

Η σημασία μιας παρέκβασης:

Από το κτίριο στον κάτοικο

Κακοϊμάμη Κλέα

Καστανά Χάρις

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

'Home is where the heart is' and 'there is no place like home', but 'a house is not a home'. It isn't the building that makes a home, but the life residing in the house or apartment or tent or whatever other shelter. Webster's Dictionary defines the home as 'a family's place of residence'; 'the social unit formed by a family living together'; 'a congenial environment'; 'a place of origin'. (...) It is an attachment to tradition and soil as defined by Martin Heidegger.¹

Ο Martin Heidegger στο βιβλίο του *Κτίζειν, Κατοικείν, Σκέπτεσθαι* εξετάζει τις έννοιες του κτίζειν και του κατοικείν ως αποτέλεσμα μιας αλληλένδετης εξερεύνησης του είναι μας και του τρόπου με τον οποίο πρέπει να κατοικούμε. Όπως αναφέρει, ένας άνθρωπος στη διαδικασία κατανόησης του εαυτού του, θα πρέπει να γνωρίζει τις ρίζες και την πατρίδα του, χωρίς όμως αυτά να ταυτίζονται με την χωρική διάσταση, αλλά με την ψυχική.² Όταν λοιπόν το κατοικείν επιτελείται με δραστηριότητες που σχετίζονται με την κατασκευή και την προώθηση ενός μορφολογικού προτύπου μέσω αυτής, διαδικασία που δε συνάδει με την παραπάνω λογική, τότε αυτοσκοπός γίνεται το έργο και όχι η κατοίκηση. Το νόημα του κτίζειν, δηλαδή το κατοικείν, παύει να υφίσταται, πέφτει σε αδράνεια.³ Οι αρχιτέκτονες συχνά ακολουθούν αυτή την οδό, σχεδιάζοντας κτίρια εσωτερνιζόμενοι αισθητικά και όχι λειτουργικά κριτήρια. Αυτό παρερμηνεύεται ως πρόταση για ένα νέο τρόπο ζωής ενώ στην πραγματικότητα πρόκειται απλά για μία προσωπική αισθητική αναζήτηση, σχεδόν καλλιτεχνικής φύσης.

Κατά το δυνατόν, η μορφή πρέπει να ακολουθεί τη λειτουργία. Λέει ο Φρανκ Λόιντ Ράιτ ότι είναι παράλογο να έχεις μια κουζίνα σε απόσταση 12 μέτρων από την τραπεζαρία αλλά όταν τα 12 μέτρα έχουν ένα μεγάλο γυαλί, που βλέπει μέσα σε ένα αίθριο με πολύ ωραία φυτά, δεν σε νοιάζει καθόλου. Ναι, το σπίτι πρέπει να είναι λειτουργικό. Αλλά είναι λειτουργικό συναισθηματικά και αισθητικά; Τι θα αισθάνεται αυτός που θα το κατοικήσει; (...) Έλεγε ο Richard Neutra, ο Αυστροαμερικανός αρχιτέκτονας, στην Ελλάδα φτιάχνετε τα σπίτια για να πηγαίνετε στα καφεενεία γιατί το σπίτι δεν σας σηκώνει. Ο άνθρωπος που κατοικεί σε ένα σπίτι πρέπει να ικανοποιεί όλες του τις αισθήσεις,⁴ εξηγεί ο αρχιτέκτονας Γιώργος Μανέτας.

Πόσες φορές δεν έχουμε αναρωτηθεί αν θα μπορούσαμε και εμείς οι ίδιοι να κατοικήσουμε σε διάσημα κτίρια - πρότυπα αρχιτεκτονικής;

Παραδείγματα όπως το Schroeder House του Gerrit Rietveld, η Villa Savoye του Le Corbusier, το Fallingwater House του Frank Lloyd Wright, το Farnsworth House του Mies van der Rohe και το Glass House του Philip

¹ Steven Harris and Deborah Berke, *Architecture of the Everyday* (New York, Princeton Architectural Press, 1997), 167.

² Martin Heidegger, *Κτίζειν, Κατοικείν, Σκέπτεσθαι* (Αθήνα, εκδόσεις Πλέθρον, 2008), 17.

³ Στο ίδιο, 29-31.

⁴ Φωτεινή Μπάκα, «Τα σπίτια τους, τα κάστρα τους», Ελευθεροτυπία, 11 Ιουνίου, 2010.
<http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=171915>

Johnson, έχουν αποτελέσει αντικείμενο συζήτησης και έρευνας από τη στιγμή της δημιουργίας τους μέχρι και σήμερα, από ανθρώπους άμεσα και έμμεσα εμπλεκόμενους με την αρχιτεκτονική. Σχεδόν πάντα οι αρχιτέκτονες - ακόμα και ορισμένοι θεωρητικοί της αρχιτεκτονικής - τα αντιμετωπίζουν ως έργα τέχνης, τη στιγμή που επικεντρώνουν την προσοχή και το ενδιαφέρον τους στη μορφή ή την κατασκευαστική τους αρτιότητα, αδιαφορώντας για το «κατοικείν» όπως το ορίζει ο Heidegger.

Ακόμα όμως και οι ίδιοι οι δημιουργοί τέτοιων σημαντικών έργων υιοθετούν μια τέτοια στάση. Ένα παράδειγμα που αναλύσαμε λεπτομερώς σε προηγούμενη εργασία ήταν το Farnsworth House. Η σύλληψη του έργου αυτού πραγματοποιήθηκε μια εποχή που η κατοικία επαναπροσδιοριζόταν από όλους τους μεγάλους αρχιτέκτονες, των οποίων το ενδιαφέρον στρεφόταν στην εκ νέου αξιολόγηση της ανθρώπινης ζωής και πως αυτή ήταν άμεσα συνδεδεμένη πια με όρους όπως η τεχνολογία και η παγκοσμιοποίηση. Το 1945 λοιπόν, στο Plano του Illinois, η Edith Farnsworth, μια ανύπαντρη γυναίκα με την ειδικότητα της νεφρολόγου, ζήτησε στον Mies να της κατασκευάσει ένα σπίτι στο οποίο κάποια στιγμή θα αποσυρόταν. Έναν προσωπικό χώρο που θα της παρέχει τη δυνατότητα να εξασκεί τα χόμπι που την ενδιέφεραν, δηλαδή να παίζει βιολί, να μεταφράζει ποίηση και να θαυμάζει τη φύση. Πρόθεση της ίδιας ήταν να στεγάσει τις ειδικές ανάγκες της σε ένα *ιδιαιτέρο έργο σύγχρονης αρχιτεκτονικής*, το οποίο ζήτησε να σχεδιαστεί σαν να ήταν για τον ίδιο τον αρχιτέκτονα.⁵

Με αφορμή λοιπόν την ελευθερία που του δόθηκε, ο Mies σχεδίασε ένα γυάλινο σπίτι, που στη θεωρία αποτέλεσε καινοτομία, αλλά στην πράξη δεν μπόρεσε να ανταποκριθεί στις προδιαγραφές που το ίδιο έθετε. Είτε αυτό αφορά την ίδια την κατασκευή, από την πλευρά του αρχιτέκτονα.. Αυτό το σπίτι είναι πολύ πιο σημαντικό από το μέγεθος ή το κόστος που θα υποδείκνυε. Είναι το πρότυπο για όλα τα γυάλινα κτίρια. Στο τέλος, εν τούτοις, η επιτυχία της οικίας και η μελλοντική της ανάπτυξη θα εξαρτηθεί από το πώς λύνονται κάποια πρακτικά προβλήματα. Μεταξύ αυτών, τα προβλήματα των υδραυλικών, της θέρμανσης και του εξαερισμού είναι μεγάλης σημασίας. Γιατί αν το σπίτι είναι πολύ ζεστό το καλοκαίρι ή πολύ κρύο το χειμώνα, για όλους τους πρακτικούς σκοπούς το λάθος θα χρεωθεί στο γεγονός ότι τα μηχανικά προβλήματα δεν επιλύθηκαν καταλλήλως...⁶. Είτε αυτό αφορά τη λειτουργία από την πλευρά του χρήστη.. Υπό το ρητό της απλότητας, αυτή η θεωρία της αρχιτεκτονικής έχει απορρίψει την συσσωρευμένη σοφία της δόμησης. Αυτό το όμορφο υπόστεγο που μου ανήκει είναι σχεδόν ολότελα ανεφάρμοστο. Υπάρχει μια κάποια κτηνωδία σχετικά με το να έχεις το έξω μέσα... Τα παράθυρα θολώνουν το χειμώνα και σε τρελαίνουν. Νιώθεις σαν να είσαι στο αυτοκίνητο στη βροχή με τους υαλοκαθαριστήρες χαλασμένους..⁷ Τα

⁵ http://en.wikipedia.org/wiki/Farnsworth_House.

⁶ Το απόσπασμα αυτό είναι από ένα γράμμα που χρονολογείται το Σεπτέμβρη του 1949, προς τον Beuter, τον μηχανολόγο μηχανικό του έργου. *Historic American Buildings Survey - National Park Service - Department of the Interior Washington, D.C. 20240*, Σύνταξη τον Ιούλιο του 1984. Μετάφραση Μαρίας Βασιλειάδου, Μεταφραστικό Τμήμα Αγγλικής γλώσσας.

⁷ Το απόσπασμα αυτό είναι από συνέντευξή της στο περιοδικό *Newsweek* και χρονολογείται στις 8 Ιουνίου του 1953.

Blake quotes Dr. Farnsworth's comments: "Something should be said and done about such architecture as this or there will be no future for architecture....I thought you could animate a predetermined, classic form like this with your presence. I wanted to do something 'meaningful,' and all I got was this glib, false sophistication."

και

Elizabeth Godfrey, the author, wrote, "I have talked to a highly intelligent, now disillusioned woman who spent more than \$70,000 building a one-room house that is nothing but a glass cage on stilts."

παραπάνω λόγια δικαιολογούν την αιτία για την οποία αντιμετωπίζεται ως έργο τέχνης και όχι ως κατοικία. Δεν είναι τυχαίο εξάλλου ότι μέχρι και σήμερα δεν έχει ξανακατοικηθεί και αποτελεί σπίτι - μουσείο.

Τέτοιες ακραίες περιπτώσεις έθεσαν νέους προβληματισμούς και ενίσχυσαν προϋπάρχοντες, επηρεάζοντας αρχιτέκτονες των ίδιων και επόμενων γενεών. Συγκεκριμένα, ο Νίκος Βαλσαμάκης, του οποίου το έργο έχει συγκριθεί πολλές φορές με του Mies⁸ παραθέτει.. *Τώρα τελευταία είχα διαβάσει μια μικρή ιστορία την οποία την αναφέρω χωρίς να βγάλω κάποιο συμπέρασμα, απλώς με έβαλε σε δεύτερες σκέψεις και νομίζω θα ήταν ενδιαφέρουσα. Θέλω να αναφερθώ σε ένα από τα πιο σημαντικά υποδείγματα κατοικίας στην ιστορία της αρχιτεκτονικής ώστε να δείξω ότι πέρα από την αναμφισβήτητη αξία της κατοικίας αυτής (τόσο για ιστορικούς όσο και για αρχιτεκτονικούς λόγους), ακόμα και εκεί μπορούμε να εντοπίσουμε προβληματικά σημεία για τον χρήστη (...)* Αυτό είναι ένα αριστούργημα της μοντέρνας τέχνης, με έργα που υπάρχουν σε όλες τις βιβλιογραφίες, στα εξώφυλλα, στα βιβλία, είναι πολύ γνωστό. Όλοι το θαυμάζουν, θεωρείται ότι είναι ορόσημο της Αρχιτεκτονικής⁹. Αυτό φανερώνει το θαυμασμό του προς ένα πρότυπο, του οποίου όμως τα προβλήματα, που σχετίζονται κυρίως με τον χρήστη, δεν τον άφησαν ανεπηρέαστο. Στο έργο του, το απέδειξε με την κατοικία Λαναρά στην Ανάβυσσο, η οποία στηρίχθηκε στην κυρίαρχη ιδέα του Farnsworth House, λιτότητα και γυαλί. Την περιόρισε όμως στους κοινόχρηστους χώρους αποκλειστικά, εξασφαλίζοντας στους χώρους ύπνου ιδιωτικότητα, με περισσότερους τοίχους και πιο πρωτογενή υλικά όπως η πέτρα.

Historic American Buildings Survey - National Park Service - Department of the Interior Washington, D.C. 20240, Σύνταξη τον Ιούλιο του 1984.

⁸ «Στην αρχή της δεκαετίας του '60 ο Βαλσαμάκης θα χρησιμοποιούσε στερεότυπα τα ίδια μέσα για τις ιδιωτικές κατοικίες του: έμφαση σε προβόλους ελαχίστου πάχους, μεγάλες επιφάνειες γυαλιών ανάμεσά τους, τονισμός οριζοντιότητας, ελεύθερη κάτοψη. Για να μπορέσει να σταθεί μια τέτοια αρχιτεκτονική χρειαζόταν άψογη τεχνική τελειότητα και χρήση πολυτελών υλικών όπως τα εφάρμοξε ο Mies. (...) Παρόλες τις σαφέστατες αναφορές στην ψυχρή μνημειακότητα του Mies, τα έργα του Βαλσαμάκη αυτής της περιόδου έχουν και μια άλλη σημαντική ιδιότητα – συνδέονται με το τοπίο. Εκτός από τους ημιυπαίθριους χώρους που δημιουργούνται από τους προβόλους – είτε συμπαγείς είτε διάτρητους – τα ελεύθερα γραμμικά στοιχεία του Mies στο Βαλσαμάκη μετατρέπονται σε ογκώδεις λιθοδομές. Ενώ φαινομενικά, σε κάτοψη εκτελούν το ίδιο έργο στην πραγματικότητα γίνονται ισχυρά στοιχεία που δημιουργούν κλειστά μέτωπα και 'δένουν' το κτίσμα με τις κλίσεις του οικοπέδου. Κατά βάθος δημιουργείται μια έντονη αντίθεση ανάμεσα στο εύθραυστο κουτί, το άψογο γυάλινο πρίσμα, και τις πρωτόγονες λιθοδομές που επεκτείνονται πάνω στο έδαφος. (...)» Δημήτρης Φιλιππίδης. Στο Δημήτρης Φιλιππίδης, *Νεοελληνική Αρχιτεκτονική* (Αθήνα, Μέλισσα, 1984), 357.

και

«Για μια μακρά περίοδο, επηρεασμένος από το έργο του Mies van der Rohe, κινείται προς πιο συμπαγείς, γλυπτικές μορφές, όπου για πρώτη φορά στη δουλειά του, υπάρχει μια έμπνευση για 'ελληνικότητα'.» Αναστασία Τζάκου. Στο Elias Constantopoulos, *Nicos Balsamakakis* (London, 9H Publications, 1984), 5.

και

«Η κατοικία του Λαναρά εκθέτει συνειδητά την εκλεπτυσμένη κομψότητα του μοντερνισμού του Mies van der Rohe. (...) Ωστόσο η χρήση του μοντέρνου εδώ δεν είναι η δυνατή πίστη στην κοινωνική ανάπτυξη και τον βιομηχανικό ρασιοναλισμό αλλά μια εικόνα των στοιχείων αισθητικής του Barcelona Pavillion του Mies.» Δημήτριος Πορφύριος. Στο ίδιο, σ. 89.

και

«Μια συσχέτιση των κτιρίων 'κλειδιά' και των δύο αρχιτεκτόνων δείχνει την αντίστροφη αντιστοιχία τους. Συγκρίνεται για παράδειγμα τα ακόλουθα ζευγάρια: (...) το Γερμανικό Pavillion στη Διεθνή Έκθεση στη Βαρκελώνη (1929) με τις κατοικίες Παρασχής, Λαναράς και Βαλσαμάκης (1961).» Ηλίας Κωνσταντόπουλος. Στο ίδιο, σ. 94.

και

«Η κάτοψη, παρόλα αυτά, στο σύνολό της, δεν ήταν ποτέ, πες σαν του Farnsworth House του Mies ή το Glass House του Johnson, αλλά είναι αρκετά καθορισμένη.» Ηλίας Κωνσταντόπουλος. Στο ίδιο, σ. 95.

⁹ Νίκος Βαλσαμάκης, *Σκέψεις για την Αρχιτεκτονική* (Αθήνα, Futura, 2001-2002), 27.

Εύλογα λοιπόν κεντρίζουν το ενδιαφέρον μας, οι δηλώσεις και οι παρατηρήσεις των άμεσα εμπλεκόμενων με το έργο, αφού γνωστοποιούν τη δική τους οπτική πάνω στο ίδιο αντικείμενο. Οι πιο άμεσα εμπλεκόμενοι σαφώς είναι ο αρχιτέκτονας και ο χρήστης. Αυτή η σχέση αποκτά ιδιαίτερη σημασία και δυναμική όταν πρόκειται για κατοικία. Αξιοσημείωτο είναι το παράδειγμα του Ιάπωνα αρχιτέκτονα Τογο Ιτο, που με τη συμμετοχή του στην 13^η Biennale¹⁰ της Βενετίας έθιξε αυτό ακριβώς το θέμα. Στην περίπτωση του βέβαια, χρήστης είναι οι επιζήσαντες του τσουνάμι του 2011 και αντικείμενο το *Home-for-All*, ένα εφήμερο σπίτι για την αποκατάστασή τους. *Η συνηθισμένη σχέση αρχιτέκτονα πελάτη καταργείται και αρχιτέκτονας με κάτοικο γίνονται ένα, σχεδιάζοντας από κοινού αυτό το μικρό σπίτι που είναι για όλους.*¹¹ Αυτό επιτυγχάνεται με τον τρόπο που συνδιαλέγονται οι δύο πλευρές στα στάδια σχεδιασμού και κατασκευής, ώστε να δημιουργήσουν ένα τελικό αποτέλεσμα που τους ικανοποιεί όλους. Ο χρήστης παύει να αποτελεί έναν από τους πολλούς παράγοντες που ένας δημιουργός επιλέγει να λάβει υπ' όψιν του και μετατρέπεται σε κατευθυντήρια αρχή στην έμπνευσή του. Ο αρχιτέκτονας καλείται να ψυχολογήσει, αλλά και να ψυχολογηθεί, να ικανοποιήσει, αλλά και να ικανοποιηθεί, μέσα από μια σχέση που κάνει τον άνθρωπο, είτε ως αρχιτέκτονα είτε ως πελάτη, το ένα και το αυτό. Ως επακόλουθο, η επιβεβαίωση ή μη της αξίας του έργου, προέρχεται, στον τομέα που εξετάζει η εργασία μας, από έναν άνθρωπο ή μία οικογένεια, και όχι από το σύνολο, αφού εξυπηρετεί τις ανάγκες και τη ζωή μιας μικρής ομάδας.

Συνειδητοποιώντας αυτήν την αξία θεωρήσαμε γόνιμο να εστιάσουμε στη σχέση του κτιρίου με τον χρήστη του και να το μελετήσουμε ως επακόλουθο της δικής του συμβολής. Η συμβολή αυτή βρίσκει τη μέγιστη έκφρασή της στη δημιουργία της μονοκατοικίας. Τα παραδείγματα που μελετήσαμε πιο συγκεκριμένα, αντιστοιχούν σε περιπτώσεις αναθέσεων σε αρχιτέκτονες, ακριβώς επειδή η ζύμωση αρχιτέκτονα - πελάτη εδώ φτάνει στο μέγιστο δυνατό βαθμό. Η επιλογή της τοποθεσίας δε θα μπορούσε να είναι άλλη από την Αθήνα, με σκοπό να κατανοήσουμε τι σημαίνει σύγχρονη μονοκατοικία στην ίδια την πόλη μας. Γι' αυτό το λόγο οι κατοικίες που εξετάσαμε, μελετήθηκαν και κατασκευάστηκαν την χρονική περίοδο μεταξύ 2000 με 2010, ένα διάστημα μέσα στο οποίο μπορεί η ίδια να δοκιμαστεί και ο τρόπος λειτουργίας της να έχει ωριμάσει στο μυαλό του χρήστη. Η βιβλιογραφία που χρησιμοποιήθηκε ήταν: από τα *Αρχιτεκτονικά Θέματα*, τα τεύχη από και το 2000 μέχρι και το 2010, από τα *Θέματα Χώρου και Τεχνών*, τα τεύχη από και το 2000 μέχρι και το 2010 και τα βιβλία *Αστικές Μονοκατοικίες 1* και *Αστικές Μονοκατοικίες 2*, του περιοδικού ΚΤΙΡΙΟ. Θα πρέπει να τονισθεί ότι δεν έγινε επιλογή των κτιρίων βάση υποκειμενικών κριτηρίων. Αντιθέτως, έγινε προσπάθεια να συμπεριληφθούν όλα τα παραδείγματα που υπάρχουν στα τεύχη και στα βιβλία και πληρούν τις προϋποθέσεις που θέσαμε.

Η έρευνα ξεκίνησε με την εύρεση των μονοκατοικιών και την καταγραφή τους με οδηγό τη βιβλιογραφία. Επαληθεύτηκε ακόμα πιο λεπτομερώς μετά από κάποιο χρονικό διάστημα και επίσημα εντοπίστηκαν και καταγράφηκαν 59 κατοικίες. Από αυτές απορρίφθηκαν 2, των οποίων τον χρόνο έναρξης της μελέτης δεν γνωρίζαμε και πληροφορηθήκαμε από τα αντίστοιχα γραφεία ότι ήταν πριν το 1998 (όριο που θέσαμε για τις κατοικίες που ξεκίνησαν να κατοικούνται το 2000 με 2002), 3 που δεν έφτασαν τη φάση της υλοποίησης (επιβεβαίωση μέσα από επικοινωνία με τα υπεύθυνα αρχιτεκτονικά γραφεία) και 7 των οποίων η τοποθεσία βρισκόταν εκτός των προαστίων της Αθήνας. Συνεπώς 47 κατοικίες έγιναν το αντικείμενο της έρευνας μας. Η διαδικασία της μελέτης χωρίστηκε σε τρία στάδια.

¹⁰ <http://www.labiennale.org/it/architettura/>

¹¹ <http://www.capital.gr>

Το πρώτο στάδιο περιελάμβανε την ανάλυση της κάθε κατοικίας μέσα από το υλικό του αντίστοιχου τεύχους ή και βιβλίου, με έμφαση κυρίως στα σχέδια και σε ερωτήματα που γέννησε η μελέτη ειδικότερα των κατόψεων. Το ενδιαφέρον μας μονοπωλούσαν στοιχεία που σχετίζονται με την χωροθέτηση των λειτουργιών, την κλειστότητα ή μη των χώρων που τις φέρουν, το διαμοιρασμό των τετραγωνικών, τις σχέσεις μεταξύ ιδιωτικών και δημόσιων χώρων της κατοικίας, τις σχέσεις μεταξύ υπαίθριων, ημιυπαίθριων και κλειστών χώρων, τον εντοπισμό ειδικών στοιχείων, κλπ. Όλα αυτά έθρεφαν τον προβληματισμό μας αρχικά γύρω από τον τύπο της οικογένειας που διαμένει σε αυτήν και τα χαρακτηριστικά της καθημερινής της ζωής, τη διάθεση μας να καταλάβουμε τι ακριβώς «διαβάζουμε» στην κάτοψη και ποιες ιδέες και ανάγκες την συνθέτουν.

Το δεύτερο στάδιο επιτεύχθηκε μέσα από τη διαδικασία της ηχογράφησης των συνεντεύξεων, αρχικά στα αντίστοιχα αρχιτεκτονικά γραφεία. Συνολικά, οι 47 κατοικίες στις οποίες καταλήξαμε αντιστοιχούσαν σε 33 γραφεία. Έγινε απόπειρα προσέγγισης όλων των γραφείων, με βασική πρόθεση από μας, τη συνάντηση από κοντά. Στην αρχή του κάθε ραντεβού ζητούσαμε από τον αρχιτέκτονα ή την ομάδα των αρχιτεκτόνων να ηχογραφηθεί η συζήτηση. Όταν αυτοί δεν το επιθυμούσαν, κρατούσαμε σημειώσεις. Οι αρχιτέκτονες που δέχτηκαν την επίσκεψή μας ήταν, με σειρά συνάντησης, οι παρακάτω: ο Γιώργος Σταματάκης του γραφείου A-Team, η Αριάδνη Βοζάνη, ο Γιώργος Τριανταφύλλου, ο Τάσης Παπαϊωάννου, ο Μιχάλης Γρυπάρης, η Κατερίνα Γκιουλέκα, η Μαρία Πολλάνη, ο Νίκος Σμυρλής, ο Αντώνης Μουρελάτος και η Μαρίνα Φιλippoπούλου, ο Κώστας Καλαϊτζάκης του γραφείου ISV, ο Άρης Ζαμπίκος, η Ελένη Γεωργιάδη και ο Κωνσταντίνος Ξανθόπουλος του γραφείου Zege, η Καλλιόπη Κοντόζογλου, η Λένα Μάντζιου, η Χριστίνα Φραγκούλη του γραφείου A.N. Τομπάζη, ο Νάσος Χαμηλοθώρης του γραφείου R.C.Tech, ο Γιάννης Εξάρχου, η Έλενα Εξαρχοπούλου και ο Πάνος Γερακάκης του γραφείου Τάκης Εξαρχόπουλος, ο Φίλιππος Φωτιάδης, ο Ηλίας Κωνσταντόπουλος.

Το τρίτο στάδιο, και πιο ευαίσθητο στον τρόπο προσέγγισης, αφορούσε στην επίσκεψη αυτών των κατοικιών με σκοπό τη συζήτηση με τους ιδιοκτήτες. Τα αρχιτεκτονικά γραφεία, στην καλύτερη των περιπτώσεων, υπήρξαν το μοναδικό κλειδί για την πραγματοποίηση αυτών των συναντήσεων ή από την άλλη το εμπόδιο, αφού οι ίδιοι αρνήθηκαν να μας δώσουν στοιχεία επικοινωνίας. Από τα γραφεία που εξασφαλίσαμε είτε τηλέφωνο επικοινωνίας είτε διεύθυνση των ιδιοκτητών, προέκυψαν 9 θετικοί σε μια συνάντηση και 5 αρνητικοί. Οι πελάτες που δέχτηκαν την επίσκεψή μας ήταν, με σειρά συνάντησης, οι παρακάτω: ο πελάτης της Κατερίνας Γκιουλέκα για την κατοικία στο Παλαιό Ψυχικό, οι πελάτες του Τάση Παπαϊωάννου για την κατοικία στον Άλιμο, οι πελάτες της Λένας Μάντζιου για την κατοικία στην Κηφισιά, ο πελάτης του γραφείου R.C.Tech για την κατοικία στη Βάρη, ο πελάτης του γραφείου A-Team για την κατοικία στη Δροσιά και εκείνοι για την κατοικία στο Κεφαλάρι, ο πελάτης του Μιχάλη Γρυπάρη για την κατοικία στην Εκάλη, η πελάτισσα του γραφείου Τάκης Εξαρχόπουλος για την κατοικία στο Μαρκόπουλο και οι πελάτες του Ηλία Κωνσταντόπουλου για την κατοικία στο Χαλάνδρι, οι οποίοι προτίμησαν να απαντήσουν σε ερωτηματολόγιο. Εδώ αξίζει να προσθέσουμε ότι οι δημοσιευμένες κατοικίες των Καλλιόπη Κοντόζογλου και Μαρία Πολλάνη ήταν στην πραγματικότητα τα σπίτια τους.

Αρχικά, με βάση το υλικό που συλλέξαμε, είχαμε μια έντονη τάση κατηγοριοποίησης χαρακτήρων και συμπεριφορών, αρχιτεκτόνων και πελατών, πράγμα ανέφικτο λόγω της μοναδικότητας της κάθε προσωπικότητας. Στην προσπάθειά μας λοιπόν να συμπεριλάβουμε στην εργασία τα πιο ουσιώδη στοιχεία των συνεντεύξεων λειτουργήσαμε αντίστροφα. Κάθε αρχιτέκτονας αντιμετωπίζεται ως μια ειδική περίπτωση και όχι ως μέρος μιας ομάδας. Με ποιο τρόπο όμως θα μπορούσαν να ακουστούν τόσες και

τόσο διαφορετικές αντιλήψεις; Και μάλιστα με ποια πρόφαση; Η πρώτη λέξη που μας ήρθε στο νου ήταν το συμπόσιο. Με σαφή την επιρροή του *Πλάτωνος Συμποσίου* ή αλλιώς *Συμπόσιο περί έρωτος*, όπου μας γίνονται γνωστές οι απόψεις γνωστών φιλοσόφων της εποχής περί του ειδικού θέματος, επιδιώχθηκε ο εκσυγχρονισμός ενός τέτοιου σκηνικού με πρωταγωνιστές αρχιτέκτονες. Πιο συγκεκριμένα, παρουσιάζεται ένα «συμπόσιο» με θέμα την κατοικία, υπό τη μορφή δείπνου, με οικοδέσποινα επίσης μία αρχιτέκτονα και τόπο συνάντησης το σπίτι της. Η βραδιά χωρίζεται σε πράξεις, κάθε μία από τις οποίες αντιστοιχεί στα μέρη του δείπνου. Σε κάθε μέρος συζητείται μία πτυχή του θέματος της κατοικίας σε συνάρτηση με τον πελάτη. Αυτή παίρνει άλλοτε γενικές διαστάσεις σε σχέση με τον τρόπο αντιμετώπισης ενός πελάτη και άλλοτε ειδικότερες, με την παράθεση συγκεκριμένων κατοικιών και τη συνεργασία με τους εκάστοτε ιδιοκτήτες. Ο δικός μας ρόλος σε όλο αυτό ενσαρκώνεται μέσω του αφηγητή, ο οποίος δεν εστιάζει μόνο στην παρουσίαση των πράξεων του δείπνου, αλλά κυρίως στην γνωστοποίηση των απόψεων των ιδιοκτητών, από τη δική τους και τη δική μας σκοπιά.

ΔΕΙΠΝΟ

ΠΡΑΞΗ ΠΡΩΤΗ	<i>ΑΠΕΡΙΤΙΦ</i>	Ξενάγηση στο σπίτι της οικοδέσποινας	8
ΠΡΑΞΗ ΔΕΥΤΕΡΗ	<i>ΟΡΕΚΤΙΚΟ</i>	Η γνωριμία με τον αρχιτέκτονα και το σχέδιο	12
ΠΡΑΞΗ ΤΡΙΤΗ	<i>ΚΥΡΙΩΣ ΠΙΑΤΟ</i>	Η φάση του σχεδιασμού, τα δεδομένα και οι ανάγκες των πελατών	18
ΠΡΑΞΗ ΤΕΤΑΡΤΗ	<i>ΤΥΡΙΑ</i>	Η φάση της κατασκευής και το οικονομικό ζήτημα	37
ΠΡΑΞΗ ΠΕΜΠΤΗ	<i>ΕΠΙΔΟΡΠΙΟ</i>	Η επίπλωση	46
ΠΡΑΞΗ ΕΚΤΗ	<i>ΕΠΙΔΟΡΠΙΟ ΠΟΤΟ</i>	Ψυχογράφηση και αλληλοεκπαίδευση	52

ΠΡΑΞΗ ΠΡΩΤΗ

"Σας προσκαλώ αυτή την Κυριακή στις 20:00 στο σπίτι μου στου Παπάγου για ένα συμπόσιο περί... αρχιτεκτονικής! Ας φάμε, ας πιούμε, ας προβληματιστούμε!

Σας περιμένω όλους."

Έχει φτάσει η Κυριακή και οι καλεσμένοι βρίσκονται ήδη στο σπίτι της οικοδέσποινας... Αυτή η στιγμή τους βρίσκει να απολαμβάνουν το απεριτίφ σε διάφορα σημεία του σπιτιού..

ΑΒ_ Ιστορικό το προάστιο του Παπάγου!

ΒΓ_ Ναι! Ομολογώ ότι ήθελα να κρατήσω την ανάμνηση των μικρών σπιτιών του που κατασκευάστηκαν από τον Αυτόνομο Οικιστικό Οργανισμό Αξιωματικών. Ήταν στοιχεία του modern movement στην Ελλάδα, τα οποία δυστυχώς χάθηκαν, λίγα έχουν απομείνει. Οι αναλογίες της κατοικίας αυτής και ειδικότερα η πρόσοψη της, μιμείται στην πραγματικότητα τα σπιτάκια αυτά. Μάλιστα, αποφάσισα να μην κάνω όψη με παράθυρα και είσοδο, για να είναι σαν ένα commentary πάνω στην αρχιτεκτονική που υπήρχε στην περιοχή. Είναι κάτι τελείως esoteric δικό μου!

ΓΔ_ Ακριβώς γι' αυτό το λόγο απόλαυσα την πορεία προς την είσοδο! Μου δημιουργήθηκε μια διάθεση ανακάλυψης. Η συσχέτισή της με την αυλή του σπιτιού προσεγγίζει και τη βασική πρόθεση του γραφείου μου, το πώς επιλύεται η κατοικία σε σχέση με τον υπαίθριο χώρο. Η πρώτη κίνηση έχει να κάνει με την οργάνωση του κτίσματος γύρω απ' αυτόν τον υπαίθριο χώρο. Συνέπεια αυτού είναι συνήθως η είσοδος να τοποθετείται στην πλάτη της κατοικίας, όπως συμβαίνει κι εδώ!

ΒΓ_ Νομίζω ότι οι περισσότεροι από μας, ουσιαστικά όλη μας τη ζωή, δουλεύουμε τις ίδιες ιδέες, τις ίδιες εμμονές.. Απλώς ξαναγυρνάμε με διάφορους τρόπους πάνω στα ίδια προβλήματα. Αυτό που πάντα μ' απασχολεί είναι το πώς να δημιουργήσει κανείς έναν υπαίθριο χώρο γύρω από τον οποίο αναπτύσσεται το σπίτι. Και παρόλο που αυτό το οικόπεδο είναι μακρόστενο και δεν έχει φυγή για να μπορέσεις να κάνεις μια αυλή, προσπάθησα να τη δημιουργήσω.

ΑΒ_ Στην Ελλάδα αυτό δε θα το χαρακτήριζα ως εμμονή, αλλά ως μια βαθιά ριζωμένη παράδοση! Η αρχιτεκτονική ιστορία αυτού του τόπου χαρακτηρίζεται από την αυλή, γιατί ζει κανένας έξω!! Για παράδειγμα το Γ ως τυπολογία, ξεκινώντας από τις παραδοσιακές κατοικίες, εκφράζει ακριβώς αυτήν την ιδέα, αφού τα δυο σκέλη του μπορούν εύκολα να εκτονωθούν σε αυτόν το χώρο και η οικογένεια να μαζεύεται εκεί. Ταυτόχρονα μπορεί να αποτελέσει μία υπαίθρια διέλευση για να πας από το ένα στο άλλο!

ΒΓ_ Μα είναι κάτι πολύ πραγματικό και πρακτικό στην παράδοση της Μεσογείου. Το αίθριο, η αυλή, ήταν πάντοτε η καλύτερη λύση για την κατοικία.

ΑΒ_ Εσύ, ας πούμε, επαναπροσδιόρισες την τυπολογία του Π κάνοντας την ισόγεια διέλευση υπέργεια.

ΒΓ_ Στην πραγματικότητα είναι ένα δωμάτιο που ενώνει. Νομίζω ότι η γέφυρα προέκυψε από την ανάγκη να δώσω μια πιο ανθρώπινη διάσταση στην αυλή, γιατί αν αυτό το κομμάτι ήταν κατοικημένο στο ισόγειο, ο χώρος της αυλής θα ήταν ο μισός! Έτσι προέκυψε το κομμάτι του κενού από κάτω, δηλαδή ήρθε εκ των υστέρων ουσιαστικά και έγινε γέφυρα. Άσε που είναι το μόνο σημείο του σπιτιού που έχει μία υποτυπώδη θέα.

ΔΕ_ Και στην τραπεζαρία διακρίνω μια παρόμοια λογική!

Η τραπεζαρία της κατοικίας είναι ο ημιώροφος πάνω από το σαλόνι - καθιστικό που δημιουργεί και τον χώρο διπλού ύψους της εισόδου και τμήματος του καθιστικού. Μπροστά από αυτόν τον χώρο, υπάρχει συνεχής τζαμαρία που δε διακόπτει την οπτική επαφή του μέσα με το έξω.

ΒΓ_ Είναι ωραίο να βλέπεις αυτή την αυλή και από εκεί! Γιατί διαφορετικά η τραπεζαρία θα έπρεπε να είναι κλειστή και σε άλλο επίπεδο για ν' αποκτήσει μια αμεσότερη σχέση.

ΕΖ_ Δίνει και μία γενναιοδωρία στην είσοδο! Εγώ την έχω ασυνείδητα αυτή τη διάθεση. Πιστεύω ότι αυτή τη γενναιοδωρία, επειδή την έχουν χάσει τα σπίτια σε σχέση με παλιότερες μορφές αστικής κατοίκησης, πρέπει με κάποιον τρόπο κανείς να την εξασφαλίζει.. Για παράδειγμα, στην κατοικία στο Παλιό Ψυχικό, αποφάσισα κάποια στιγμή μαζί με τη συνεργάτιδα μου ότι πρέπει να δημιουργηθεί σε εκείνο το σημείο, εφόσον δε μπορούσε να γίνει ούτε σε βάθος ούτε σε πλάτος, η επέκταση του χώρου εισόδου καθ' ύψος!

ΔΕ_ Συμφωνώ απόλυτα με τη λογική σας. Πάντα στις επιλύσεις που κάνω με ενδιαφέρει η είσοδος στο σπίτι. Δηλαδή όταν ξεκλειδώνεις και ανοίγεις την πόρτα, τι βλέπεις; Στη Δροσιά έβαλα μία διώροφη τζαμαρία για δύο λόγους. Πρώτον, γιατί από πίσω ερχόταν ο νότος και έβαζε ένα ωραίο φως το οποίο ήθελα. Και δεύτερον, την περίοδο που χτίστηκε το σπίτι, πίσω υπήρχε άδειο οικοπέδο, δάσος, φυτά, οπότε με το που άνοιγες την πόρτα συναντούσες ένα γυάλινο όριο περίπου τέσσερα επί έξι μέτρα ύψους, που έβλεπε στο πράσινο!! Είχες ένα κάδρο στη φύση, δεν είχες την αίσθηση ότι μπήκες στο σπίτι. Και αυτό το αίθριο, λειτουργικά, είναι που συνδέει τους δύο παραλληλόγραμμους όγκους. Από έναν συμβατικό χώρο σε έναν άλλο συμβατικό μεσολαβεί ένας χώρος ο οποίος είναι κενός, εκτός κλίμακας, είναι κάτι άλλο!

Ο αντισυμβατικός αυτός χώρος δεν άφησε αδιάφορο τον ιδιοκτήτη.. «Η είσοδος είναι όλα τα λεφτά! Είναι το εντυπωσιακό του σπιτιού!! Δεν τα φοβάμαι εγώ αυτά!».

ΖΗ_ Η συγκεκριμένη ιδέα μπορεί να ενισχυθεί και με μία πιο.. βιοκλιματική αντιμετώπιση! Στην κατοικία στην Κηφισιά εφάρμοσα για πρώτη φορά το στοιχείο του διώροφου χώρου, κυρίως για βιοκλιματικούς λόγους, όπου πράγματι ήταν καθαρά τόπος κατανομής λειτουργιών και μετάβασης σε αυτές! Η θέση της εισόδου βέβαια προέκυψε, γιατί ήταν το ιδανικό σημείο που *πιάνει* τον νότο! Εξασφάλισα έτσι, φυσικό φωτισμό ακόμα και στο ημιυπόγειο τους χειμερινούς μήνες, καθώς και καλύτερες συνθήκες θέρμανσης και ψύξης.

Αν το βιοκλιματικό συνεπάγεται εξοικονόμηση ενέργειας, δεν επετεύχθη στην περίπτωση αυτή. Διότι οι μεγάλες γυάλινες επιφάνειες που ορίζουν τον χώρο του αιθρίου επιφέρουν απώλεια θερμότητας. Το σπίτι

μέσω της συγκεκριμένης δομής και θέσης του διώροφου χώρου εκμεταλλεύεται τον ήλιο τόσο τον χειμώνα όσο και το καλοκαίρι. Αυτό βέβαια το κάνει να λειτουργεί με διπλή συμπεριφορά, δηλαδή από άποψη θέρμανσης είναι χωρισμένο στα δύο. Το μεγαλύτερο πρόβλημα εμφανίζεται στο γραφείο, το οποίο βγαίνει ως πρόβολος στην είσοδο. Αποτελεί τον πιο ζεστό χώρο του σπιτιού. Οι ιδιοκτήτες το χαρακτηρίζουν ως θερμοκήπιο και συμπληρώνουν λέγοντας ότι ένα κλειστό σπίτι ενδεχομένως να ήταν πιο ζεστό, άρα και πιο οικονομικό.. «Τα αίθρια έχουν θεματάκια. Εμείς βάλαμε τέντα από πάνω και αυτό έδωσε μια σκιά, αλλά παρόλα αυτά η ζέστη είναι έντονη. Το καλοκαίρι φεύγεις ιδρωμένος από το γραφείο, στα τρία λεπτά! Σε μια συζήτηση που κάναμε με την αρχιτέκτονα, όπου της εξήγησα τα προβλήματα, μου είπε ότι θα έπρεπε να ανοίγω τα τζάμια πάνω και κάτω για να κάνει ρεύμα ο αέρας. Και πράγματι, εγώ το εφάρμοσα κάτι απογεύματα του καλοκαιριού και είχε αποτέλεσμα!».

HΘ_ Εγώ είχα φανταστεί στην κατοικία στο Χαλάνδρι, ότι στο τμήμα της διώροφης κατοικίας, πάνω από το διαμέρισμα της μητέρας της ιδιοκτήτριας, θα μπορούσε να δημιουργηθεί ένας χώρος διώροφος στο κλιμακοστάσιο, με μια ελεύθερη σκάλα και να αναπνέει και να φωτίζεται. Μάλιστα αρχικά, το είχα στο πίσω μέρος του σπιτιού, σε μεσοτοιχία με το γείτονα, την οποία είχα κάνει ολόκληρη από υαλότουβλο. Θεώρησα ότι ήταν μια προσέγγιση που λύνει με ενδιαφέροντα τρόπο, μεταξύ άλλων, το πρόβλημα της μεσοτοιχίας! Οι ιδιοκτήτες όμως προτιμούσαν να έχουν ένα επιπλέον καθημερινό στον όροφο για να τον χρησιμοποιούν σαν ένα είδος ανοιχτού γραφείου. Έτσι δημιούργησα ένα μεγάλο πλατύσκαλο δωμάτιο και ο πάνω όροφος τελικά έκλεισε, πράγμα που με στενοχώρησε, αλλά εν τέλει μου είπαν ότι δουλεύει πολύ καλά γι' αυτούς.

EZ_ Κάποια στιγμή πέρασε απ' το μυαλό και των δικών μου πελατών ότι μπορεί μελλοντικά να γίνει χώρος..! Να κλείσει σε επέκταση του εξώστη του ορόφου και να χρησιμοποιηθεί!

ΘΙ_ Σε εμένα έτυχε οικογένεια όπου οι ίδιοι μου το πρότειναν. Στην κατοικία στην Αθήνα, οι γονείς ζήτησαν καθιστικό στον όροφο για να παίζουν τα παιδιά και να έχουν καλύτερη επίβλεψή τους μέσω της επικοινωνίας των χώρων.

ΔΕ_ Αυτή η επικοινωνία όμως δεν είναι πάντα το ζητούμενο! Με έχουν ενημερώσει πελάτες ότι όταν κάθονται στο καθιστικό ή στην τραπεζαρία με καλεσμένους και τα παιδιά πάνω κοιμούνται, ακούνε τα πάντα, γιατί όλοι οι ήχοι μεταφέρονται προς τα πάνω.. Ακόμα και όταν είναι μόνο του το ζευγάρι υπάρχει πρόβλημα. Πώς λύνεται; Δεν ξέρω.. Δε λύνεται! Απλά συνηθίζεις να ζεις έτσι γιατί κερδίζεις κάτι άλλο.. Κερδίζεις τον αέρα!

IK_ Εγώ δοκίμασα να το λύσω σε μία κατοικία φίλων στην Κηφισιά με λευκά κινητά πανέλα τα οποία, όταν είναι μαζεμένα, ενσωματώνονται στον όγκο του τζακιού. Έτσι το γραφείο και ο ξενώνας που βγαίνει στο αίθριο αποκτούν μία στοιχειώδη απομόνωση!

BΓ_ Ενδιαφέρον.. Έχω παρατηρήσει ότι λύνεται πιο εύκολα αν χωριστούν οι κοινόχρηστες λειτουργίες σε δύο ορόφους, όπως εφάρμοσα εδώ.

ΔΕ_ Ή έστω να είναι χώροι κίνησης! Με όποιο τρόπο κι αν κατανέμονται τα δωμάτια γύρω από αυτούς, η μετάβαση από τη μία χρήση στην άλλη, θα πρέπει να εξυπηρετεί την έννοια του διαδρόμου και όχι ενός χώρου στάσης. Κατά τη γνώμη μου, είναι χώρος για να περνάς, είτε βρίσκεται στο ισόγειο, είτε στον όροφο. Δε θα έπρεπε να σε ωθεί στο να κάτσεις..

EZ_ Δική μου τάση αντίθετα είναι να μειώνω τελείως τους χώρους κυκλοφορίας και να τους μετατρέπω σε διαπλατύνσεις και γωνιές. Δημιουργώ δυνατότητες. Βέβαια όταν αυτό είναι μέσα σε ενιαίο ανοιχτό χώρο, επειδή δεν έχει ιδιωτικότητα, έχει ένα στοιχείο ψευδαίσθησης ότι χρησιμοποιείται.. Περισσότερο νομίζω ότι θα λειτουργήσει με κόσμο, παρά τα ίδια τα μέλη της οικογένειας να τον χρησιμοποιήσουν.

Ο ιδιοκτήτης το επιβεβαιώνει.. «Νομίζω ότι φέρνει μία επικοινωνία μέσα στο σπίτι. Για να πω την αλήθεια τον χρησιμοποιούμε μόνο για να περνάμε. Έχει τη δυνατότητα να γίνει εκεί κάτι, δηλαδή ένα μικρό γραφείο, ένα μικρό καθιστικό.. Αλλά δεν έχουμε χρόνο να κάτσουμε!!»

ΠΡΑΞΗ ΔΕΥΤΕΡΗ

Η παρέα έχει περάσει ήδη στην τραπεζαρία όπου απολαμβάνει το ορεκτικό της.

ΒΓ_ Εγώ δεν έχω κάνει πολλές κατοικίες, πόσο μάλλον για συγκεκριμένους πελάτες. Άρα, δεν ξέρω πώς είναι.. Φαντάζομαι όταν ειδικεύσαι σε κάτι τέτοιο, είναι πολύ δύσκολο γιατί ο καθένας έχει τα όνειρά του! Θα πρέπει να είσαι πολύ υπομονετικός και να απορροφάς όλες τις επιθυμίες του. Υπάρχουν άνθρωποι που είναι περισσότερο επίμονοι στο να πετύχουν αυτό που θέλουν από ότι ήταν, για παράδειγμα, η δική μου οικογένεια. Ήμουν τυχερή. Τα λίγα σπίτια που έχω κάνει, ήταν πάντα για πελάτες οι οποίοι εκτιμούσαν αυτό που έκανα.

ΚΛ_ Κοίτα.. Η δυσκολότερη δουλειά την οποία έχεις να κάνεις στην αρχιτεκτονική είναι η κατοικία, γιατί αφορά την προσωπική ζωή του πελάτη. Δεν είναι ούτε το γραφείο του, ούτε ένα δημόσιο κτίριο όπου δεν ξέρεις ποιος είναι ο πελάτης και τι ακριβώς θέλει.

ΔΕ_ Σαφώς! Στην κατοικία ο κάθε πελάτης είναι τελείως διαφορετικός, γι' αυτό και τα σπίτια είναι διαφορετικά. Δηλαδή, αν άλλος πελάτης έχτιζε στο ίδιο οικόπεδο, θα ήταν άλλο σπίτι με τους ίδιους αρχιτέκτονες!

ΛΜ_ Ακριβώς αυτό είναι το καλό! Δεν κάνουμε για εμάς τα σπίτια. Αλλιώς θα τα κάναμε ίδια!

ΜΝ_ Βέβαια, για εμένα αυτό που έχει ενδιαφέρον στην όλη διαδικασία, έχει να κάνει με το πώς βλέπω εγώ τους πελάτες μου και τους φτιάχνω το σπίτι.. Για παράδειγμα, σε σπίτι που σχεδίασα στη Ροδιά, ο ιδιοκτήτης είναι ορειβάτης, του αρέσουν τα χωράφια, τα βουνά, τα πέτρινα σπίτια.. Του έκανα ένα όλο πέτρα, όπου περπατάς πάνω στο δώμα και θυμίζει.. κορυφή βουνού! Και του άρεσε αυτό. Δεν το περίμενε, ούτε μου το ζήτησε. Δηλαδή θέλω να εμφανίζεται ο πελάτης μέσα σ' αυτό, και στη μορφή, και αν είναι δυνατόν και στη λειτουργία του έργου. Πρόκειται, ας πούμε, για μία χωρική προσωπογραφία του..

ΚΛ_ Αυτό είναι αρκετά εύκολο όταν έχεις να κάνεις με πελάτες με τους οποίους έχει προηγηθεί και άλλη συνεργασία, διότι έχεις μια ιδέα για τον χαρακτήρα τους και τον τρόπο που σκέφτονται και λειτουργούν. Σε ό,τι αφορά καινούριους πελάτες που έρχονται είτε από συστάσεις είτε απλά έχουν δει το έργο σου, τα πράγματα είναι πιο δύσκολα..

ΘΙ_ Το δικό μας γραφείο κυρίως έτσι λειτουργεί, μέσω συστάσεων δηλαδή, ή λόγω του ονόματός του. Οπότε το σπίτι αντανακλά πιο πολύ το πώς σκεφτόμαστε εμείς τη ζωή τους και όχι το πώς αυτοί είναι στην πραγματικότητα, αφού δεν το γνωρίζουμε.

ΛΜ_ Σε εμάς όταν έρχονται στο γραφείο είναι επειδή κατά 99% έχουν δει έργα μας. Έχει τύχει βέβαια, να έρθουν κάποιοι οι οποίοι γνωρίζουν ποιο είμαστε, αλλά δεν ξέρουν τίποτα για τη δουλειά μας! Τους δείχνουμε το αρχείο μας, τους προτείνουμε να ψάξουν ή να κάνουν μία βόλτα στην Αθήνα και να μάθουν ποιου αρχιτέκτονα είναι αυτό που τους αρέσει.. Για να έρθουν μετά γνωρίζοντας ότι θέλουν εμάς και όχι επειδή έχουμε αποκτήσει ένα όνομα! Ούτε επειδή είναι φίλος ή γνωστός μας. Είναι πολύ προσωπικό θέμα η κατοικία, δεν είναι θέμα φιλίας, να πάω στο φιλαράκι μου να μου κάνει το σπίτι..

ΚΛ_ Εγώ νομίζω ότι αυτό σχετίζεται με την αντίστοιχη φάση της καριέρας σου.. Οι περισσότερες δουλειές που έκανα όταν ξεκίνησα να δουλεύω, ήταν κυρίως με γνωστούς και φίλους! Βέβαια ήταν άλλες εποχές τότε. Αυτό με βοήθησε πολύ, αφενός διότι είχα αντικείμενο από νέος και αφετέρου επειδή είχα φιλικές σχέσεις μαζί τους, με αποτέλεσμα να είναι πιο εύκολο. Υπήρχαν όμως και πάρα πολλές εκπλήξεις! Έκανα παρέα, ας πούμε, με ανθρώπους οι οποίοι μου ήταν πολύ ευχάριστοι και καλοί μου φίλοι, όταν όμως ξεκινούσα τη συνεργασία μαζί τους ανακάλυπτα πολλά πράγματα στον χαρακτήρα τους τα οποία δεν περίμενα. Υποθέτω και εκείνοι σε εμένα! Συνεχίζω να πιστεύω ότι ένας φίλος, ένας γνωστός είναι ένας καλός πελάτης.

ΝΞ_ Αυτή είναι μία ελληνική νοοτροπία η οποία μ' εκνευρίζει! Ο πελάτης θα προτιμήσει να πάει στο γνωστό του, σκεπτόμενος ενδεχόμενα οφέλη. Και όχι μόνο στον κλάδο μας.

ΚΛ_ Εγώ θεωρώ ότι είναι τύχη να έρθει να απευθυνθεί σε μένα και να μην πάει κάπου αλλού! Και, δεν έχω παράπονο, την είχα αυτή την τύχη!

Ο ιδιοκτήτης της κατοικίας του στην Εκάλη αναφέρει συγκεκριμένα.. «Παρόλο που επαγγελματικά έχω σχέση και με άλλους αρχιτέκτονες, όταν επιλέγεις τον αρχιτέκτονα για να χτίσεις το σπίτι σου έχεις συγκεκριμένα κριτήρια. Αυτά έχουν να κάνουν περισσότερο, με το πόσο κοντά σε εσένα εκτιμάς ή ευελπιστείς ότι θα είναι ο αρχιτέκτονας, για να καταλάβει τις πραγματικές σου ανάγκες. Διότι, οι αρχιτέκτονες, όπως και άλλα επαγγέλματα, ανάμεσά τους κι εμείς, οι διαφημιστές, πολλές φορές τους ενδιαφέρει αυτό που θα κάνουν να αρέσει σε εκείνους, έστω κι αν δεν κατοικείται. Και υπάρχουν πολλά παραδείγματα... Ένα είναι το Fallingwater του Frank Lloyd Wright». Αναφέρει λοιπόν ότι με τον αρχιτέκτονα ήταν φίλοι και είχε προηγηθεί και η κατασκευή του σπιτιού του στην Αθήνα. Ειδικότερα, λέει.. «Ο συγκεκριμένος δεν έχει ένα παγιωμένο στυλ! Άρα λοιπόν είναι πιο προσαρμοστικός σ' αυτά τα οποία θέλει ο πελάτης.. Εγώ ήθελα να συνεργαστώ μ' έναν άνθρωπο ο οποίος γνώριζα ότι είναι συνεργάσιμος, αξιόπιστος, συνεπής, που ακούει τον πελάτη του και βεβαίως προσθέτει τη δική του γνώση και εμπειρία».

ΙΚ_ Δεν έχει νόημα να υποτιμάμε τον πελάτη, γιατί ακόμα και σε περίπτωση καλής φιλίας, πρώτο μέλημά τους είναι το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα! Στην περίπτωση της κατοικίας στη Νέα Κηφισιά με τους ιδιοκτήτες ήμασταν κάτι παραπάνω από φίλοι. Ήξερα τα σενάρια της ζωής τους, επειδή ακριβώς είχαμε ζήσει ένα διάστημα μαζί. Παρόλα αυτά, οργάνωσαν ένα είδος εσωτερικού διαγωνισμού! Κάλεσαν τρεις αρχιτέκτονες να τους κάνουν την προμελέτη για το συγκεκριμένο οικόπεδο και μέσω αυτής της διαδικασίας με επέλεξαν.

ΜΝ_ Εμένα πολλές φορές με προσεγγίζουν μέσω εργολάβου. Οι πελάτες δηλαδή αναθέτουν σε εργολάβους την κατασκευή και αυτοί απευθύνονται σε συνεργαζόμενους αρχιτέκτονες. Έτσι δεν γνωρίζω τους ιδιοκτήτες κατευθείαν. Αυτό που περιγράφω είναι μάλλον ασυνήθιστο. Ο συνηθισμένος πελάτης είναι αυτός που σε ξέρει από κάπου, σε κοινωνικό επίπεδο..

ΞΟ_ Αυτό μπορεί να συμβαίνει επειδή σε ξέρει είτε ο ίδιος είτε ο κύκλος του. Στην κατοικία στο Χαϊδάρι οι ιδιοκτήτες ήρθαν συστημένοι. Ήταν φίλοι με ένα άλλο ζευγάρι που τους είχα κάνει ήδη δύο σπίτια. Ήρθαν λοιπόν, γνωρίζοντας πώς αντιμετωπίζω το συγκεκριμένο θέμα.

ΔΕ_ Εγώ, από την άλλη, είχα πελάτες οι οποίοι γνώριζαν τη δουλειά μου σε κτίρια γραφείων, συνεπώς τις πρώτες φορές που συνεργαστήκαμε, μου ανέθεσαν τη δημιουργία αντίστοιχων χώρων. Στην πορεία, επειδή

έμειναν ικανοποιημένοι, μου ζήτησαν να τους σχεδιάσω και την κατοικία τους. Αυτό μου έχει συμβεί παραπάνω από δύο φορές..

Ο ιδιοκτήτης της κατοικίας στο Διόνυσο, ως επιλοποιός καταστημάτων, είχε φτιάξει πλήθος διαφημιστικών stand και μαγαζιών με το γραφείο. Δέκα χρόνια συνεργασίας υπήρξαν η αφορμή για να το επιλέξει για τη δημιουργία του σπιτιού του.

EZ_ Έχει τύχει να με προσεγγίσει πελάτης από το δικό μας κλάδο! Συνάδελφος, πολιτικός μηχανικός, με τον οποίο είμαστε φίλοι πια. Εκτίμησε λοιπόν τη δουλειά μου σ' ένα δημόσιο έργο, στο οποίο δούλευε κι εκείνος.. Με παρακολουθούσε στα μετόπισθεν από τότε, χωρίς να γνωριζόμαστε καλά. Είδε πώς ξεκίνησα και την πορεία μου, και έτσι έγινε η προσέγγιση.

ΟΠ_ Η πορεία που λες.. Συνεργαστήκαμε με έναν πελάτη πριν χρόνια ξεκινώντας να του κάνουμε κάποια εσωτερικά για ένα διαμέρισμα που είχε αγοράσει..

ΠΡ_ Μετά κάναμε το δικηγορικό του γραφείο.. Έπειτα την πολυκατοικία δίπλα σε αυτό..

ΟΠ_ Μια απλή μελέτη, όχι για να κατασκευαστεί! Και μετά ήρθε να του κάνουμε το σπίτι, σε ένα οικόπεδο στη Βούλα. Παρόλο λοιπόν που υπήρχε αυτό το παρελθόν, διαλέξαμε μαζί το τελευταίο οικόπεδο, είχαμε αναπτύξει και φιλικές σχέσεις, δεν υπήρξε πολύ συνεργασία για το σπίτι τους! Είπαν «φανταστείτε το, και δείξτε μας»! Έτσι δεν είναι;

ΠΡ_ Ναι! «Κάντε ό, τι γουστάρετε». Αυτή ήταν η εντολή του. Ήταν σαν να κάναμε το σπίτι για τον εαυτό μας.

ΚΛ_ Εγώ κάποια στιγμή βρέθηκα στην άλλη πλευρά, του πελάτη δηλαδή. Αφού προηγουμένως είχα σχεδιάσει το διαμέρισμά ενός πελάτη, ακολούθησε το κτίριο γραφείων του. Η δική μου πλευρά ήταν περισσότερο η διαχείριση όλου του έργου, δεν είχα αρχιτεκτονικό κομμάτι. Ξεκινήσαμε κάνοντας ένα μικρό κλειστό διαγωνισμό, καλώντας πέντε αρχιτέκτονες.. Μετά επιλέξαμε τον αρχιτέκτονα, προχωρήσαμε στην ανάλυση της μελέτης του και βοηθήσαμε στην εξέλιξή της. Ο πελάτης αναθέτοντας μου αυτό το ρόλο μου απέδειξε την εμπιστοσύνη που καλλιεργήθηκε στην πρώτη συνεργασία μας. Αυτό λοιπόν, που ήταν τελείως διαφορετικό από το πρώτο, ήταν εξίσου ενδιαφέρον! Γιατί ενώ από τη μία είσαι ο μελετητής και ο επιβλέπων, εκεί ήταν σαν να είσαι ο πελάτης και είχες μπροστά σου τους ειδήμονες! Έπρεπε να κρατήσεις και τις ισορροπίες μεταξύ όλων των παραγόντων του έργου και το κυριότερο απ' όλα ήταν να συμβουλευσεις και τον πελάτη σου προς κάποια κατεύθυνση. Ήταν μια πάρα πολύ ωραία και χρήσιμη εμπειρία, διότι με δίδαξε πόσο σημαντικό είναι, από τη δική μας πλευρά, να κάνουμε παραχωρήσεις. Συχνά δείχνουμε έναν εγωισμό να γίνουν τα πράγματα όπως εμείς θέλουμε και αυτό είναι εις βάρος του έργου. Δεν είναι εύκολο να το καταλάβεις όταν ασκείς το επάγγελμα σου.

EZ_ Εγώ τουλάχιστον, τα καλύτερα σπίτια που είδα να γίνονται, ήταν αυτά όπου ο ένας από τους δύο, αν επρόκειτο για ζευγάρι, είχε κάποια σχέση με το σχεδιασμό, καταλάβαινε δηλαδή για τι πράγμα μιλάμε. Αλλιώς οι άνθρωποι έχουν τεράστια απόσταση. Αυτό οδηγεί πολύ συχνά σε σύγκρουση, υπάρχουν παρανοήσεις, προτείνεις πράγματα τα οποία ενάμιση χρόνο μετά, στην κατασκευή, τα βλέπουν μπροστά τους και προβληματίζονται.. Ούτε βέβαια είναι λύση να είχες επιβληθεί πριν ωριμάσει ο ίδιος.

ΒΓ_ Εκτός αν οι πελάτες είναι η οικογένεια σου! Για να συνεχίσω όμως αυτό που λες, η πρώτη μου δουλειά στην Ελλάδα ήταν στο Διόνυσο για το σπίτι μιας φίλης διακοσμήτριας. Με καταλάβαινε και στήριζε τις προτάσεις μου, ακριβώς λόγω του επαγγέλματός της.

ΕΖ_ Κι εγώ συνεργάστηκα με τον πολιτικό μηχανικό που προανέφερα για το σχεδιασμό του σπιτιού του. Βρεθήκαμε αρκετές φορές κατά τη διάρκεια της μελέτης και των σχεδίων, ακόμα περισσότερο μετά, στην οικοδομή, μιας και ο ίδιος είχε αναλάβει την αυτεπιστασία. Αντίθετα, η γυναίκα του, που τη γνώρισα στο πρώτο ραντεβού για το σπίτι, ήταν ένας άνθρωπος με μεγάλη δυσκολία κατανόησης σχεδίου και την προβολή του στο μέλλον.

ΔΕ_ Στο δικό μου παράδειγμα στη Δροσιά, αν και ο πελάτης άνηκε στον κλάδο της κατασκευής με την ευρύτερη έννοια, ως ιδιοκτήτης εργοστασίου επίπλων, η συμβολή του ήταν κάτι παραπάνω από καθοριστική! Ανέλαβε εξολοκλήρου την υλοποίηση του έργου, δίνοντας παράλληλα έμφαση σε λεπτομέρειες, οι οποίες, αν και ευφάνταστες, για μένα ήταν δευτερεύουσας σημασίας..

Ο ίδιος καυχιέται ότι στήνει ένα μαγαζί τη μέρα και ως εκ τούτου γνωρίζει από εφαρμογή και δεν τον φοβίζει. Ανέλαβε λοιπόν όλο το κατασκευαστικό κομμάτι της κατοικίας του, φέρνοντας εις πέρας πρωτοπόρες προτάσεις του γραφείου, αρκετά εξεζητημένες και ακριβές. Είχε πάντοτε τη διάθεση να τις συζητήσει, αλλά ως κατασκευαστής μόνο ο ίδιος γνώριζε το βαθμό δυσκολίας και το ρίσκο στην υλοποίησή τους.. «Έκανα ακριβώς ό, τι ήθελα. Ένας κοινός άνθρωπος δε θα μπορούσε να κάνει αυτό που πέτυχα. Αυτά που έκανα δεν υπάρχουν σε σπίτια. Ούτε αρχιτέκτονες ούτε στατικοί τα είχαν σκεφτεί! Μόνος μου τα έκανα όλα! Ούτε μηχανικούς, ούτε τίποτα, μόνο τεχνίτες. Όταν μου δόθηκαν τα σχέδια, παθιάστηκα, πήγαινα τρεις φορές την ημέρα στην οικοδομή. Η μαγεία της εφαρμογής είναι το κυριότερο πράγμα».

Ένα παράδειγμα αυτής της υπερβολικής ενασχόλησης του με το σπίτι.. «Έκανα μία πισίνα, 6 επί 14 μέτρα, η οποία στοίχισε όσο ένα διαμέρισμα. Δεν είναι για σπίτι, είναι για ξενοδοχείο! Βέβαια έχει τεράστιο κόστος συντήρησης, γιατί είναι μία υπεραυτόματη πισίνα, με απίστευτη ποιότητα νερού. Το μηχανοστάσιο της είναι ένα εργοστάσιο ολόκληρο». Ξέφυγε επειδή όπως λέει και ο ίδιος ήθελε να ξεφύγει..

ΡΣ_ Όταν όμως η περίπτωση είναι το άλλο άκρο... Η πελάτισσα στο Μαρκόπουλο δεν έπιανε τα σχέδια με τίποτα! Δεν καταλάβαινε αυτά που έβλεπε! Ο άντρας της είχε μια ιδέα, ενώ εκείνη έλεγε «Θέλω να τα δω σε τρισδιάστατα, θέλω να δω φωτογραφία, θέλω..»!

Η ιδιοκτήτρια της κατοικίας αυτής παρουσιάζει τη δική της πλευρά.. «Ο άντρας μου είναι μηχανικός, όχι πολιτικός μηχανικός. Και εγώ έχω μια έφεση, μ' αρέσει ο σχεδιασμός! Ήθελα να γίνω αρχιτέκτονας όταν ήμουν μικρή! Άρα είμαστε φουλ μέσα! Εγώ πολλές φορές μπορεί να μην έβλεπα πράγματα! Εκεί πλέον πρέπει να το αφήσεις στον αρχιτέκτονα να το υλοποιήσει και να του έχεις εμπιστοσύνη, ειδικά όταν πρέπει να πάρεις μια απόφαση! Θα του πεις «Ξεκίνα, κάντο και θα το δω όταν είναι έτοιμο.. Είμαι σίγουρη ότι θα μ' αρέσει όταν τελειώσει». Τώρα, ότι δεν μπορώ να το δω στο χαρτί, δεν μπορώ..».

ΝΞ_ Εντάξει.. Δε χρειάζεται να τα αντιληφθεί όλα, δεν χρειάζεται να ειπωθούν όλα!

Θα συμφωνήσω.. Δεν χρειάζεται να λέγονται όλα. Ένα σχέδιο όμως από μόνο του μπορεί να είναι τόσο κατανοητό, ακόμα και από ανθρώπους που δεν είναι εξοικειωμένοι, όταν παρουσιάζει με απλό τρόπο αυτό που τα λόγια δεν μπορούν να αποδώσουν. Στην περίπτωση της κατοικίας στον Άλιμο του ΑΒ, το αντρόγυνο σχολιάζει.. «Τα καταλάβαμε πολύ εύκολα. Με τα συγκεκριμένα προσχέδια είχαμε εικόνα του σπιτιού!! Ήταν σα να περπατούσαμε μες στο σπίτι».. «Πολύ ωραίες όψεις, για να μπορούμε να καταλάβουμε τη θέση του σπιτιού και το φωτισμό του, με τα χρώματα, τις λεπτομέρειες.. Ήταν πολύ κατατοπιστικά».

ΜΝ_ Δεν τον απασχολεί και πάρα πολύ τον πελάτη.. Ή μάλλον, δεν ασχολείται πολύ. Μετά το σχεδιασμό είναι περισσότερο παρών. Στην πρώτη φάση, λόγω άγνοιας, δε μπορεί να καταλάβει τι ακριβώς γίνεται. Υπάρχει και η κατηγορία πελατών που έχουν ασχοληθεί λίγο με την αρχιτεκτονική, βλέποντας ή διαβάζοντας περιοδικά, οι οποίοι μπορεί να έχουν κάποια άποψη σε μικρό βαθμό, μάλλον επιφανειακή. Οι περισσότεροι το μόνο που μπορούν να διαβάσουν είναι μια κάτοψη.. Κι αυτή δύσκολα.

ΔΕ_ Το πιο πιθανό είναι να μην έχει δει ποτέ στη ζωή του σχέδιο!! Στα γραφεία μας είναι που βλέπει κάτι τέτοιο για πρώτη φορά. Αυτό είναι μεγάλο σοκ, αν το καλοσκεφτείς. Δεν έχει την υποχρέωση να ξέρει. Θυμάμαι χαρακτηριστικά και μου έκανε εντύπωση η περίπτωση μιας παρουσιάστριας και ενός διαφημιστή, που είχαν σχεδιάσει το σπίτι τους πριν καν το δώσουν σε αρχιτεκτονικό γραφείο!

Οι ίδιοι το έθεσαν ως εξής.. «Βασικά το σπίτι σαν *structure* το είχαμε σχεδιάσει μόνοι μας, πριν πάει σε αρχιτεκτονικό γραφείο.. Φανταστήκαμε πώς το θέλουμε και τους δώσαμε ένα *brief*. Να έχει το αίθριο εδώ, να γυρνάει γύρω, γύρω.. Βέβαια οι άνθρωποι, επειδή ήξεραν, το εξέλιξαν πολύ καλύτερα! Αλλά ο κεντρικός πυρήνας έμεινε ίδιος..».

ΜΝ_ Αυτό είναι σπάνιο, αν και σίγουρα δεν το είχαν σχεδιάσει ακριβώς. Απλά, σε αντίθεση με άλλους, ήξεραν τι ήθελαν και πώς αυτό θα μπορούσε να πάρει μία μορφή στον χώρο..

ΖΗ_ Η συμφωνία των εργοδοτών επηρεάζει το τελικό αποτέλεσμα. Πρόκειται για μια λιγότερο εμφανή προϋπόθεση, το καλό επίπεδο συνεννόησης μεταξύ του ζευγαριού. Στην κατοικία στην Κάτω Κηφισιά η σχέση τους ήταν πάρα πολύ καλή. Την γυναίκα την είδα μια, δυο φορές, γιατί είχε μικρά παιδιά τότε! Αλλά αυτοί τα συζητούσαν όλα μεταξύ τους και ο σύζυγοςμίλαγε εκ μέρους των δύο. Δεν ήταν από τα ζευγάρια που είχαν διαφορετικές επιθυμίες χωρίς να το ξέρουν, κάτι που όλοι έχουμε αντιμετωπίσει! Κάποιοι μέσα από τη διαδικασία αυτή, ανακαλύπτουν ότι βλέπουν πολύ διαφορετικά τα πράγματα και ξαφνικά ρόλος μας είναι να ηρεμούμε τα πνεύματα για να καταλαγιάσουμε την κατάσταση!

ΣΤ_ Είναι θέμα ανθρώπων, από όπου και να το πιάσουμε. Μπορεί να σχετίζεται ως ένα βαθμό με την παιδεία, το επάγγελμα, τη συγκυρία, την οικογενειακή κατάσταση όπως λες. Υπάρχουν και άτομα τα οποία δεν μπορούσες ποτέ να φανταστείς ότι έχουν το μάτι και σε εκπλήσσουν! Θυμάμαι ακόμα το πρώτο ζευγάρι που είδε τον πατέρα μου, απ' τη Θήβα.. Είχαν ξεκινήσει να κάνουν ένα σπίτι που δεν τους άρεσε τελικά, και ήθελαν να το τελειώσουν κάπως διαφορετικά.. Η Ευγενία με το Νικόλα..

ΡΣ_ Α, ναι! Η Ευγενία που είχε ένα κατάστημα με κοσμήματα και ο Νικόλας ήταν ταξιτζής!

ΣΤ_ Η λεπτομέρεια που έβλεπε ο Νικόλας ήταν ασύλληπτη, δεν την είχαμε ξαναδεί ποτέ! Έβλεπε το οτιδήποτε ξέφευγε και έλεγε δεν είναι δυνατόν!! Συνδέθηκε με τον πατέρα μου, δώδεκα χρόνια πίσω,

ακριβώς γιατί του άρεσε που ήταν λεπτολόγος. Και η γυναίκα του ήταν απίστευτη στο στυλ και στην γρήγορη κατανόηση. Αυτόματα τα έπιανε δηλαδή!

ΚΛ_ Τα πράγματα είναι αρκετά καλά όταν έχεις κοινό τρόπο σκέψης με τον πελάτη σου. Όταν λέω κοινό, εννοώ να θέλετε περίπου το ίδιο πράγμα. Στην κατοικία που προανέφερα, αν υπήρξαν σχόλια ή αντιρρήσεις ήταν σε εποσιώδη πράγματα. Σε θέματα τα οποία είχαν να κάνουν με την εσωτερική αρχιτεκτονική και όχι τόσο με την αρχιτεκτονική του σπιτιού.

«Αυτό το οποίο μπορεί να περιγράψει ένας πελάτης καταρχήν, είναι το πώς θέλει να είναι η καθημερινή του ζωή. Από εκεί και πέρα για το πώς θα είναι απ' έξω το σπίτι μπορεί να έχω μία σχετική άποψη αλλά δε μπορώ να πω ούτε ότι είναι ακριβής ούτε ότι τα ξέρω όλα.. Και σίγουρα έχω ανάγκη από κάποιο σύμβουλο». Επιπλέον.. «Η συνεργασία μ' έναν αρχιτέκτονα είναι αρκετά κοντινή, θα έλεγε κανείς ότι αλληλοεπηρεάζονται. Αυτό που θα πει πελάτης είναι για παράδειγμα "επειδή το σαλόνι που έχει η μάνα μου είναι τεσσεράμισι μέτρα επί εννιά, δε θέλω να μου το κάνεις τόσο γιατί αισθάνομαι ότι είναι στενό!". Το θέλω μεγαλύτερο γιατί πιθανόν έχω μια εμπειρία σχετικά με το πώς είναι να ζει κανείς σε ένα τέτοιο μέγεθος..». Η αμέσως προηγούμενη κατοικία του ήταν σε τελείως διαφορετικό περιβάλλον, στο κέντρο της Αθήνας, έργο του ίδιου αρχιτέκτονα. Περιγράφει λοιπόν ότι αυτό το διαμέρισμα δεν είχε πολλά κοινά με το τωρινό του σπίτι, εκτός από ορισμένα στοιχεία οργάνωσης του χώρου.. «Δεν ήταν τόσο πολύ αρχιτεκτονικής θα έλεγα, όσο εσωτερικής διαρρύθμισης και διαμερισματοποίησης και χρήσης. Γιατί αυτό είναι το σημαντικό σ' ένα σπίτι, η λειτουργία».

ΠΡΑΞΗ ΤΡΙΤΗ

Ήρθε η ώρα για το κυρίως πιάτο. Επικρατεί μια αναστάτωση μέχρι να σερβιριστούν όλοι και να κάτσουν ξανά στις θέσεις τους.. Το θέμα κινείται πια γύρω από τον πελάτη και τα δεδομένα που θέτει στη φάση του σχεδιασμού. Ακούγονται συγκεκριμένα παραδείγματα κατοικιών από τον καθένα, μερικά από τα οποία έχουν ήδη αναφερθεί..

IK_ Στη Νέα Κηφισιά, ζήτησαν ισόγειο σπίτι και να είναι ελεύθερη η κάτοψη. Μετά συνειδητοποίησα ότι αυτό επιζητούσαν κι από τα προηγούμενα σπίτια τους και τους εκφράζει! Είναι άνθρωποι οι οποίοι καλούν συνέχεια φίλους τους. Υπάρχει μια ζωή σε αυτό πέρα από τα παιδιά. Θυμάμαι έκαναν ένα πολύ φαντασμαγορικό πάρτι για να μ' ευχαριστήσουν, τα επίσημα εγκαίνια του σπιτιού.

TY_ Στη Βάρη, το open plan προέκυψε από την επιθυμία του ιδιοκτήτη να κάνει μια κατοικία για δημόσιες σχέσεις. Να μπορεί να καλέσει, εκτός από φίλους, και συναδέλφους. Με αυτό σαν κριτήριο και τη διάθεσή του για κάτι τελείως αδιάσπαστο, προέκυψε η συγκεκριμένη κάτοψη..

Η βασικότερη προδιαγραφή ήταν ο κύριος χώρος να είναι μεγάλος, άνετος και διαμπερής. Όπου και να πας, όπου και να καθίσεις, να είναι πρακτικός.. «Όταν έχεις να καλέσεις 40 με 50 άτομα για φαγητό, θέλεις κάποιο χώρο στον οποίο να μην είναι ο ένας πάνω στον άλλον. Και ο ένας να μπερδεύεται με τον άλλον, θέλει δε θέλει. Αυτό ήθελα για τη δουλειά μου, αυτή τη ροή. Παράλληλα μ' αυτό πετύχαμε και κάτι άλλο.. Όπου και να κάτσεις είσαι σε περιβάλλον που σ' αρέσει και τα έχεις όλα δίπλα σου». Εξομολογείται, αναλαμβάνοντας πλήρη ευθύνη, ότι το σπίτι έγινε τόσο μεγάλο εξαιτίας αυτής του της επιθυμίας.

ΔΕ_ Παίζει ρόλο η δουλειά του.. Εγώ είχα την τρανταχτή περίπτωση της παρουσιάστριας και του διαφημιστή που σας είπα, μεγάλα ονόματα τότε, που επειδή ασχολούνταν με τα media, είχαν έντονη κοινωνική ζωή, έκαναν μεγάλα πάρτι! Ήθελαν ένα σπίτι που θα προωθούσε τη δημόσια εικόνα τους. Δεν το έφτιαξαν μόνο για να μείνει η οικογένεια τους, ήθελαν να επιδείξουν και τον πλούτο τους. Δεν είναι κακό!

ΛΜ_ Το ζήτημα είναι πώς διαχειρίζεται κανείς τέτοιους ενιαίους χώρους..

ΔΕ_ Και πώς τους συνδέει! Εμείς στο Κεφαλάρι προτείναμε την ένωση του πάνω σαλονιού με το κάτω μέσω μιας πολύ μεγάλης σκάλας! Το προηγούμενο γραφείο με το οποίο διέκοψαν τη συνεργασία, είχε τοποθετήσει μια μικρή σκαλίτσα κάπου στην άκρη, κάπως μίζερη.. Για να δώσουμε λοιπόν την αίσθηση της ενοποίησης και της ρευστότητας ανάμεσα στους δύο μεγάλους χώρους, βάλαμε μια πιο.. αυτοκρατορική!

Το αντρόγυνο υποστηρίζει ότι όσο μεγαλύτερο χώρο έχει κανείς, τόσο περισσότερο μπορεί να τον εκμεταλλευτεί. Για παράδειγμα, ο χώρος του σαλονιού στο επίπεδο της εισόδου, λειτουργεί ως μικρό γήπεδο ποδοσφαίρου, όπως μαρτυρά η σύζυγος.. «Γενικά η λογική μου είναι ανοιχτοί χώροι, φως και λειτουργικότητα. Δεδομένου ότι είχαμε και τρία αγόρια έπρεπε να υπάρχει ένας χώρος για να παίζουν μαζί. Από εκεί και πέρα δεν μπορεί να είναι εξίσου λειτουργικοί όλοι. Στο σαλόνι, ας πούμε, δεν κάθεται μόνη της η οικογένεια.. Όλοι οι άλλοι χώροι όμως, δηλαδή τα δωμάτια, η κουζίνα, το γραφείο είναι λειτουργικοί, γιατί κινούμαστε καθημερινά εκεί». Σχετικά με τη σκάλα, προτάθηκε από το γραφείο να κλείσει από κάτω, με

σκοπό να στεγάσει μια μικρή αποθήκη. Αυτό απορρίφθηκε κατηγορηματικά από τον ιδιοκτήτη.. «Μα είναι δυνατόν να κλείσεις μια τόσο ωραία σκάλα; Οι αρχιτέκτονες έχουν υποχρέωση να περιγράφουν στους πελάτες τους κάτι που δεν μπορούν να φανταστούν.. Εμείς τη θέλαμε ανοιχτή! Να φαίνεται σαν να είναι στον αέρα!».

MN_ Η σκάλα σε πολλές περιπτώσεις μπορεί να παίξει το ρόλο διαχωριστικού στοιχείου σε έναν ενιαίο χώρο. Προσωπικά δε θέλω να τη βάζω σε μια γωνία, προτιμώ να την εντάσσω στην κίνηση του σπιτιού. Αυτό έκανα στην Άνω Γλυφάδα όπου το ισόγειο είναι μονόχωρο. Δημιουργείται έτσι ένας ελαφρύς διαχωρισμός ανάμεσα στο μπρος και το πίσω. Επιπλέον διαπιστώνεις ότι κινείσαι τρισδιάστατα στο μέσον ενός χώρου! Με τη χρήση του γυαλιού έχεις ακόμα μεγαλύτερη την αίσθηση της αιώρησης.

ΔΕ_ Είναι ωραίο να αντιμετωπίζεις με εναλλακτικό τρόπο καθιερωμένα στοιχεία ενός χώρου.. Στη Δροσιά, έκανα τη μετάβαση από τον επίσημο στον καθημερινό χώρο της οικογένειας με την ίδια λογική, μόνο που έδωσα στην κίνηση ολόκληρο δωμάτιο! Το μόνο που υπάρχει είναι μία σκάλα και μία γέφυρα για την εξυπηρέτηση του ορόφου. Ούτε κάδρο!! Για να προλάβω τυχόν σχόλια, είναι όντως ένας άχρηστος χώρος, αρκετά ογκώδης αλλά το βλέπω σαν μια μικρή πολυτέλεια..

ΣΤ_ Το σπίτι μάλλον ήταν και αντίστοιχου μεγέθους... Γιατί σε άλλη περίπτωση σίγουρα θα ήταν μία πολυτελής σπατάλη τετραγωνικών! Θεωρώ ότι είναι αναγκαίο κακό σε μονόχωρα να βάλεις ενδιάμεσα στοιχεία, για να τους δώσεις μια τάξη.. Και αυτό η αλήθεια είναι ότι τρομάζει τους πελάτες γιατί βλέπουν κατά τη διάρκεια της κατασκευής κάτι ενιαίο και μεγάλο..

ΡΣ_ Και το συνηθίζουν!! Και ενώ έχουμε σχεδιάσει τον χώρο απ' την αρχή με αυτόν τον τρόπο, δημιουργώντας ζώνες, στην οικοδομή αυτό δεν είναι ορατό..

ΣΤ_ Στο Μαρκόπουλο ήθελαν έναν μονοκόμματο χώρο, χωρίς όμως να είναι απόλυτα γνώριμοι με την έννοια του open plan.. Πιστεύω ότι πήγαζε περισσότερο απ' την ανάγκη τους για θέα και την απλότητα στον τρόπο ζωής τους. Συνεπώς, αποφασίσαμε να βγάλουμε έξω απ' τον κυρίως όγκο, ό,τι βοηθητικό υπήρχε, για να μείνει καθαρός ο χώρος.

ΡΣ_ Τοποθετήσαμε λοιπόν ένα τζάκι ανάμεσα στην τραπεζαρία και το καθιστικό.. Και οι δύο πλευρές ήταν υπέρ του να μπει στο κέντρο αλλά η τελική του μορφή δεν ήταν αυτή που είχαμε αρχικά στο μυαλό μας.. Όπως και να 'χει, για μας ήταν περισσότερο λειτουργική παρά αισθητική παρέμβαση!

Πράγματι είχαν ζητήσει μεγάλους χώρους, δεν ήθελαν το σπίτι να έχει δωματιάκια. Η προτεινόμενη λύση με τον συμπαγή όγκο, την σκεπή και έναν ενιαίο χώρο από κάτω τους εξέφραζε πλήρως.. Σχετικά με το τζάκι, η σύζυγος εξηγεί.. «Το κεντρικό τζάκι το θέλαμε από την αρχή, για να μπορείς να το βλέπεις και από την τραπεζαρία και από το σαλόνι! Το χώρισμα που μας πρότειναν με ένα τοίχιο, δε το θέλαμε, γιατί κατέτεμνε τον χώρο». Το αμέσως επόμενο πρόβλημα, όταν ορίστηκε και η μορφή του τζακιού, είχε να κάνει με την κακή λειτουργία του. Με τον παραμικρό αέρα μέσα στο σπίτι, η απόδοσή του μειωνόταν κατά πολύ. Βρήκε λοιπόν η πελάτισσα μια γαλλική εταιρία, της οποίας το μοντέλο έκλεινε και από το οποίο έμεινε παραπάνω από ικανοποιημένη.

ΔΕ_ Μερικές φορές αρκούν και δύο σκαλοπάτια για να δείξεις πού σταματάει ο ένας χώρος και ξεκινάει ο άλλος.. Στη Δροσιά είχα πολλούς χώρους να διαχωρίσω. Ένα καθημερινό καθιστικό, για να βλέπουν τηλεόραση, ένα μεγάλο καθιστικό για να καλούν κόσμο και μία αίθουσα μπιλιάρδου. Για ένα ζευγάρι, για μία οικογένεια, είναι εκτός κλίμακας ένας χώρος 50 τετραγωνικά. Αμήχανος.. Προτιμούν ένα χώρο ζεστό, στα μέτρα τους.

ΑΒ_ Και το σχήμα δίνει αυτή τη δυνατότητα.. Είναι ενδιαφέρον το ίδιο το κτίριο να ορίζει χώρους και λειτουργίες.. Το Γ είναι ένας τύπος που συνηθίζω να χρησιμοποιώ. Κάθε ορθογώνιο και μία χρήση. Στον Άλιμο οι πελάτες ζήτησαν οι χώροι να είναι όσο το δυνατόν πιο ενιαίοι, πράγμα που επιτεύχθηκε με μία οργάνωση εξαρτώμενη άμεσα από το σχήμα.

ΑΜ_ Είναι αυτό που ειπώθηκε πριν λίγο.. Σχεδιάζοντας έχουμε στο μυαλό μας ζώνες, κανάβους, κινήσεις, απλά η συγκεκριμένη κάτοψη το κάνει πιο εύκολο και ορατό και από τον χρήστη. Στη Φιλοθέη, το κύριο σαλόνι είναι στο κέντρο του σπιτιού και με έναν σχηματισμό αυτού του τύπου δημιουργήσαμε άλλον έναν χώρο πιο ιδιαίτερο, ανοιχτό σαν διάταξη, που δημιουργεί όμως και άλλους υποχώρους. Εξασφαλίζει εύκολα διαφορετικές οπτικές, επιλογές, τρόπους χρήσης ανάλογα την περίπτωση ή την ώρα.. Οι γωνίες που προκύπτουν είναι ένα στοιχείο έκπληξης. Είναι ωραίο να προχωράς και να ανακαλύπτεις έναν χώρο, που δε σου γίνεται κατανοητός εξαρχής.

ΘΙ_ Θεωρώ αυτονόητο ότι ένα μεγάλο καθιστικό πρέπει να αξιοποιείται με ανάλογους τρόπους, δηλαδή να χωρίζεται σε υποχώρους, όπως πολύ ωραία είπες.. Επειδή ακριβώς υπάρχει τέτοια περίσσεια τετραγωνικών, αυθόρμητα προκύπτουν επιπλέον καθιστικά. Στην κατοικία στην Αθήνα, θυμάμαι, έγινε μεγάλη συζήτηση γύρω από το διαχωρισμό της τραπεζαρίας και της κουζίνας. Εμείς είχαμε προτείνει ενιαία, αυτοί ήθελαν απομόνωση, οπότε εφαρμόστηκε μια ενδιάμεση λύση με συρόμενα πάνελ και συνεπίπεδους πάγκους για την αλληλοεξυπηρέτησή τους.

ΥΦ_ Εγώ δεν είμαι αυτής της άποψης.. Θέλω ο χώρος που έχω ορίσει ως καθιστικό στο σπίτι μου να είναι αυτός που τον ζω. Δεν θέλω να έχω έναν καλό χώρο κι έναν πρόχειρο.

ΓΔ_ Μιλάμε για πολύ μεγάλες κατοικίες.. Σ' αυτές υπάρχει ένα θέμα κλίμακας. Σχεδόν αναγκαζόμαστε να οδηγηθούμε σε μια λύση με δύο ενότητες καθιστικού. Έτσι πιάνεται η ανθρώπινη κλίμακα και δίνονται ταυτόχρονα δύο διαφορετικές ποιότητες. Μπορεί το ένα να είναι πιο υποβαθμισμένο, κλειστό, επικεντρωμένο στο τζάκι, ενώ το άλλο να είναι πιο ανοιχτό, επικεντρωμένο ενδεχομένως σε κάποιο μεγάλο άνοιγμα. Στη Φιλοθέη εντάξαμε το υγρό στοιχείο, φέραμε δηλαδή το ένα καθιστικό στο επίπεδο του νερού.

ΔΕ_ Δηλαδή αντί για την αυλή, είχες την πισίνα σε εκείνο το σημείο.. Ενδιαφέρον..

ΓΔ_ Ναι. Όλα αυτά όμως έχουν να κάνουν και με τον πελάτη κάθε φορά και πιο συγκεκριμένα με το πόσο ανοιχτή ή κλειστή θέλει μια κατάσταση.

ΚΛ_ Η πρώτη μεγάλη συζήτηση που έγινε για το σπίτι στην Εκάλη ήταν κατά πόσο θα χωρίζεται η τραπεζαρία από το σαλόνι. Τα πρώτα δικά μου σχέδια είχαν συρόμενη πόρτα παρόλα αυτά τους είπα «Δεν είναι ωραίο, είναι πιο ελεύθερο το σπίτι χωρίς αυτή, άσε που δε θα την κλείνετε και ποτέ». Συνέχισα λέγοντας ότι θα στοιχίσει πάρα πολύ αυτό το εγχείρημα και ότι όλες αυτές οι πόρτες έχουν προβλήματα στην πράξη. Χρησιμοποιώντας λοιπόν αυτά τα επιχειρήματα, παρά την επιμονή τους, δεν τη φτιάξαμε! Αν ήταν κάποιος άλλος πελάτης, άλλης ηλικίας ή νοοτροπίας, πιθανότατα να άφηνα και την κουζίνα ανοιχτή.

«Αυτή ήταν μια μεγάλη συζήτηση με τον αρχιτέκτονα. Το αν και κατά πόσον θα υπάρχουν πόρτες, κάποιος διαχωρισμός πιο βαρύς και επίσημος, ή θα είναι ένας ενιαίος χώρος. Κατά τη δική μου άποψη καλό είναι να διαχωρίζει κανείς τη ζωή του. Για λόγους πρακτικούς, όταν έχεις κόσμο, ένα τραπέζι στο τελειώμά του είναι άσχημο πράγμα..! Δε θες να το βλέπεις! Το open space είναι πολύ ωραίο αρχιτεκτονικά, αλλά έχει πολλά προβλήματα λειτουργίας, που σχετίζονται με οσμές, ηχητική και οπτική ρύπανση.. Είναι κουραστικό!».

ΡΣ_ Στο Μαρκόπουλο, το αντρόγυνο, επειδή είχε σπουδάσει στην Αμερική, είχε κι άλλες επιρροές και αυτό συνέβαλε, θετικά κατά την γνώμη μου, στο σχεδιασμό. Θα μπορούσα να πω ότι η ανοιχτή κουζίνα ήταν μια αμερικάνικη επιλογή, στοιχείο νοοτροπίας δηλαδή. Απλά για να λειτουργήσει σωστά, δεδομένου ότι βρίσκεται μέσα στο σαλόνι, της εξασφάλισαμε διαμπερότητα με φυσικό αερισμό και φωτισμό.

Η κουζίνα έγινε στον επάνω όροφο, μαζί με τους υπόλοιπους κοινόχρηστους χώρους.. «Δεν είμαστε άνθρωποι με έντονη κοινωνική ζωή, ούτε κάνουμε επίσημες δεξιώσεις, ώστε να μας ενοχλεί το θέμα της κουζίνας. Εμείς θέλαμε, όταν έρχονται οι φίλοι μας, να είμαστε όλοι ένα!! Να κυκλοφορούμε σε ένα χώρο, να μην απομονώνεται κανείς». Αυτό στην πράξη παρουσιάζει ένα πρόβλημα, σύμφωνα με την ίδια, ως οικοδέσποινα. Ενώ παραδέχεται ότι εξυπηρετεί την οικογένεια, σε ένα δείπνο φίλων, χρειάζεται η τριπλάσια δουλειά για να διατηρήσει την κουζίνα καθαρή. Πάραυτα, υποστηρίζει την επιλογή της χαριτολογώντας.. «Ο περισσότερος κόσμος φτιάχνει αυτούς τους χώρους απομονωμένους. Είναι σαν να έχουμε γυρίσει λίγο πίσω, τότε που οι μεσοαστές οικογένειες του '40, του '50 είχαν το σαλόνι που έκλεινε με πόρτα και δεν έμπαινε κανένας μέσα».

ΒΓ_ Το βασικό, ίσως και μοναδικό πρόβλημα της ανοιχτής κουζίνας είναι το θέμα των οσμών! Γι' αυτό και εδώ, αν προσέξετε, σχεδίασα ανοιχτή κουζίνα η οποία όμως έχει τη δυνατότητα να απομονώνεται με δύο συρόμενες πόρτες.

ΛΜ_ Εμείς σε ένα απ' τα μεγαλύτερα σπίτια που έχουμε σχεδιάσει, της Φιλοθέης, την κάναμε μεγάλη και άνετη, κλειστή κατά βάση. Η διαφορά έγκειται στο ότι βάλαμε δύο διαφορετικές προσβάσεις, μία από την τραπεζαρία και μία από το σαλόνι, ώστε να έχει εύκολη πρόσβαση ο ιδιοκτήτης που του άρεσε να μαγειρεύει ο ίδιος με τους φίλους του. Η στοιχειώδης απομόνωση είχε να κάνει με την παρουσία προσωπικού.

ΑΒ_ Έχει σημασία αν ο ιδιοκτήτης ασχολείται με την κουζίνα! Η σύζυγος στον Άλιμο μας είπε ότι μαγειρεύει πάρα πολύ και δε θέλει να ενοχλούν οι μυρωδιές όλο το σπίτι, οπότε συμφωνήσαμε, με αυτό το δεδομένο, ότι πρέπει η κουζίνα να είναι κλειστή. Επίσης θεωρώ σημαντικό το να συνδυάζεται με εκτόνωση σε κάποια αυλή, έναν ημιυπαίθριο, όπου μπορεί κανείς να καθίσει κι έξω για φαγητό.

«Είχα πει ότι ήθελα να προσέξουν λίγο περισσότερο την κουζίνα, γιατί είναι ένας χώρος στον οποίο περνάω αρκετές ώρες. Μπορώ να πω ότι με πρόσεξαν τα παιδιά και τήρησαν την υπόσχεσή τους να μου κάνουν μια όμορφη κουζίνα. Από μέσα βλέπεις απέναντι τον Υμηττό κι από την άλλη πλευρά την Πάρνηθα. Είναι αρκετά μεγάλη, χωράμε και τρώμε μέχρι πέντε άτομα!». Ήταν μια βασική απαίτηση του ζευγαριού η κουζίνα να είναι κλειστή και να απομονώνεται. Δεν ήθελαν εξαρχής να είναι ενιαίος χώρος.. «Δεν είναι δυνατόν να τηγανίζεις και να μυρίζει όλο το σπίτι! Εδώ έχεις τη δυνατότητα να κλείσεις την πόρτα και να μη μυρίσει καθόλου». Δηλώνουν ταυτόχρονα ότι είναι ο πρώτος χώρος που χρησιμοποιείται περισσότερο απ' όλους.. «Όποιος έρχεται στο σπίτι, κολλάει με την κουζίνα! Μπορεί να καταλήξουμε στην τραπεζαρία, γιατί εκεί θα

στρωθεί το τραπέζι όταν είμαστε πολλά άτομα, αλλά θα πρέπει να κάνεις μεγάλη προσπάθεια να τους ξεκολλήσεις από εκεί. Αρέσει πάρα πολύ σε όλους να μαζευόμαστε και εκείνοι να κάθονται, ενώ εγώ ετοιμάζω το φαγητό. Από μόνο του το πράγμα πηγαίνει προς τα εκεί. Είναι το κέντρο του σπιτιού».

ΦΧ_ Ένα είναι το ζήτημα της κλειστότητας, άλλο είναι αυτό της θέσης. Για παράδειγμα στο Παλαιό Ψυχικό, αρχικός στόχος ήταν η κουζίνα να είναι σε πολύ κεντρικό σημείο με πρόσβαση απ' όλους τους χώρους του σπιτιού. Αυτό πέτυχε. Επιπρόσθετα θεώρησα σημαντικό να έχει ένα δικό της βοηθητικό χώρο. Μιλάμε για μεγάλα σπίτια και μεγάλες κουζίνες, που δεν έχουν τη δυνατότητα ν' αποθηκεύσουν τρία κιλά κρεμμύδια!!

Και σε αυτή την οικογένεια η κουζίνα χρησιμοποιείται πολύ συχνά γιατί αποτελεί, όπως άλλωστε και οι ίδιοι περιγράφουν, και καθημερινή τραπεζαρία. Το ζήτημα της μορφής της σχολιάστηκε από τον σύζυγο ως εξής.. «Επειδή αρέσει στην γυναίκα μου να μαγειρεύει, ήθελε ο χώρος αυτός να είναι κλειστός. Να μην γεμίζει όλο το σπίτι μυρωδιές..». Η κουζίνα εκτονώνεται σε μια αυλή στο πίσω μέρος του σπιτιού, με την οποία επικοινωνεί και μέσω ενός συνεχούς ανοίγματος. Ο βοηθητικός χώρος πλέον, έχει μετατραπεί σε χώρο αποθήκευσης αντικειμένων που δε σχετίζονται με τη δραστηριότητα της κουζίνας.

ΓΔ_ Στο Ελληνικό, η κουζίνα είναι στο πραγματικό κέντρο του σπιτιού, απέναντι από την είσοδο και ο συνδετικός κρίκος ανάμεσα στο δημόσιο και το ιδιωτικό κομμάτι. Έχει αναφορές στο παραδοσιακό ελληνικό σπίτι, οργανωμένο γύρω από την αυλή, με πυρήνα την κουζίνα. Παρόλα αυτά δεν είναι ανοιχτή.. Ένα άνοιγμα προς την τραπεζαρία εξασφαλίζει την ελάχιστη απαραίτητη επικοινωνία.

ΗΘ_ Ομολογώ ότι ασυνείδητα σχεδίασα ανοιχτή κουζίνα.. Και στα δύο διαμερίσματα! Είχα συνδυάσει την έννοια του open plan με χώρους γραφείων και όχι με κατοικίες, οπότε δεν το είχα σκεφτεί. Προέκυψε μάλλον απ' τον τρόπο που φανταζόμουν εγώ πώς θα ζούσαν.. Τελικά, κατά τη διάρκεια της κατασκευής έγινε ολόκληρη συζήτηση για το αν έπρεπε να κλείσει ή όχι. Επέμεναν ότι δεν την ήθελαν ανοιχτή, προτείνοντας μου να υπάρχει ένα όριο. Καταλήξαμε λοιπόν στο υαλότουβλο. Ομοίως και στον όροφο, ενώ τους άρεσε η ιδέα του ενιαίου χώρου, ήθελαν η κουζίνα να είναι ξεχωριστή!

ΟΠ_ Στη Βούλα, η βασικότερη διαφωνία με την πελάτισσα ήταν για την κουζίνα! Ήθελε μία στο ισόγειο και την κύρια στο υπόγειο!

ΗΘ_ Για ποιο λόγο;

ΠΡ_ Γιατί ήθελαν να την κρύψουν! Για να έχουν καθαρό τον χώρο υποδοχής. Θα βάζαμε κάποια συρόμενα πάνελ από γυαλί τα οποία δεν έγιναν, συνεπώς έμεινε ανοιχτή.. Αυτή είναι και η διαφορά! Δεν την χρησιμοποιούν, οπότε δεν τίθεται θέμα ορθής λειτουργίας.

ΜΝ_ Και εμένα στην Άνω Γλυφάδα την ήθελαν πιο περιορισμένη! Τελικά όμως δεν έγινε. Δεν το άφησα να γίνει! Οι απαιτήσεις τους δεν αντιστοιχούσαν στο παρόν, αλλά στην ανάμνηση του διαμερίσματος στο οποίο έμεναν! Πρέπει να προσπαθούμε να τους αποβάλουμε αυτές τις αναμνήσεις μέσα από τις προτάσεις μας!

ΚΛ_ Το 90% των ανθρώπων, τουλάχιστον στην Ελλάδα, έτσι θέλει την κουζίνα του! Να είναι διαχωρισμένη με κάποιο τρόπο από τους κύριους χώρους. Στο εξωτερικό όμως, σε πάρα πολλά projects, βλέπουμε ότι

πλέον η κουζίνα αρχίζει και γίνεται μέρος των καθημερινών μας χώρων. Αυτό οφείλεται στην αλλαγή του τρόπου ζωής μας. Παλιά καλούσαμε περισσότερο κόσμο, ήταν όλα πιο στημένα, άρα θέλαμε να έχουμε μια τραπεζαρία μεγαλύτερη, ξεχωριστή ταυτόχρονα από το σαλόνι, για να μην βλέπεις το πηγαινέλα των πιάτων και του προσωπικού. Αυτά σιγά, σιγά τείνουν να εκλείψουν, διότι οι προσκλήσεις που κάνουμε όλοι μας είναι πολύ πιο φιλικές, πιο απλές. Έτσι επιθυμείται μια επαφή με την κουζίνα διότι δε θέλεις να απομακρύνεσαι από τους φίλους σου την ώρα που μαγειρεύεις, συμμετέχουν όλοι πια. Εμένα θα μ' άρεσε!! Αν ρωτήσεις τη γυναίκα μου θα το απέρριπτε ασυζητητί!

Η εφαρμογή απέχει από τη θεωρία, σύμφωνα με τα λεγόμενα του δικού του πελάτη.. «Μια κουζίνα, όσο τακτοποιημένη κι αν είναι, δεν παύει να είναι μια οπτική ρύπανση. Δηλαδή, έχεις μπροστά σου μια ανακατωσούρα την οποία αναγκάζεσαι να βλέπεις! Άμα έχεις κόσμο σπίτι σου μια κουζίνα έχει δραστηριότητα. Μπορεί να έχεις και προσωπικό που δε θες να μπλέκεται με τους καλεσμένους. Θα μου πεις, είναι ωραίο σε κάποια εστιατόρια στο Λονδίνο, που υπάρχει ένα γυαλί και βλέπεις τι γίνεται από μέσα. Αλλά καταρχήν έχεις γυαλί και δεύτερον η δραστηριότητα είναι μέρος του marketing!».

TY_ Μα είναι της μόδας πια η μαγειρική! Ο κόσμος έχει αρχίσει να μαγειρεύει ακόμα πιο πολύ! Πάρτε για παράδειγμα τα islands στις κουζίνες..!

Ο ιδιοκτήτης της κατοικίας στη Βάρη, με επιρροές από Αγγλία και Βέλγιο, επιβεβαιώνει τις παραπάνω θέσεις, λέγοντας.. «Έχεις τον πάγκο της κουζίνας και δίπλα μπαίνει το μεγάλο τραπέζι για να κάθεται και να γίνεται ο χαβαλές. Η ιδέα με το open plan ήταν, όταν κάποιος μαγειρεύει, να είναι μέρος της παρέας κι όχι απομονωμένος! Άλλη προδιαγραφή ήταν ότι θέλαμε να έχεις θέα την ώρα που ασχολείσαι με την κουζίνα. Η γυναίκα μου ήθελε το μπαξέ της, με τα αρωματικά της, τα μπαχάρια της.. Όλα πρακτικά πράγματα!». Τις περισσότερες φορές έτρωγαν στην κουζίνα, είτε οικογενειακά, είτε με τους φίλους τους.

Σας παραθέτω μια αντικρουόμενη άποψη.. «Είναι βλακεία για μια οικογένεια η ανοιχτή κουζίνα. Η κουζίνα είναι για να μαγειρεύεις, άρα μυρίζει! Αλλιώς πρέπει να έχεις μια faux και μια κανονική! (...) Εμείς μαγειρεύουμε κάθε μέρα! Δεν είναι δυνατόν να έχεις την κουζίνα μες στο σαλόνι.. Αν άλλαζα κάτι, ίσως την έκανα ακόμη μεγαλύτερη. Είναι ένας χώρος πάρα πολύ λειτουργικός!».

EZ_ Θεωρώ ότι είναι χρέος μας σε μια τέτοια χώρα να εξασφαλίζουμε, στο μεγαλύτερο βαθμό, εκτονώσεις από κάθε χώρο του σπιτιού. Τώρα, για παράδειγμα, μιλούσαμε για την κουζίνα.. Για εμένα, ένας καλός σχεδιασμός στοχεύει πέρα από αυτό. Στον περιβάλλοντα χώρο στο Παλιό Ψυχικό δημιουργήσα τόπους. Δηλαδή υπάρχει ένας ημιπαιθριος στην κουζίνα, ο οποίος είναι μέσα στο σώμα του όγκου του κτιρίου, η τραπεζαρία εκτονώνεται στην πλάγια όψη, το καθιστικό μπροστά στο δρόμο. Ακόμα και στην είσοδο δημιουργήσαμε τόπο! Και η διαδρομή απ' το οικόπεδο προς την είσοδο έχει κάποια σημασία. Δεν μπορώ να ανοίγω την πόρτα και να μπαίνω στο πουθενά!

Η κατοικία έχει τοποθετηθεί στο κέντρο του οικοπέδου, καθιστώντας εφικτή την κίνηση περιμετρικά. Η έντονη κλίση του οικοπέδου, ο προσανατολισμός της οικοδομής και η καλή θέση του ήλιου έδωσαν τη δυνατότητα σε όλα τα δωμάτια να έχουν το δικό τους παράθυρο και μπαλκόνι.. «Από κάθε μπαλκονόπορτα κάνεις άλλα πράγματα, άλλη ώρα της ημέρας!». Όλοι οι εξωτερικοί χώροι φέρουν λεπτομερή επεξεργασία. Για τον κήπο, έργο κηποτέχνη, ο ιδιοκτήτης αναφέρει.. «Ήταν επιλογή μας να γίνει με τα συγκεκριμένα

φυτά. Τίποτα ξένο, είναι όλα ελληνικά. Δεντρολίβανα, λεβάντες, φωτίνιες, εσπεριδοειδή. Και τα χρησιμοποιούμε όλα!! Η λεμονιά μπορεί να κάνει 30 λεμόνια, αλλά κάνεις το κέφι σου!». Η κλίση στο οικοπέδο ήταν το στοιχείο που έδωσε τη δυνατότητα να κρατηθεί το σπίτι σχετικά ψηλά, προσφέροντας και καλύτερη θέα στους χώρους του σπιτιού και ποικιλία στις υπαίθριες εκτονώσεις.

ΝΞ_ Προσωπικά πιστεύω ότι σχετίζεται με τις δυνατότητες που σου δίνει το ευρύτερο περιβάλλον. Η Άνω Γλυφάδα, για παράδειγμα, δεν είναι και το καλύτερο δυνατό για να ανοιχτεί μια κατοικία στο δημόσιο χώρο. Το χτισμένο περιβάλλον της δε διαθέτει έναν ιδιαίτερο αρχιτεκτονικό χαρακτήρα, απουσιάζουν πάρκα, πλατείες, δημόσιοι χώροι.. Και μιλάω για το δημόσιο χώρο προς τον κάτοικο και όχι προς τα οχήματα! Ένα τέτοιο μέρος δε σου επιτρέπει να συνθέσεις ένα ανοιχτό σπίτι. Η κατοικία λοιπόν εκεί σχεδιάστηκε έτσι ώστε να καθυστερεί τη μετάβαση από το έξω προς το μέσα. Η πορεία εισόδου είναι μια ράμπα που μεγαλώνει την απόσταση μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού και για ένα χρονικό διάστημα αυτά τα δύο συνυπάρχουν ομαλά.

ZH_ Το πιο σύνηθες είναι να λαμβάνεις σοβαρά υπ' όψιν τα γειτονικά κτίρια. Προσωπικά το τοποθετώ και βάσει βιοκλιματικών αρχών, ψάχνοντας αρχικά να βρω το νότο. Πώς αντιμετωπίζεις όμως ένα όριο; Έχω την ανάγκη για ήλιο απέναντι μου, αλλά απομακρύνοντας το σπίτι από τη μία πλευρά, μικραίνω έστω και σαν αίσθηση τον ακάλυπτο του διπλανού. Στην Κηφισιά με το σχεδιασμό που έκανα, δημιούργησα καλές συνθήκες και για τους δύο! Η ιδέα ήταν πολλοί υπαίθριοι χώροι.. Μία μικρή αυλή βορειοανατολικά, για την τραπεζαρία, και μετά δύο μεγαλύτερες αυλές..

Η οικογένεια δεν χρησιμοποιεί τη μικρή αυλή πίσω. Ο ρόλος της σχετίζεται περισσότερο με την αισθητική της τραπεζαρίας, παρά με τη λειτουργία. Όμως η εκτόνωση στους υπόλοιπους υπαίθριους χώρους εκτιμάται τόσο από τους ίδιους, όσο και από τους επισκέπτες. Ήταν επιθυμία τους, μαζί με την ισόγεια κατασκευή, να αποκτήσουν έναν κήπο στο επίπεδο της κατοικίας, χωρίς αναβαθμούς. Ο σύζυγος επισημαίνει ένα πρακτικό πρόβλημα.. «Με είχε ρωτήσει η ZH αν με ενδιαφέρει ο κήπος γύρω, γύρω να έχει επικοινωνία κι εγώ είχα πει ότι προτιμούσα να είναι ξεχωριστοί για να μην έχω πολλές πόρτες κι ανοίγματα. Κακώς γιατί όταν θέλω να κουβαλήσω εργαλεία του κήπου πρέπει να βγω από την γκαραζόπορτα και να μπω από την εξωτερική. Σ' αυτό όμως φταίω εγώ».

ΘΙ_ Εμάς οι ίδιοι οι πελάτες μετακινούσαν τη θέση του σπιτιού κατά το σχεδιασμό σκεπτόμενοι τη μελλοντική εξέλιξη των γειτονικών οικοπέδων!!

ΙΚ_ Το ζήτημα του ορίου ο αρχιτέκτονας δεν πρέπει να το προσπερνά. Στην Κηφισιά ήθελαν μπαμπού γύρω, γύρω για να κλείσουν κάθε οπτική επαφή! Προφανώς δεν ήταν κατάλληλα και ήταν πολύ ξένα! Μιλάμε για ένα οικόπεδο μέσα στα πεύκα!

ΔΕ_ Άμα όμως έχεις οικόπεδο 100 μέτρα μήκος; Εκεί δε μετράει ο περίγυρος αλλά το ίδιο το οικόπεδο! Ακόμα περισσότερο, στην περίπτωση που το σπίτι είναι στο βάθος του, έχεις και μια πορεία εισόδου 80 μέτρα. Εκεί τίθεται το θέμα ενός στόχου, να φτάσεις στην είσοδο του κτιρίου. Η Δροσιά είναι τέτοιο παράδειγμα.. Δε θέλαμε η διαδρομή από την είσοδο μέχρι το σπίτι να είναι αδιάφορη. Προσπαθήσαμε λοιπόν, με βάση τα υπάρχοντα δέντρα να φτιάξουμε μια πορεία με μικρά πλατώματα και ευθείες, χώρους στάσης και κίνησης. Στον υπόλοιπο χώρο λειτουργήσαμε αντίστροφα! Επικρατεί η παρθένα φύση, μέσα στην οποία θα βάζαμε ένα μικρό περίπτερο, την πισίνα, το υπαίθριο καθιστικό και την όποια πορεία θα τα

συνέδεε. Δυστυχώς, αυτήν τη διαδρομή την απολαμβάνει κυρίως ο επισκέπτης, γιατί ο ιδιοκτήτης εξυπηρετείται πιο εύκολα από τη ράμπα του γκαράζ, κατά μήκος της.

«Τον κήπο τον ήθελα απλό. Γκαζόν, τίποτε άλλο. Μου πρότειναν να κάνω βραχόκηπους και βλακείες, θέλω να κάθομαι εδώ τους λέω και να βλέπω τη μάντρα μου, την έχω πληρώσει πολλά λεφτά! Βέβαια έγινε αρχιτεκτονική κήπου. Δεν έχει γίνει τίποτα τυχαία!». Το θέμα του ορίου τον προβλημάτισε περισσότερο ίσως από τον ίδιο τον αρχιτέκτονα.. «Όλο το όριο έχει γίνει με κόντρα πλακέ θαλάσσης μαρίν, το οποίο χρησιμοποιείται στα ναυπηγεία και έχει διπλάσια τιμή από το κοινό. Έχουν χρησιμοποιηθεί και φύλλα αλουμινίου τα οποία τα έχω τρυπήσει σε διατηρητική μηχανή. Για να σε δει ο απέναντι, πρέπει να καθίσεις ακριβώς κάθετα απ' το φράχτη. Βέβαια εγώ το έκανα περισσότερο για το κέφι μου, παρά για να μη με βλέπουν!».

ΧΨ_ Και σε δική μου περίπτωση στην Παιανία, το οικόπεδο ήταν πολύ μεγάλο, 4,5 στρέμματα θυμάμαι! Δεν το επεξεργάστηκα καθόλου όμως, μιας και ο ιδιοκτήτης ήθελε να επέμβει με το δικό του τρόπο στην έκτασή του! Εγώ το μόνο που έκανα ήταν να οριοθετήσω τις ημιυπαίθριες και κάποιες υπαίθριες εκτονώσεις με διαφορετικό υλικό.

ΘΙ_ Εμάς ούτε αυτό δε ζήτησαν! Της Αθήνας ήταν από τα σπίτια με τα πιο περιορισμένα πλακόστρωτα. Ούτε πισίνα, ούτε τίποτα, δεν ήθελαν να επέμβουμε στο έδαφος. Μοναδικό αίτημα ήταν να υπάρχει αρκετός χώρος για να παίζουν τα παιδιά στον κήπο ανενόχλητα. Αντιθέτως στην Κηφισιά η ιδιοκτήτρια ήθελε να ασχοληθεί η ίδια με τον κήπο. Κατέληξε το εσωτερικό να θυμίζει γκαλερί και το έξω χωριό!!

ΣΤ_ Στο Μαρκόπουλο το έχουμε παράπονο.. Θα θέλαμε να είχαμε κάνει μια καλύτερη διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου. Όμως οι άνθρωποι πολλές φορές ξεχνούν ότι μετά το κτίσιμο του σπιτιού, το υπόλοιπο δεν είναι έρημος! Κάτι πρέπει να γίνεται γύρω, γύρω. Βέβαια έμαθα πρόσφατα ότι έχουν φουντώσει τα όποια φυτά υπήρχαν, ένα απ' τα καλά του χρόνου! Μιλάμε για οικόπεδο 5,5 στρέμματα, όπου έπρεπε από κάθε πλευρά να μπει μέσα δεκαπέντε μέτρα..! Και καταλήξαμε να χτίζουμε σε ένα πολύ μικρό κομμάτι μέσα στη φύση!

Το όνειρό τους ήταν ακριβώς αυτό. Η σύζυγος αφηγείται.. «Διαμορφώσαμε τον περιβάλλοντα χώρο με ό,τι άγριο υπάρχει στον κόσμο, ώστε να το περιποιούμαστε δύο, τρία χρόνια το πολύ και μετά να το αφήσουμε. Δεν κάναμε τίποτα σχεδόν, εκτός από το αμπέλι και κάτι ελιές που φυτέψαμε! Τώρα έχουν φυτρώσει όλα πάρα πολύ! Η ροδιά, τα πλατάνια.. Έχει γίνει ζούγκλα!!».

ΡΣ_ Δυστυχώς ο Έλληνας πια το 'χει συνηθίσει, θέλει παντού γκαζόν!! Εμάς δε μας αρέσει αυτό. Δεν είναι για την Ελλάδα, τρώει νερό!

ΣΤ_ Βέβαια σε κάποια σημεία επέμενε ότι ήθελε γρασίδι και μπήκε τελικά.. Ευτυχώς καλύφθηκε και αυτό από τη βλάστηση.

«Βάλαμε ένα περιμετρικό γκαζόν γύρω, γύρω με το οποίο έχουμε πρόβλημα αυτή τη στιγμή. Για να φυτρώσει, έπρεπε να ποτίζονται δύο, τρία χρόνια! Με λογαριασμούς 5.000 ευρώ νερό! Έπειτα το παραμελήσαμε και ένα μέρος του ξεράθηκε».

ΡΣ_ Από την αρχή προτείναμε και υλοποιήσαμε μία στοιχειώδη διαμόρφωση στην είσοδο και γύρω από το σπίτι, δίνοντας έμφαση στους ημιυπαίθριους.

Ο μοναδικός ημιυπαίθριος που χρησιμοποιείται αντιστοιχεί στα δωμάτια των παιδιών. Το καλοκαίρι γίνεται καταπράσινος δημιουργώντας μια πολύ ευχάριστη ατμόσφαιρα. Αντίθετα στις υπόλοιπες εκτονώσεις.. «Έχω μια ηλεκτρική πέργκολα, της οποίας οι περσίδες ανοιγοκλείνουν με ρεύμα. Δούλεψε μια φορά και χάλασε. Θα ήθελα να έχω έναν εξωτερικό στεγασμένο χώρο και δεν υπάρχει πουθενά. Έβαλα αυτές τις ομπρέλες οι οποίες είναι παντός καιρού!».. Και.. «Στη βεράντα του δωματίου μας έχουμε βάλει ομπρέλα!! Παρόλο που έχουμε φοβερό ήλιο και ζέστη, έχουμε πολύ περιορισμένα συστήματα σκίασης! Τι σύστημα μπορεί να βάλει κανείς, ώστε να είναι διαμπερές, να εξασφαλίζει και κάποιο σκοτάδι, και να είναι ασφαλές;».

ΣΤ_ Αυτό το σπίτι εγώ το φανταζόμουν περιβαλλόμενο αποκλειστικά από την άγρια φύση που χαρακτηρίζει την περιοχή..

«Το οικόπεδο δεν είχε καθόλου πράσινο όταν μπήκαμε μέσα! Είχε ένα πεύκο στη θέση που έπρεπε να γίνει το σπίτι και σχίνα. Τίποτα άλλο! Η πλαγιά ήταν όλη άγρια, χωρίς τις ελιές».

ΙΚ_ Οι ημιυπαίθριοι είναι μια πολυτέλεια που πρέπει να προσφέρουμε. Το θεωρώ αδιανόητο να μην υπάρχουν μεταβατικοί χώροι! Βλέπουμε ότι είναι απαίτηση κι από τον κόσμο. Στη Νέα Κηφισιά, δεν είχα προβλέψει κάτι στα αρχικά σχέδια και μου είπαν ότι θα βάλουν ομπρέλες! Προφανώς αναγκάστηκα να σχεδιάσω μια πέργκολα για σκίαση.

ΔΕ_ Αν ο άλλος έχει οικόπεδο δύο και τρία στρέμματα, το μεγαλύτερο μέρος το αφήνεις αδιαμόρφωτο και κάνεις συγκεκριμένες φυτεύσεις σε διάφορα σημεία. Το σημείο που θα χρησιμοποιεί καλό είναι να το στεγάζεις! Γιατί το εξωτερικό είναι η εκτόνωση του εσωτερικού, δεν είναι πεταμένος χώρος! Ο άνθρωπος πάντα θέλει να βγαίνει μπροστά από το σπίτι του, το καλοκαίρι κυρίως! Πρόκειται ουσιαστικά για υπαίθριο δωμάτιο.

ΠΡ_ Υπαίθριο δωμάτιο.. Μου αρέσει που το θέτεις έτσι.. Το μέσα με το έξω να είναι ένα.

ΟΠ_ Σ' όλες μας τις δουλειές προσπαθούμε, ίσως με κάποιες διαφάνειες ή το ίδιο υλικό, να περνάει το μέσα στο έξω, να μη νιώθεις ότι είσαι σε ένα κουτί. Χωρίς να σημαίνει ότι μερικές φορές δεν κάνουμε κουτιά! Αλλά πρέπει να έχει τη δυνατότητα να ενοποιείται με το περιβάλλον. Αυτό είναι και όλο το άγχος της δικής μας αρχιτεκτονικής..

ΣΤ_ Εμάς η πελάτισσα επέμενε να είναι όλα τα πλακάκια στο ίδιο χρώμα!! Η αλήθεια είναι ότι εμείς το φοβηθήκαμε, να είναι ίδιο μέσα και έξω.

«Μία από τις προδιαγραφές ήταν ό,τι έχει μέσα να έχει κι έξω! Να υπάρχει συνέχεια! Έξω, οι βεράντες που έχουν σχηματιστεί είναι πολύ μεγάλες, είναι πραγματικά σαν να έχεις ένα χώρο που συνεχίζεται. Δεν τον κόβεις!».

IK_ Κατανοητό. Απλά η ίδια η υλικότητα δίνει την αίσθηση ότι ο χώρος μεγιστοποιείται.

ΚΛ_ Αυτή η αλληλοδιείσδυση είναι μια από τις βασικές μου αρχές στην κατοικία. Το μεγάλο πλεονέκτημα το οποίο έχει κάποιος όταν πάει και χτίζει στην Εκάλη, ή στα καινούρια προάστια, όπως αυτά που αναφέρατε, είναι αυτό. Όταν είσαι στον χώρο του σαλονιού, το υπαίθριο κομμάτι γίνεται η συνέχεια του. Μπαίνει ο περιβάλλον χώρος στον εσωτερικό και αντίστροφα. Δημιουργώντας το ισόγειο σε ένα επίπεδο, αφενός το σπίτι και ο υπαίθριός του μεγαλώνουν, αφετέρου ενισχύεται η μεταξύ τους σχέση.

Το πώς αντιμετωπίστηκε η κλίση του οικοπέδου βρήκε σύμφωνο τον πελάτη. Στην ερώτηση αν νιώθει την επαφή του μέσα με το έξω απαντά.. «Μια ανάγκη την οποία είχα πάντα, μεγαλώνοντας σε μονοκατοικία στην Εκάλη, ήταν να ανοίγω οποιαδήποτε πόρτα του σπιτιού και να βγαίνω στον κήπο. Είναι κάτι το οποίο ήθελα να ξαναέχω. Για εμένα το ιδανικό σπίτι θα ήταν σε ένα επίπεδο και μάλιστα στο επίπεδο της γης. Σε όσο μεγαλύτερο βαθμό μπορείς να ικανοποιήσεις αυτήν την επιθυμία, το κάνεις. Τώρα, το να αισθάνεσαι ότι είσαι γειωμένος είναι σημαντικό. Το να αισθάνεσαι όμως ότι μπαίνει το έξω μέσα στο σπίτι σου, δε το θέλεις. Έξω βρέχει, έχει υγρασία, σκόνη.. Τα αστικά σπίτια έχουν την ανάγκη να διαχωρίσουν με κάποιο τρόπο αυτούς τους δύο κόσμους, το εντός και το εκτός».

IK_ Η διαπερατότητα είναι το πρωταρχικό, αν όχι μοναδικό εργαλείο για να το πετύχεις αυτό! Στη Νέα Κηφισιά, μπαίνουντας από την κύρια είσοδο, έχεις αμέσως αντίληψη του χώρου, καθώς και την αίσθηση ότι είσαι ακόμα έξω. Υπάρχει ο ανοιχτός διάδρομος που βλέπει τον κήπο, αλλά μετά από ένα σημείο έβαλα μόνο τρεις σχισμές, για να δώσω μια διαφορετική ποιότητα σε αυτή τη σχέση.

AB_ Μπορείς να έχεις διαπερατότητα και από τις δύο πλευρές. Να δώσεις σε έναν χώρο δύο εκτονώσεις, με διαφορετικό προσανατολισμό και χαρακτήρα. Έναν πιο ιδιωτικό, μακριά από την όχληση του δρόμου και έναν άλλον πιο εκτεθειμένο, πιο δημόσιο.

«Με τις καταιγίδες που περάσαμε πριν λίγο καιρό, ήταν μια απίστευτη εμπειρία να είσαι σε αυτό το σπίτι και να κατακλύζεσαι με νερά από παντού!! Ήταν πανέμορφο! Ή την άνοιξη με όλο αυτό το φως του ήλιου που μπαίνει μες στο σπίτι, δεν έχεις διάθεση να πας στο κέντρο για δουλειά. Ο AB μας είχε πει ότι "κάποιες αξίες θα τις καταλάβετε πια αφού μπειτε μέσα και ζήσετε. Τώρα το συζητάμε, το φανταζόμαστε, αλλά θα το αισθανθείτε πραγματικά όταν ζήσετε εκεί". Και είχε απόλυτο δίκιο! Επιπλέον έχουμε βάλει και μια μουριά κάτω από την οποία καθόμαστε ή τρώμε το μεσημέρι ενώ παράλληλα είμαστε δυο βήματα από την Αθήνα! Δεν μπορούν να το κάνουν πολλοί αυτοί!».

Σχολιάζουν τις γειτονικές τεράστιες μονοκατοικίες, που δεν έχουν άμεση επαφή με τον κήπο και την πισίνα τους. Τις παρομοιάζουν με μίνι πολυκατοικίες.. «Εμείς με το μισό οικόπεδο από εκείνους απολαμβάνουμε 100 φορές τις αξίες της μονοκατοικίας, και όλες τις εποχές! Ο υπαίθριος πρέπει να σε ένα επίπεδο και να τον ζεις» (...) «Είναι πολύ σημαντικό να κάνεις μία βόλτα γύρω από το σπίτι, να μην εφάπτεται πουθενά η οικοδομή. Εγώ το κάνω αυτό κάθε πρωί!».

ΘΙ_ Δεν μπορώ να μην αναφερθώ στο στοιχείο του νερού. Είναι μία από τις αδυναμίες μας. Στην Αθήνα ξεκινήσαμε με την ιδέα να μπει κάπου νερό, επειδή όμως είχαν μικρά παιδιά το απέρριψαν για λόγους ασφάλειας. Παρόλο που χρησιμοποιούμε πάρα πολύ ρηγά νερά.. Αν όμως ο πελάτης το δεχτεί.. Στην Κηφισιά όλο το σπίτι περιτριγυρίζεται από νερό!

ΚΛ_ Το πρότεινα και εγώ στην Εκάλη. Έφτιαξα μια πισίνα η οποία έρχεται πολύ κοντά στον τοίχο και συνδέεται με μια λωρίδα νερού που διατρέχει την κεντρική όψη. Έτσι τη διασχίζεις για να φτάσεις στην πόρτα εισόδου. Τους άρεσε! Το νερό, πέρα από πλευράς αισθητικής, σου δίνει μια ηρεμία την οποία αντιλαμβάνεσαι μακροπρόθεσμα. Δεν έχει κάποια λογική εξήγηση, αλλά νιώθεις ότι σου προσφέρει κάτι.

Ο ιδιοκτήτης δικαιολογεί την ύπαρξη αυτής της λεπτομέρειας.. «Το στοιχείο του νερού θα έλεγα ότι το προκαλέσαμε εμείς, σε μία προσπάθεια να γίνει πιο ενδιαφέρον το σπίτι από πλευράς αρχιτεκτονικής. Γιατί η αλήθεια είναι ότι η όψη της εισόδου είναι όπως θα τη ζωγράφιζε ένα παιδί. Η πρόταση του κυρίου ΚΛ ήταν αυτή, την οποία ακούσαμε και ασπαστήκαμε παρόλο που είχαμε αρκετούς ενδοιασμούς, ιδιαίτερα σε θέματα που αφορούν τη στεγανοποίηση». Για τα ψυχολογικά οφέλη αυτού σχολιάζει.. «Αυτά είναι για όποιους ασχολούνται με το ζεν και τα λουπά. Εγώ δεν έχω αντιληφθεί κάτι τέτοιο. Δεν αισθάνομαι πιο ήρεμος, αλλά σίγουρα μ' αρέσει! Κι έχει επίσης ένα πρακτικό πλεονέκτημα! Επειδή είναι βαμμένα τα τοιχώματα μαύρα, κατά τη διάρκεια του πρωινού συγκεντρώνει περισσότερες ακτίνες ηλίου με αποτέλεσμα να βγαίνει πιο ζεστό το νερό που πέφτει στην πισίνα. Τυχαίο, αλλά ενδιαφέρον».

ΙΚ_ Εγώ έβαλα ένα κανάλι νερού στο εσωτερικό του σπιτιού για να χωρίσω τις ενότητες ύπνου, των γονιών και των παιδιών. Ήθελαν οπωσδήποτε να βρουν τη σχέση με το νερό. Πρόκειται βασικά για ένα καθαρά σύγχρονο χαρακτηριστικό.. Η πισίνα, ίσως θεωρείται ξεπερασμένη πλέον.

ΛΜ_ Στη Φιλοθέη το αντρόγυνο ζήτησε πισίνα, για να εξασκούνται. Συνεπώς την κάναμε μακριά, δηλαδή η αναλογία πλάτους και μήκους ξέφυγε.. Αυτό είναι το ιδανικό για γυμναστική. Μας αρέσει κιόλας το επίμηκες! Είναι ωραίο σαν σχήμα, έχει δύναμη!

ΣΤ_ Ναι!! Εμείς με τον Πάνο τρελαινόμαστε για το κολύμπι! Και εκπλαγήκαμε όταν η πελάτισσα με το ιδανικό οικόπεδο για πισίνα μας είπε ότι απ' τη στιγμή που μπορούν να κολυμπήσουν στη θάλασσα, επειδή το Πόρτο Ράφτη είναι κοντά, δεν έχει νόημα αυτή!! Επέμεναν, ιδιαίτερα η γυναίκα, αν και είναι ένα από τα ενδιαφέροντά τους..

ΡΣ_ Θα τους φτιάχναμε μία.. τρία μέτρα επί δεκαπέντε!!

«Με βάζετε στην κατηγορία αυτή; Μετακομίζοντας εδώ και έχοντας τη θάλασσα δίπλα, φυσικά και δεν μπαίνω σε πισίνες! Εσείς το θέλατε! Επιπλέον, η πισίνα για μένα είναι κάποιο δείγμα προβολής που δε μ' αρέσει, δεν μου λέει κάτι!».

ΔΕ_ Μπορεί να γίνει και πιο τραγικό.. Να τη σκεπάσουν για να την κάνουν εσωτερική!!!

Τη σκέπασαν με τζαμαρία γιατί κάνει πολύ κρύο στην περιοχή. Σκέφτονται, ότι ίσως δεν ήταν αναγκαία από την αρχή αφού ακόμα και εσωτερική, δεν χρησιμοποιείται. Ο σύζυγος δικαιολογεί την προσθήκη.. «Η πισίνα δεν έχει νόημα σε μια περιοχή σαν το Κεφαλάρι, παρά μόνο αν αποφασίσεις να ξοδεύεις πολλή ενέργεια για να τη ζεσταίνεις. Ηλιοφάνεια δεν υπάρχει, τα δέντρα είναι πολλά και το υψόμετρο μεγάλο.. Ήταν λάθος αυτό. Έπρεπε να σκάψουμε και άλλο, να κάνουμε μία τεράστια εσωτερική πισίνα. Τεράστια σε επίπεδο ύψους. Το δεύτερο πρόβλημα είναι οι πευκοβελόνες. Επηρεάζουν το ρh και δεν μπορείς να κάνεις μπάνιο. Δεν είναι ποτέ καθαρή, είναι σαν γούρνα». Εξομολογείται ότι αν την έφτιαχναν τώρα, θα την έκαναν στην ταράτσα..

ΝΞ_ Οι αλλαγές αφορούν γενικά την ελληνική κοινωνία και την κουλτούρα μας. Έχουν να κάνουν με το πόσο δεκτική είναι και κατά πόσο μπορεί να συμβιβάζεται σε περιορισμούς και να σέβεται. Ο αρχιτέκτονας από την αρχή ορίζει τη δυνατότητα αλλοίωσης του χώρου. Ο σχεδιασμός πρέπει να γίνεται με τέτοιο τρόπο ώστε να μην αφήνει περιθώρια τροποποίησής του ή έστω να δίνει ελεγχόμενες επιλογές. Αλλιώς πρέπει να αλλάξει όλη η φιλοσοφία του κτιρίου. Προσωπικά, αφιερώνω πολύ χρόνο, πέρα των υποχρεώσεων μου, για να διασώσω το έργο μου.. Πως μπορούμε να ενσωματώσουμε στοιχεία τα οποία δεν μπορούν εύκολα ν' αλλοιωθούν; Η απάντηση βρίσκεται στον τρόπο που συνθέτει κανείς.

ΗΘ_ Έχεις κάτι συγκεκριμένο στο μυαλό σου;

ΓΕ_ Υπάρχουν παραδείγματα κατοικιών γνωστών καθηγητών του Πολυτεχνείου που ταλαιπωρούσαν τους κατοίκους τους, λόγω των πολλών επιπέδων και τελικά ήρθαν και τα ισοπέδωσαν. Είναι συχνό φαινόμενο στην Ελλάδα.. Γιατί; Οι Έλληνες είναι κολλημένοι σε ένα πράγμα, μία δομή, μία άποψη και δεν ξεφεύγουν από αυτή.

ΖΗ_ Κάποιοι εκφράζουν από την αρχή την ανάγκη για μια τέτοια δομή, έχοντας επίγνωση αυτών ακριβώς των δυσκολιών..! Γι' αυτό και παραδέχτηκα την επιμονή των ιδιοκτητών της κατοικίας στην Κηφισιά. Οι βοηθητικές και δευτερεύουσες χρήσεις είναι οι μόνες που κατανέμονται σε άλλα επίπεδα πέραν του ισογείου. Στον ημιώροφο βρίσκεται το γραφείο, ενώ στο υπόγειο ζήτησαν έναν ξενώνα και ένα μεγάλο χώρο παιχνιδιού. Φανταστείτε, είχαν βάλει τέρματα ποδοσφαίρου και έπαιζαν εκεί και όχι στον κήπο!! Βέβαια, χρησιμοποιείται απ' όλους. Όταν ο σύζυγος έκλεισε τα 50, κάλεσε 150 άτομα και το 'χε μετατρέψει σε disco! Είναι από τα θετικά στοιχεία του σπιτιού γιατί ταιριάζει απόλυτα στους ιδιοκτήτες του και στη ζωή τους.

Η ιδιοκτήτρια δεν κρύβει τον ενθουσιασμό της.. «Δε νιώθεις πουθενά εγκλωβισμένος.. Οι χώροι επικοινωνούν, σου δημιουργεί μια διάχυτη χαρά αυτό! Θέλαμε το σπίτι να είναι σ' ένα επίπεδο γιατί, παρότι έχει τις σκάλες και σου δίνει την εντύπωση ότι ανεβοκατεβαίνεις, δεν ανεβοκατεβαίνεις».

Η ασταμάτητη επικοινωνία όμως έχει και τα θέματα της.. Ο σύζυγος περιγράφει μια τωρινή κατάσταση.. «Υπάρχει ένα θέμα ηχομόνωσης, το κάτω με το πάνω. Είναι τρομερός ο ήχος όταν κάτω τα παιδιά παίζουν ντραμς, ας πούμε. Όταν τα παιδάκια ήταν μικρά και φώναζαν, οι μεγάλοι πάνω δε μπορούσαμε να μιλήσουμε!!». Και κάτι πιο μελλοντικό.. «Θεωρώ ότι κάποια στιγμή, τα αγόρια μπαίνοντας στην εφηβεία θα χρειαστούν χώρο για να φέρνουν τους φίλους τους, πιο ιδιωτικά. Όπου και να κάθονται είναι στο μεγάφωνο! Είμαστε σαν τον big brother!». Είναι δεκτικοί σε μια λύση που θα περιελάμβανε κινητά πανέλα,

όπως οι φυσαρμόνικες. Επιζητούν ένα στοιχείο που θα επανατοποθετείται ανάλογα με τις ανάγκες τους, για να μην καταστραφεί και η σχέση του χώρου αυτού με το υπόλοιπο σπίτι. Η αρχιτέκτονας πάντως είχε προβλέψει το ημιυπόγειο να μπορεί να λειτουργεί και ξεχωριστά, όπως ένα studio.

IK_ Η κατοίκηση σε σπίτι που εκτείνεται σε ένα επίπεδο παρουσιάζει και αυτή δυσκολίες, όταν πρόκειται για μεγάλο οικόπεδο. Κατά τη γνώμη μου, στη Νέα Κηφισιά τουλάχιστον, αυτή η μεγάλη έκταση θα τους ζόρισε. Τους είχα πει ότι για να διασχίσουν το σπίτι, θα περπατούν τρία λεπτά, αλλά δεν τους ένοιαζε! Από εκεί και πέρα, στον ημιώροφο βρισκόταν και στη δική μου περίπτωση γραφείο και ξενώνας. Αυτό άλλαξε γρήγορα. Κατά την κατασκευή, αποκτήθηκε και τέταρτο παιδί, επομένως ο ξενώνας μετατράπηκε σε υπνοδωμάτιο. Εγώ ήμουν της άποψης να βάλει τα δύο παιδιά σε ένα!

TY_ Η αλήθεια είναι ότι εμένα προέκυψε η θέση του γραφείου στον πρόβολο. Πρόκειται ουσιαστικά για το διάδρομο κίνησης που ενώνει τα δύο υπνοδωμάτια του ορόφου και κοιτάει στον χώρο διπλού ύψους. Ο ιδιοκτήτης μου είχε ζητήσει έναν τέτοιο χώρο και θεώρησα ότι ήταν μια ενδιαφέρουσα θέση.

Αυτό για δύο λόγους. Αρχικά, ως πρόβολος στο αίθριο, ο ιδιοκτήτης έχει πλήρη επίβλεψη του σπιτιού εσωτερικά και μερική εξωτερικά, λόγω των μεγάλων ανοιγμάτων κατά μήκος του διαδρόμου. Έπειτα, τοποθετήθηκε ένας τοίχος ώστε ο αρχιτέκτονας να παραθέσει ένα εμπόδιο κατά την είσοδο στην κατοικία, για να μην γίνεται κατανοητή με την πρώτη ματιά, και ο πελάτης να αποκτήσει τα ράφια που ήθελε για τον ειδικό του χώρο. Για τον ίδιο, τα πάντα έχουν γίνει για έναν πρακτικό σκοπό, με την εύρεση έξυπνων και εύκολων λύσεων..

HΘ_ Έχω παρατηρήσει ότι το γραφείο συνεχίζει να αποτελεί απαραίτητο στοιχείο σε ένα μεγάλο σπίτι. Απλά ίσως πια, δεν έχει την επισημότητα που είχε κάποτε, αφού αντιστοιχούσε συνήθως μόνο στον άντρα ως χώρος πιο ιδιωτικών συζητήσεων. Εγώ στο Χαλάνδρι θυσιάσα την ιδέα του διώροφου χώρου, γιατί οι πελάτες επέμεναν στην εκμετάλλευση των τετραγωνικών αυτών για τη δημιουργία ενός πολυλειτουργικού δωματίου στον όροφο με τα υπνοδωμάτια.

MN_ Ναι, πολλές φορές ζητείται ένας τέτοιος χώρος στο ιδιωτικό κομμάτι του σπιτιού. Ακριβώς γιατί είναι κάτι πιο προσωπικό, αναφέρεται στην οικογένεια πια και όχι στους επισκέπτες. Στην Άνω Γλυφάδα, ο κεντρικός χώρος του ορόφου χρησιμοποιείται ως γραφείο, αλλά είναι ανοιχτός. Δηλαδή, δε μιλάμε πάντα για δωμάτιο!

ΣΤ_ Ένα γραφείο, κλειστό ή ανοιχτό, μπορεί να είναι πολλά πράγματα. Χώρος διαβάσματος, αποθήκευσης βιβλίων, δουλειάς, χώρος επαγγελματικής δραστηριότητας.. Το σύνηθες είναι να θέλει κανείς ένα γραφείο γιατί έχει πολλά βιβλία και η δουλειά του σχετίζεται με τη μελέτη και την ανάγνωση..

Ένα από τα κυριότερα πράγματα που ζητήθηκαν από το ζευγάρι στο Μαρκόπουλο ήταν ένα γραφείο για το σύζυγο, το οποίο πράγματι χρησιμοποιεί πάρα πολύ. Μάλιστα μας αποκαλύπτει η γυναίκα του.. «Έγινε φασαρία στο σχεδιασμό του γραφείου. Γιατί το έκαναν μικρό!! Κάπου το βόλευαν, πήγαιναν να το στριμώξουν και γινόταν έξαλλος ο άντρας μου! Ήταν όμως απαραίτητο! Γι' αυτό έγινε μεγάλο τελικά, μετά από πολλές συζητήσεις».

EZ_ Εξαρτάται άμεσα από το επάγγελμα του πελάτη, αυτή η απαίτηση για γραφείο. Εμένα όταν μου ήρθαν οι πελάτες με το οικόπεδο αγορασμένο, το πρώτο αίτημα τους ήταν δίπλα στο σπίτι να χωρέσει και ένα πολύ μικρότερο κτίσμα ως ιατρείο. Η γυναίκα ήταν παιδίατρος και είχε σκεφτεί το ενδεχόμενο να εξετάζει κάποια παιδιά και στην περιοχή της. Βλέποντας όμως τα προσχέδια, πολύ γρήγορα ζήτησαν να ενσωματωθεί στο σπίτι γιατί κατάλαβαν ότι δεν θα μπορούν να έχουν τους χώρους που ζητούσαν. Έτσι τοποθετήθηκε στο κάτω επίπεδο και νομίζω ότι τελικά ταυτίστηκε με το hobby room..!

Ο λόγος που αυτός ο χώρος δε λειτουργεί τελικά ως ιατρείο προέκυψε από την απόφαση να μη μεταφερθεί καθόλου το επάγγελμα στο σπίτι και την περιοχή του Παλαιού Ψυχικού. Ο σύζυγος παραδέχεται ότι οι χώροι που χρησιμοποιούν περισσότερο είναι οι κρεβατοκάμαρες και το γραφείο. Το τελευταίο στην πραγματικότητα ταυτίστηκε με το pc room, αφού πάρθηκε από νωρίς η απόφαση οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές να μην είναι διασκορπισμένοι παντού και η χρήση τους να γίνεται σε ένα χώρο του σπιτιού αποκλειστικά, μαζί με τη λειτουργία της βασικής βιβλιοθήκης της κατοικίας.

ΥΦ_ Να σας πω κάτι τρελό; Όταν σχεδίαζα το σπίτι μου, αποφάσισα να μη δώσω εσωτερική επικοινωνία ανάμεσα σε αυτή και το γραφείο, για να μη συγχέω τα πράγματα. Γιατί ο επίσημος χώρος δουλειάς μου είναι στο ισόγειο της κατοικίας. Από πάνω εκτείνεται το σπίτι. Αυτό το έκανα επειδή γνωρίζω καλά πώς εγώ λειτουργώ. Δουλεύω πολλές ώρες. Όταν λοιπόν τελειώνω το μόνο που θέλω πραγματικά είναι ν' αδειάσω το μυαλό μου και να μην κάνω τίποτε άλλο, παρά μόνο ν' ασχοληθώ μ' αυτό που λέγεται οικογένεια.

HΘ_ Και απέδωσε αυτό; Δηλαδή, δε βρέθηκε στην ανάγκη να θες να φας με την οικογένεια σου για παράδειγμα;

ΥΦ_ Λειτουργώ περίεργα.. Δηλαδή, όταν μπαίνω στη δουλειά, ξεχνάω ότι από πάνω είναι το σπίτι μου. Δε θ' ανέβω να ξαπλώσω, δε θ' ανέβω να φάω! Όπως κι όταν αποφασίζω ότι είμαι σπίτι, είναι σαν να μην υπάρχει το γραφείο μου από κάτω. Και για λόγους δικής μου ισορροπίας λειτούργησα έτσι.. Για να πάω στη δουλειά μου πρέπει να ντυθώ, να βγω από το σπίτι και να ξαναμπώ. Είναι τελείως διακριτά μέσα μου. Μια απόφαση είναι.

BΓ_ Δύσκολη απόφαση.. Μπορώ όμως να την καταλάβω γιατί σε σένα, ο χώρος γραφείου ταυτίζεται με τον χώρο εργασίας. Εγώ εδώ, τον ταυτίζω με έναν προσωπικό χώρο για το σύζυγό μου και εμένα, για να δουλεύουμε τα Σαββατοκύριακα, ή αργά το βράδυ, στο σπίτι. Τώρα, για λόγους απομόνωσης, επειδή το σπίτι δεν έχει ούτε πόρτες, ούτε χωρίσματα, τοποθετήθηκε στο δεύτερο όροφο μόνο του. Έτσι προέκυψε και η πιο κατάλληλη εκμετάλλευση του δώματος, αφού το γραφείο εκτονώνεται σε αυτό.

ΥΦ_ Έχεις όλον τον απαραίτητο εξοπλισμό;

BΓ_ Δε θα το έλεγα.. Όπως σου είπα, δεν πρόκειται καθαρά για χώρο εργασίας. Πριν δυόμισι χρόνια που έφυγα από τους συνεταιίρους μου και ξανάνοιξα δικό μου γραφείο, μέχρι να βρω χώρο, το μετέφερα ναί μεν στο σπίτι, αλλά στο υπόγειο, που είναι ένας χώρος έτσι πολύ.. basic. Ήταν καθαρά θέμα ανάγκης και συγκυρίας. Το Νοέμβρη, μετακόμισα το γραφείο μου ξανά κάτω στο κέντρο και έτσι συνεχίζει να είναι το playroom για τα παιδιά.

ΘΙ_ Αποδεικνύετε ότι συγκεκριμένα επαγγέλματα απαιτούν μεγάλους χώρους με ειδικό εξοπλισμό. Όπως ο αρχιτέκτονας, έτσι και ένας ζωγράφος, δεν θα μπορούσε να εργαστεί σε ένα γραφείο που χρησιμοποιείται από όλη την οικογένεια. Όχι μόνο για λόγους εξοπλισμού! Σκεφτείτε πόσο θα θέλατε κι εσείς οι ίδιοι την απομόνωση! Στην Κηφισιά ο σχεδιασμός ενός τέτοιου χώρου ξεκίνησε με αυτή τη λογική. Το διώροφο ατελιέ ζωγραφικής της ιδιοκτήτριας συνδεόταν με τους υπόλοιπους χώρους μονάχα μέσω ενός διαδρόμου. Η ανεξαρτησία και η διαφορετικότητα της λειτουργίας ενισχύθηκε από το περιμετρικό στοιχείο νερού. Το γραφείο του άντρα αντιθέτως, το οποίο δεν είχε ιδιαίτερες απαιτήσεις, είναι ένα δωμάτιο στον κύριο όγκο του σπιτιού.

Τελικά η ζωγράφος ανέτρεψε τα αρχικά σχέδια των αρχιτεκτόνων.. Θεώρησε εγωιστικό να παραχωρηθεί σε εκείνη ένας τέτοιος χώρος και προτίμησε να μεταφερθεί σε αυτόν η κουζίνα και το μπάστερ, στο ισόγειο και στον όροφο αντίστοιχα.

ΙΚ_ Μου δίνεται η ευκαιρία να αναφέρω ότι στη Νέα Κηφισιά, όπου και εκεί η κυρία ήταν ζωγράφος, ζητήθηκε ως αυτόνομο κτίσμα. Λόγω της ανεξάρτητης θέσης του εργαστηρίου, η ίδια αναζητούσε μια επαρκή εποπτεία του άμεσου περιβάλλοντος. Έτσι επέλεξε οι περισσότερες επιφάνειες να γίνουν γυάλινες. Υπήρχε ένα ολόκληρο σενάριο.

ΔΕ_ Η κατοικία γενικά είναι θέμα σεναρίου. Ουσιαστικά, ενορχηστρώνουμε μια ζωή, όπως ο διευθυντής μιας ορχήστρας. Μπορούμε για παράδειγμα να δώσουμε μουσικότητα σε ένα στοιχείο, την οποία ο κάτοικος δεν την καταλαβαίνει, δεν την αντιλαμβάνεται άμεσα.

ΝΞ_ Η αρχιτεκτονική έχει πάντα μια πτυχή πειραματισμού. Πέρα από το να εξυπηρετήσουμε ανάγκες, προτείνουμε μια βελτιωμένη διαβίωση που ακουμπά σε πολλά στάδια. Πώς πάμε παραπέρα τον προβληματισμό γύρω από την κατοικία και τον σύγχρονο τρόπο ζωής. Πώς εκπαιδεύεται ο κάτοικος γύρω από τη θεώρηση των πραγμάτων. Πώς τα ντουβάρια μας διαμορφώνουν χαρακτήρες! Είναι μεγάλος ο αριθμός των προεκτάσεων αυτών που κάνουμε, ένα παιχνίδι που παίζεται με χιλιάδες τρόπους, σε κάτοψη, χώρο, σπίτι.

ΔΕ_ Ωραία τα λες, αλλά πρέπει ανάμεσα σε όλα να τους εξασφαλίσουμε αυτά που οι ίδιοι θεωρούν ότι είναι αναγκαία για τη διαβίωσή τους! Δηλαδή, τώρα που λέγαμε για χόμπι, έχω πελάτη που μου ζήτησε αίθουσα μπιλιάρδου, έχω και άλλον που μου ζήτησε κανονικό μπαρ! Υποχρεώνομαι να τα κάνω, μιλάμε για το δικό τους σπίτι.

ΝΞ_ Δε λέω.. Και οι ιδιοτροπίες λειτουργούν ως αφετηρία για προβληματισμό. Ο πελάτης βάζει περιορισμούς, ο αρχιτέκτονας καλείται να επινοήσει λύσεις. Εκεί κρίνεται η ικανότητά του.

ΖΗ_ Η επίλυση αυτών των ειδικών απαιτήσεων είναι που σου ανοίγει τα μάτια! Ίσως παραπάνω απ' όσο πρέπει.. Σε μία δουλειά για ένα σπίτι στη Νορβηγία, η ιδιοκτήτρια ενός μεγάλου οικοπέδου σε πλαγιά, ζήτησε να βάλουμε τελεφερίκ για να το προσεγγίζει από διάφορα σημεία! Και στην εξωτερική ράμπα να μπει ενδοδαπέδια!! Άλλος πελάτης θυμάμαι, ήθελε ασανσέρ αυτοκινήτων. Δηλαδή έχω παρατηρήσει ότι σε θέματα τεχνολογιών υπάρχει πάντα πλήθος διαφορετικών απαιτήσεων!

ΜΝ_ Τώρα που λέμε για τόσο συγκεκριμένες απαιτήσεις.. Το οικόπεδο στην Άνω Γλυφάδα ήταν στην πλαγιά του Υμηττού, όλο πέτρα και βράχος. Ο ιδιοκτήτης, γιατρός στο επάγγελμα, κάπου είχε διαβάσει ότι

μέσα στα πετρώματα υπάρχει ραδιενέργεια. Ζήτησε λοιπόν να φτιάξουμε μια ασπίδα, ένα σύστημα συνεχούς εξαερισμού μέσα στη θεμελίωση. Αφήσαμε πράγματι μία απόσταση ανάμεσα στο χώμα και το μπετόν του υπογείου, όπου κινείται αέρας απορροφάται συνεχώς από ανεμιστήρες, ενώ σε διάφορα σημεία ανεβαίνουν στην ταράτσα σωλήνες και τον αφαιρούν. Φαντάσου να είσαι συνέχεια μέσα σε ραδιενέργεια! Είναι τρομαχτικό! Αυτό λοιπόν κατατάσσεται στα τεχνικά ζητήματα που λες..

Μια παρέα έχει σηκωθεί από το τραπέζι και έχει απομονωθεί στο καθημερινό για να καπνίσει. Η σύντομη συζήτησή τους στρέφεται γύρω από τη σχέση παιδιών και γονιών, με αφορμή την χωροθέτηση των υπνοδωματίων τους στο σπίτι.

ΞΟ_ Από πολύ νέος, ανοίγοντας το γραφείο, είχα την άποψη ότι ένα σπίτι πρέπει να έχει ξεχωριστές ενότητες. Την ενότητα που συνυπάρχει όλη η οικογένεια και περιλαμβάνει οτιδήποτε είναι κοινό και αυτή των υπνοδωματίων η οποία αντίστοιχα χωρίζεται στα παιδιά και τους γονείς. Η προσπάθεια είναι πάντα να υπάρχουν όρια που να μπορούν να δημιουργήσουν μία ιδιωτικότητα. Στο Χαϊδάρι το αντρόγυνο δεν ήθελε να στερήσει από τα παιδιά του τη δυνατότητα να ακούνε μουσική, να φέρνουν φίλους τους και λοιπά. Αυτό οδήγησε όχι μόνο σε μια αρχιτεκτονική κατανομή των ζωνών αυτών αλλά και στην ειδική αντιμετώπιση από πλευράς ηχομόνωσης. Μπήκε, για πρώτη φορά σε κατοικία, η διάσταση της καλύτερης δυνατής ηχομόνωσης, που δεν ήταν μόνο στους τοίχους και τα δάπεδα, αλλά και στα κουφώματα και τις εξωτερικές πόρτες. Καταφέραμε να κάνουμε πόρτες με συστήματα φραγής στους κάτω αρμούς, λάστιχα και ειδικές διατομές μέσα στο σώμα, όλα χαμηλού υψηλού κόστους. Η αίσθηση της ανεξαρτησίας ήταν αισθητή κατά τη χρήση.

ΓΔ_ Αυτό θα έπρεπε να είναι αυτονόητο. Αν και ενδεχομένως πηγάζει από τα μεγέθη. Πάντα αποτελεί θέμα συζήτησης, γιατί ενέχεται η παράμετρος ενός τρίτου πρόσωπου, το οποίο έχει κάποια σχέση με τα παιδιά. Μπορεί να είναι ένας άνθρωπος που τα προσέχει καθημερινά και ζει στο σπίτι, ένας δάσκαλος, η γιαγιά.. Σε αυτόν λοιπόν αναλογεί είτε ένα δωμάτιο στον όροφο των παιδιών είτε μία θέση σε ένα από αυτά.

ΚΛ_ Στην Εκάλη ζητήθηκαν δύο υπνοδωμάτια για τα δύο παιδιά του ζευγαριού, ένα υπνοδωμάτιο για την γυναίκα που θα τα πρόσεχε όσο ήταν ακόμα μικρά, και ενίοτε για το παιδί του συζύγου από προηγούμενο γάμο. Εμένα επιθυμία μου είναι κάθε δωμάτιο να λειτουργεί αυτόνομα, με δικό του λουτρό. Νομίζω ότι είναι μια πολυτέλεια την οποία πρέπει να προσφέρεις, ιδιαίτερα όταν έχεις αγόρια και κορίτσια στο ίδιο σπίτι. Δεν πρέπει να φοβόμαστε να κάνουμε κάτι που μπορεί να θεωρηθεί.. μεγαλοαστικό. Σε όποιον δεν αρέσει ο τρόπος που σκεφτόμαστε, μπορεί να απευθυνθεί σε έναν αρχιτέκτονα ο οποίος κάνει άλλου είδους κατοικίες, εργατικές ή οτιδήποτε..

Στην πορεία προέκυψε και τέταρτο παιδί.. Ο ξενώνας εδώ μετατράπηκε σε υπνοδωμάτιο.. Σχετικά με τον αριθμό των μπάνιων, ο πελάτης ανέφερε ότι ήταν δική του επιθυμία να αντιστοιχεί ένα σε κάθε παιδί για να μην τσακώνονται μεταξύ τους.

ΝΕ_ Σας έχει πει κανείς ότι τον αρχιτέκτονα τον ενδιαφέρει μόνο η αστική τάξη; Κατά την γνώμη μου δεν πρέπει να υπάρχουν target group. Αρκεί μία δημοσίευση για να κατηγορηθεί ο αρχιτέκτονας ότι κάνει lifestyle αρχιτεκτονική.

ΙΚ_ Ας μην ξεχνάμε ότι αναφερόμαστε στο πιο ιδιωτικό κομμάτι μιας κατοικίας, επομένως πέρα από μόδα και απόψεις αυτό που εν τέλει μετράει είναι η επιθυμία του ιδιοκτήτη. Στην περίπτωση μου το αντρόγυνο

ζήτησε να είναι απομακρυσμένο από τα παιδιά, παρόλο που βρίσκονται στην ίδια χωρική ενότητα. Η ιδιωτικότητα είχε να κάνει περισσότερο με την εκτόνωση σε διαφορετικό υπαίθριο χώρο. Το λουτρό σε κάθε υπνοδωμάτιο, ζητήθηκε από τους πελάτες, από εμένα θεωρήθηκε υπερβολή! Δε θα σας κρύψω ότι με ζόρισε κιόλας!

ΝΞ_ Ίσως υπερεκτιμάμε κάπως το θέμα.. Είναι κι αυτό απλά ένα στοιχείο το οποίο διαμορφώνει προς τα πάνω τον προϋπολογισμό ενός κτιρίου.

ΤΥ_ Τα λουτρά δεν είναι όπως παλιά! Αυτή η τάση υπερεκτίμησης που λες προήλθε από τους ίδιους τους χρήστες. Κάποτε ήθελαν φρου, φρου και αρώματα, με περίτεχνες διακοσμήσεις και ποικίλα υλικά! Σήμερα επιζητούν μια αίσθηση χαλάρωσης, το κλίμα ενός σπα. Τα υλικά του να είναι ίδια με του υπόλοιπου σπιτιού, υπάρχει μια συνέχεια. Άλλοι θέλουν μια πολυθρόνα, ένα φυτό.. Παρατηρώ δηλαδή μια διάθεση να δοθεί στο λουτρό μια επιπλέον χρήση πέραν της καθιερωμένης.

ΔΕ_ Έχω πιάσει τον εαυτό μου να ξεφεύγει σχεδιάζοντας λουτρά ιδιαίτερα στα master. Στο Κεφαλάρι και στη Δροσιά προσπάθησα να δώσω μια άλλου είδους συνέχεια, που δεν εξαρτάται μόνο από την υλικότητα. Το λουτρό δεν αποτελεί ένα ξεχωριστό δωμάτιο αλλά συνέχεια του χώρου ύπνου. Στην πρώτη περίπτωση, η μπανιέρα βρισκόταν σε ελαφρώς υψηλότερη στάθμη, χωρίς κάποιο άλλο διαχωριστικό στοιχείο, ενώ δίπλα σε αυτή, το wc διαμορφωνόταν από ένα γυάλινο όριο. Στην άλλη, έγινε μια τριμερής διάταξη του μπάνιου κατά μήκος του υπνοδωματίου.

«Τα ήθελαν όλα ανοιχτά! Εγώ εδώ έχω σηκώσει τοίχο. Δε μου αρέσει αυτή η λογική! Ακόμα και στο wc δεν ήθελαν να βάλουμε πόρτα! Είστε στα καλά σας; Θα μπω μέσα στην τουαλέτα και θα είναι η πόρτα ανοιχτή; Δε θα υπάρχει κάτι;».

ΣΤ_ Μου θύμισες τη λογική που ακολουθήσαμε στο Μαρκόπουλο, όπου η τριμερής διάταξη αφορούσε όλους τους συμπληρωματικούς χώρους ενός τέτοιου υπνοδωματίου. Η διαφορά είναι ότι η κίνηση ήταν κυκλική και όχι μονόδρομη, δηλαδή είχαμε δύο ανοίγματα. Από αριστερά προς τα δεξιά συναντούσες αρχικά το wc, μετά τη ντουζιέρα και τέλος το walking closet πριν βρεθείς και πάλι στον χώρο ύπνου.

ΛΜ_ Εμείς το είχαμε μοιράσει σε δύο ορόφους! Έχεις την κρεβατοκάμαρα, με ένα μικρό σαλόνι με τζάκι, ένα dressing room και ένα μπάνιο και ανεβαίνοντας μια σκάλα, βρίσκεις πάλι ντουλάπες, ένα δεύτερο μπάνιο και ένα γραφείο που κοιτάει στο καθιστικό διπλού ύψους.

ΚΛ_ Το walking closet είναι πάρα πολύ χρήσιμο. Ακόμα και στο πιο μικρό δωμάτιο, όταν το επιτρέπει το μέγεθος της κατοικίας, φροντίζω να δημιουργώ έναν τέτοιο χώρο. Θέλει πολύ μεγάλη προσοχή να παρέχεις τέτοιου είδους comfort.

ΣΤ_ Αυτός ο χώρος είναι λογικός σε ένα μάστερ, αλλά σε όλα τα δωμάτια, ίσως είναι υπερβολικό. Έχει τύχει σε λύση να τοποθετήσουμε τις ντουλάπες στο διάδρομο, για να εξοικονομήσουμε χώρο για τα παιδιά και η πελάτισσα να επιμένει ότι θέλει dressing rooms παντού!! Η τροποποίηση έγινε, παρόλο που ήμασταν αντίθετοι.

ΡΣ_ Ας μην ξεχνάμε τον παράγοντα της ηλικίας. Είναι χαρακτηριστικό ότι πολλοί πελάτες φτάνουν επιτέλους στο όνειρο του σπιτιού και της ονειρεμένης ζωής με τα παιδιά τους. Όμως τα παιδιά έχουν μεγαλώσει και φεύγουν, οπότε δεν έχει νόημα να ψάχνουν κάθε λεπτομέρεια!

«Τα παιδιά το μισούν!! Ο γιος μου σπούδαζε έξω και οπότε ερχόταν, έμενε μόνος του στο Παπάγου! Η μικρή, ομοίως έξω για σπουδές, όποτε ήταν εδώ της ήταν εξαιρετικά δύσκολο να μένει σε αυτό το σπίτι! Και αυτό το καταλαβαίνω. Η πρόσβαση δεν είναι εύκολη. Επιπλέον έφυγαν από μία περιοχή όπου είχαν μεγαλώσει, έχασαν τους φίλους τους». Τα παιδιά σκόπευαν να φύγουν, γι' αυτό και δε συμμετείχαν στην ιστορία αυτή.. «Θα τους ενδιαφέρει σε άλλη φάση. Όταν το κληρονομήσουν!! Το οικόπεδο δεν μπορεί να μοιραστεί γιατί εξαντλήσαμε όλο το συντελεστή και η ίδια η κατασκευή δεν μπορεί να χωριστεί στα δύο».

MN_ Η ηλικία αφορά και το ζευγάρι! Μεγαλώνοντας έχουν συνήθως την ανάγκη να κοιμούνται και σε ξεχωριστά δωμάτια. Από την άλλη, τα παιδιά που έχουν ήδη φύγει από το σπίτι, δεν υπάρχει λόγος να έχουν δικούς τους προσωπικούς χώρους. Στην Άνω Γλυφάδα ο ξενώνας στο υπόγειο αξιοποιήθηκε από τα παιδιά και ο όροφος ανήκε αποκλειστικά στους γονείς.

TY_ Στη Βάρη, επειδή ακριβώς ο γιος ήταν σε μεγάλη ηλικία, έγινε συζήτηση με την οικογένεια για το αν και κατά πόσο θα μπορούσε να διασπαστεί ο όγκος του σπιτιού και να λειτουργεί ανεξάρτητα, ταυτόχρονα. Πρότεινα να γίνει ενιαίο για έναν και μόνο λόγο. Σήμερα οι ανάγκες σου είναι αυτές. Η σκέψη της διάσπασης είναι λειτουργική αλλά αναφέρεται στο μέλλον. Οπότε είναι άσκοπο να σχεδιάζεις για το μέλλον, όταν έχεις πλήρη εικόνα της ζωής σου στο παρόν. Συνεπώς ή χτίζεις για το σήμερα ή για το αύριο. Η κατάσταση τη δεδομένη χρονική στιγμή ήταν αυτή που όρισε τη χωρική σχέση των μελών της οικογένειας. Το δωμάτιο στον όροφο, απέναντι από των γονιών ήταν αρχικά το δωμάτιο του παιδιού. Πριν μπει όμως στο σπίτι, πήγε στον ξενώνα στο υπόγειο, γιατί τσακωνόταν με τον πατέρα του, όπως κάνουν όλοι οι γιοι με τους πατεράδες!

PS_ Στο Μαρκόπουλο εμείς επιδιώκαμε τη διάσπαση του όγκου! Εξαρχής τους παροτρύναμε να κάνουν το σπίτι σε δύο τμήματα γιατί έχουν δύο παιδιά κοντά στην εφηβεία, τα οποία ξέραμε ότι κάποια στιγμή θα φύγουν για σπουδές!

ST_ Τους λέγαμε να κάνουν ένα σπίτι που να μπορεί να χωριστεί σε δύο τμήματα, για να έχουν τη δυνατότητα να κλείνουν το μισό! Αλλιώς, κάποια στιγμή, θα ερημώσει.. Επιμέναμε επειδή το έχουμε δει να γίνεται. Είναι ευθύνη σου να προειδοποιήσεις τον πελάτη και να του παρουσιάσεις έναν άλλο τρόπο σκέψης.

PS_ Αυτό θα διευκόλυνε και το διαχωρισμό των ιδιοκτησιών! Δυστυχώς προτίμησαν κάτι πιο compact, με την πρόφαση ότι έτσι είναι όλο λειτουργικό. Τώρα θέλουν να το χωρίσουν!!

Δεν αξιολόγησαν σωστά την πρόταση τους εκείνη την περίοδο. Το σκέφτονταν ως ένα ενιαίο σπίτι για μια τετραμελή οικογένεια αλλά τώρα πια είναι πολύ μεγάλο για ένα ζευγάρι. Η σύζυγος με το πέρασμα των χρόνων θα το ήθελε σε ένα επίπεδο.. «Το πάνω κάτω με τη σκάλα με κουράζει. Λόγω λύσης αναγκαστήκαμε και την κάναμε. Τότε δε με εμπόδιζε. Τώρα είναι θέμα ηλικίας. Θα έχανα τη θέα όμως!! Αυτή ήταν η αρχική προοπτική».

DE_ Τέτοιες προβλέψεις δεν μπορούν να τις καταλάβουν οι γονείς. Εμείς μέσα από την εμπειρία μας καταλάβαμε πώς εξελίσσονται και αποτυπώνονται τέτοιες καταστάσεις χωρικά! Από την άλλη, όταν έχεις

δύο όγκους καλό είναι να χωρίζονται διακριτά οι ενότητες.. Η Δροσιά είναι μια τέτοια περίπτωση. Προτείναμε στον έναν όγκο να είναι το μάστερ και ο ξενώνας και στον άλλον τα δύο παιδικά δωμάτια. Η γέφυρα που αποτελεί τη μοναδική ένωση αυτών των δύο όγκων, αρκεί για να χωρίσει τη ζωή των γονιών από των παιδιών. Στη δική μας φιλοσοφία πρέπει τα παιδιά και οι γονείς να μεγαλώνουν στο ίδιο σπίτι, αλλά ξεχωριστά. Στο Κεφαλάρι, οδηγηθήκαμε, λόγω μορφής, στη διαφορά ορόφου.

Οι τελευταίοι σχολιάζουν.. «Όσο τα παιδιά ήταν μικρότερα, το πάνω κάτω ήταν διαρκές. Όλη νύχτα! Πολλές φορές έπρεπε ή ένας απ' τους δύο να κατέβει κάτω ή ένα παιδί να ανέβει πάνω!». Παρόλα αυτά, η επιλογή ήταν συνειδητή όπως αναφέρει η σύζυγος.. «Ένας λόγος που έκανα το δωμάτιο και το γραφείο μας επάνω, ήταν ότι καπνίζουμε και οι δύο πολύ. Δεν ήθελα λοιπόν να καπνίζω σε χώρο που κινούνται τα παιδιά».

Τα δωμάτια των παιδιών από την άλλη είναι σχετικά μικρά. Οι γονείς τους τα αντιμετωπίζουν καθαρά ως χώρους ύπνου και διαβάσματος, με ένα ιδιωτικό λουτρό. Πρόκειται για προσωπικούς χώρους, που λόγω μεγέθους δεν επιτρέπουν στα παιδιά να παίζουν μόνα τους. Η επικοινωνία των χώρων ήταν το κυρίαρχο κριτήριο στο σχεδιασμό, όχι η ιδιωτικότητα. Αυτό που τους ενδιέφερε ήταν να εντάξουν άμεσα το παιχνίδι και τη λογική της συνάθροισης στην καθημερινότητά τους, μέσω κοινών χώρων συγκέντρωσης.

ΘΙ_ Σε εμάς η γέφυρα προέκυψε, δεν προτάθηκε! Στο σπίτι της ζωγράφου, το μάστερ είναι πάνω από την κουζίνα, στον αποκομμένο δηλαδή όγκο. Τα παιδιά της, σε περίπτωση ανάγκης επικοινωνίας με τους γονείς, έπρεπε να διασχίσουν μια εξωτερική γέφυρα! Ευτυχώς που ήταν ήδη μεγάλα τότε και δε θα εμφανίστηκε ιδιαίτερα αυτή η ανάγκη. Σε άλλη τώρα περίπτωση, οι γονείς ήταν πολύ συνειδητοποιημένοι και αποφάσισαν το εξής.. Όσο τα παιδιά ήταν μικρά, αν και υπήρχε βοήθεια, θα έμεναν στον ίδιο όροφο για να τα προσέχουν συνεχώς. Στον επάνω όροφο, σχεδιάστηκε ένας ξενώνας με μικρό καθιστικό, γραφείο και μπάνιο, στον οποίο θα μετακόμιζαν όταν τα παιδιά τους θα ήταν σε πιο κατάλληλη ηλικία. Το πιο πιθανό είναι να συνήθισαν βέβαια και να μην χρειάστηκε καν να πάνε πάνω!

ΠΡΑΞΗ ΤΕΤΑΡΤΗ

Η οικοδέσποινα καλεί την παρέα να μαζευτεί στο τραπέζι, όπου έχει ανοίξει ένα ακόμη μπουκάλι κρασί και σερβίρει το τυρί. Οι αρχιτέκτονες συγκεντρώνονται και πάλι, εμφανώς πιο χαλαροί μετά από την ατέρμονη συζήτησή τους γύρω από τον πελάτη και τα θέλω του. Έχουν πλέον την κατάλληλη διάθεση να συζητήσουν θέματα πιο πρακτικά, τα οποία σε ορισμένες περιπτώσεις δημιούργησαν διαδικαστικά προβλήματα..

ΚΛ_ Από ένα σημείο και μετά, οι πελάτες αφήνονται στα χέρια σου. Εμείς δεν έχουμε το δικαίωμα ν' αφευθούμε, γιατί αν το κάνουμε, θα το συνειδητοποιήσουν και είναι ό,τι χειρότερο για τη δουλειά μας! Υπάρχουν συνάδελφοι που για να ικανοποιήσουν τον πελάτη και να μη δημιουργήσουν τριβές ακολουθούν αυτό το οποίο θέλει. Είναι λάθος διότι αυτό κάποια στιγμή θα το πληρώσεις, με ένα κακό αποτέλεσμα, για σένα, για εκείνους, για όλο τον κόσμο. Υπάρχουν και αντικειμενικά κριτήρια στη δουλειά μας. Ας μην έχει αρχιτεκτονικά λάθη!

ΣΤ_ Μόλις συζητούσαμε κάτι σχετικό με αυτό που περιγράφεις.. Οι προτάσεις που είχαμε κάνει στους πελάτες μας απορρίφθηκαν όλες. Προσπαθώντας να τους ικανοποιήσουμε, καταλήξαμε σε μια δομή που ικανοποιούσε περισσότερο αυτούς και λιγότερο εμάς. Μετά από οχτώ χρόνια, μας ρώτησαν αν υπήρχε τρόπος να υλοποιηθούν τα δεδομένα που εμείς είχαμε θέσει στην αρχική λύση!

ΡΣ_ Για να σας δώσω μια εικόνα, η δική μας πρόταση περιελάμβανε δύο διώροφους όγκους και τη σύνδεσή τους μ' ένα λαϊμό. Η μορφολογία αυτή επέτρεπε την απομόνωση τμημάτων της κατοικίας, έχοντας κατά νου την εξέλιξη της συγκεκριμένης οικογένειας και μια πιθανή επιθυμία αυτονομίας στο μέλλον. Αυτό δεν επετεύχθη στην κατασκευή, αφού η μορφή στην οποία καταλήξαμε, μετά από πολλές δικές μας προτάσεις, ήταν ένα διώροφο κτίριο. Ο μπόγος που στέκεται σ' ένα άδειο οικόπεδο, μια κλασική εικόνα που καταστρέφει το ελληνικό τοπίο, είναι μέσα στο κεφάλι του πελάτη ο οποίος υποστηρίζει ότι έτσι είναι τα σπίτια! Στην προσπάθειά μας να ξεφύγουμε από μια τέτοια εικόνα, δώσαμε έμφαση στις κατασκευαστικές λεπτομέρειες.

ΕΖ_ Όταν ένα κτίριο απλώνεται στον χώρο και δημιουργεί πολλές εξωτερικές επιφάνειες ανεβαίνει πολύ το κόστος, ειδικά από πλευράς κουφωμάτων! Βέβαια, ενεργειακά είναι καλό, γιατί δημιουργεί τη δυνατότητα ν' ανοίγεις το σπίτι προς τους προσανατολισμούς που κάθε φορά είναι οι κατάλληλοι. Όσο πιο compact είναι κάτι, τόσο πιο φτηνό βγαίνει. Μέσα από την εμπειρία αποκτάς τέτοιου είδους πληροφορίες!

ΣΤ_ Ναι, ήταν κι αυτός ένας πολύ βασικός λόγος. Ακόμα και στην τελική πρόταση, ο ιδιοκτήτης μας είπε «Έχω τόσα και δεν το κάνω». Δηλαδή κάναμε τον προϋπολογισμό και για κάποιους μήνες δεν ήρθε σε επικοινωνία! Όταν ρίξαμε το ποσό ακόμα περισσότερο, και το φέραμε πιο κοντά στο δικό του ξεκινήσαμε την κατασκευή.

«Δε διακόψαμε τη συνεργασία! Ήταν πριν αρχίσουμε. Δεν είχαμε καν ξεκινήσει να σχεδιάζουμε! Απλά δε θέλαμε να μπούμε σε μια διαδικασία που θα μας έβγαζε έξω οικονομικά. Ήταν καθαρά οικονομικός ο λόγος».

XΨ_ Ας μην γελιόμαστε! Χωρίς λεφτά δεν γίνεται σπίτι. Ο πελάτης μου ήθελε ένα σπίτι λίγο μεγαλύτερο από αυτό στο οποίο έμενε, και το ζήτησε διώροφο. Το καλοκαίρι θυμάμαι, είχαμε βγάλει τα σχέδια της άδειας, ήταν έτοιμα για την Πολεοδομία, και με παίρνει τηλέφωνο και μου λέει «Κόψε τα τετραγωνικά γιατί φοβάμαι το κόστος». Αυτό με πήγε πίσω δύο φάσεις της μελέτης. Και ενώ θα έπρεπε να ζητήσω πληρωμή για τα νέα σχέδια, δεν το έκανα. Παρόλα αυτά προβλέφθηκε όλος ο σκελετός να σηκώνει δεύτερο όροφο στην περίπτωση που θελήσει κάποια στιγμή να μεγαλώσει το σπίτι.

ZH_ Για μένα αυτό έχει να κάνει με την ευσυνειδησία του μελετητή. Όταν του δίνεται η δυνατότητα γιατί να μην σκεφτεί προνοητικά; Καλό είναι οι προβλέψεις αυτές να μην μένουν μόνο στα χαρτιά, αλλά να εξασφαλίζονται στην πράξη οι απαραίτητες υποδομές για την υλοποίησή τους. Το εν λόγω σπίτι είναι 190 τετραγωνικά και έγινε πρόνοια για 120 τετραγωνικά κτιστού στον πρώτο όροφο. Τοποθέτησα ένα θεμέλιο στο σημείο που θα άρχιζε η εξωτερική σκάλα που θα οδηγούσε στον πάνω όροφο ξεχωριστά, για να μην ξανακάνω εκσκαφές, γκρεμίσματα, κλπ. Επίσης όρισα τη θέση του φρεατίου του ανελκυστήρα στο εσωτερικό του υπάρχοντος σπιτιού. Τέλος έβαλα ακόμα και μια υδρορροή σε τέτοιο σημείο, με την πρόβλεψη διπλασιασμού καθ' ύψος του όγκου των χώρων διημέρευσης, γιατί το δώμα πάνω στο οποίο «έτρεχαν» τα νερά από το γυάλινο αίθριο δε θα υπήρχε πια! Όλα αυτά έγιναν παρά την αντίληψη της ιδιοκτήτριας ότι είναι ανώφελο να σχεδιάζουμε βάσει μελλοντικών σκέψεων.

Οι πελάτες επιβεβαιώνουν ότι ήταν κάτι το οποίο δε ζήτησαν και μέχρι σήμερα δεν έχουν κάνει δεύτερες σκέψεις πάνω στο θέμα. Η σύζυγος σχολιάζει.. «Δεν το έχουμε σκεφτεί, απλά ξέρουμε ότι υπάρχει αυτή η δυνατότητα. Ποιος ξέρει τώρα πώς θα είναι το μέλλον μας! Τα παιδιά μπορεί να φύγουν εκτός Αθηνών. Η παλιά νοοτροπία "χτίζω δυο ορόφους για το κάθε μου παιδί, μην τυχόν και μου φύγει" έχει τελειώσει..».

Το αντρόγυνο που μένει στον Άλιμο επίσης παραθέτει.. «Δίπλα μας, σε οικόπεδο ίδιο με το δικό μας, ο γείτονας έχτισε δύο διαμερίσματα! Ένα για τον γιο του και ένα για την κόρη του. Το αποτέλεσμα ποιο ήταν; Τα δωμάτια ήταν πολυκατοικίας, της δεκαετίας του '50, '60. Ούτε για μωρά! Εμείς είπαμε "τέλος. Ένα σπίτι". Αλίμονο τώρα αν αποφασίζεις 20 χρόνια πριν για το τι θα κάνουν τα παιδιά σου μετά! Να δεσμεύσουμε το μέλλον των παιδιών μας για να μπορούμε εμείς να φτιάξουμε μία τρύπα.. Θέλαμε τα παιδιά μας να μεγαλώσουν στη μονοκατοικία. Να μαζεύεται η οικογένειά μας, να έρθουν οι φίλοι, να καθίσουμε έξω το καλοκαίρι, να φάμε, να παίξουμε, να κάνουμε ό,τι θέλουμε».

IK_ Για να απαντήσω στη ΖΗ, τέτοιες σκέψεις αφορούν αποκλειστικά τον αρχιτέκτονα γιατί δεν έχουν κάποιον ορατό αντίκτυπο στο τελικό αποτέλεσμα. Οι ανάγκες των πελατών είναι λεκτικές και αφορούν κυρίως την γνώση και την εμπειρία τους πάνω σε θέματα που έχουν ήδη βιώσει. Ο τρόπος που εμείς το αποδίδουμε χωρικά, πείθοντάς τους μέσα από τα σχέδια, δεν έχει να κάνει με την κατασκευή! Εγώ στην κατασκευή κάνω δοκιμές, κυρίως για να καταλάβουν αν τους αρέσει αυτό που τους προτείνω. Στην Κηφισιά θυμάμαι βρεθήκαμε άπειρες φορές κατά τη διάρκεια της κατασκευής, υπήρχε μια συνεχής επαναδιαπραγμάτευση για τα πάντα!

ΓΔ_ Πάντα στην κατασκευή υπάρχει επαφή με τους πελάτες. Εξαρτάται όμως και πάλι απ' τον πελάτη το κατά πόσο θα είναι εκεί. Υπάρχουν κάποιοι αποστασιοποιημένοι που εμφανίζονται στο τέλος. Άλλοι.. οργανώνουν μέχρι και εργοτάξιο! Και συνήθως δημιουργούν προβλήματα γιατί δεν έχουν τις απαιτούμενες γνώσεις.

MN_ Για μένα το ευχάριστο είναι σε αυτή τη φάση να συνεργάζομαι με τον εργολάβο και όχι με τον πελάτη. Με τον πρώτο πάντα συνεννοείσαι καλύτερα γιατί σε ακούει. Ενώ ο πελάτης, επειδή δε μπορεί να

καταλάβει όλη την εικόνα, ανησυχεί! Θεωρεί τον αρχιτέκτονα εφαρμοστή των απαιτήσεων του για χώρους κατοίκησης.

ΓΔ_ Ακόμα και έτσι να μας βλέπουν, μου λες ότι στην Άνω Γλυφάδα για την οποία μας έχεις μιλήσει, οι πελάτες αδιαφόρησαν για την κατασκευή;

MN_ Δε θα έλεγα ότι αδιαφόρησαν. Ασχολήθηκαν κυρίως στο τέλος, με την επιλογή των υλικών, της κουζίνας, τα γνωστά.. Τους άρεσε το πώς εξελισσόταν η δουλειά, ήξεραν ότι πρόκειται για ένα καλό αντικείμενο που έχει γίνει με λεπτομέρεια.. Η αλήθεια όμως είναι ότι μέχρι το τέλος είχαν αμφιβολία για το αν είναι κατοικήσιμο. Είχαν αυτό το dueling μέχρι που το βίωσαν!

AB_ Μα όταν τους αρέσει ή ξέρουν ότι θα τους αρέσει είναι που ασχολούνται πολύ!

HΘ_ Ενδιαφέρονται, γιατί όταν κάποιος κάνει το σπίτι της ζωής του.. νοιάζεται για όλα!!

AB_ Είναι ικανός να πάρει τη βούρτσα και να βάψει ο ίδιος τους τοίχους! Και να σου ετοιμάζει και δείγματα για τον τρόπο βαφής τους!!

Ακριβώς αυτό έγινε στον Άλιμο. Ο ιδιοκτήτης έβαψε όλο το σπίτι. Η γυναίκα του εξηγεί ότι δούλεψε πάρα πολύ, ατέλειωτες ώρες προσωπικής εργασίας.. «Αφού κι ο AB, που είχε περάσει να δει τα δείγματα που του είχε κάνει ο άντρας μου για τα μεταλλικά κουφώματα, είχε ενθουσιαστεί. Λέει "μπράβο, πώς το κατάφερες έτσι;!"». Πώς; «Όταν βγαίνει κάτι από μέσα σου και είναι δικό σου, είναι μοναδικό».

ZH_ Παθιάζονται! Εδώ, λέω με σιγουριά πια, ότι τα μεγαλύτερα λάθη γίνονται από τα συνεργεία και όχι από εκείνους! Τα σπίτια που φτιάχνουμε δεν είναι συμβατικές κατασκευές, έχουν άπειρες λεπτομέρειες! Προσωπικά δεν προσλαμβάνω εργολάβο, αλλά εξειδικευμένα συνεργεία.

Αυτό επαληθεύεται και από τους ίδιους.. «Πάντα προκύπτουν κάποια θέματα στην υλοποίηση των πραγμάτων, γιατί εκεί μπαίνουν τα συνεργεία. Δεν έχουν όλα τα συνεργεία καλούς τεχνίτες. Ο αρχιτέκτονας σχεδιάζει και στην εκτέλεση παρουσιάζονται πάντα προβλήματα». Από τα πιο απλά, λάθη στις ρύσεις των λουτρών, στα πλακάκια.. Μέχρι και τα πιο σύνθετα, στις μονώσεις, στα μπετά.. Τα έξοδα ήταν όλα δικά τους, το ίδιο όμως και η επιλογή μερικών από τους τεχνίτες. Η εμπειρία τους δίδαξε.. «Κάνεις κάποιες αλλαγές, μετατροπές, μετανιώνεις για κάποιους που προσέλαβες.. Ο έλληνας τεχνίτης δεν είναι εμπιστοσύνης».

EZ_ Μα και τα συνεργεία ασχολούνται με κατασκευές και λεπτομέρειες τις οποίες πιθανόν να μην έχουν ξανακάνει! Στο Παλιό Ψυχικό είχα τέσσερις διαφορετικούς μαραγκούς! Ήταν ο κουζινάς που είχε μια εταιρία, ένας έκανε τα εσωτερικά κουφώματα και κάποιες ξύλινες κατασκευές, ένας έκανε την πέργκολα και τα ειδικά έπιπλα των μπάνιων, κι άλλος έκανε όλα τα σταθερά έπιπλα του σπιτιού. Έχει να κάνει με προσφορές, εξειδικεύσεις, την καταλληλότητα των μαστόρων.. Τα ξέρετε αυτά!

ΚΛ_ Αυτά απαιτούν εμπειρία. Όπως είναι και η επαφή την οποίαν έχεις με την οικοδομή. Εκεί δεν υπάρχουν μαγικά. Όσο μεγαλύτερη είναι τριβή, τόσο περισσότερα πράγματα θα μάθεις. Το κυριότερο απ' όλα είναι

ότι αποκτάς μια σιγουριά μπαίνοντας μέσα σ' ένα χώρο όπου κάθονται όλοι και περιμένουν τις εντολές σου!

EZ_ Στο γραφείο μου έτσι προσεγγίζουμε την αρχιτεκτονική! Ο καθένας μας, με τον τρόπο του, έχει μια μεγάλη σχέση με την τρισδιάστατη κατασκευή. Άλλοι σχεδιάζουν και τους βγαίνει κάτι μέσα από τη σχέση τους με το χαρτί και το σκίτσο. Εμείς έχουμε αυτή την κατασκευαστική προσέγγιση, θεωρούμε ότι μπορεί να χάσεις ένα κτίριο απ' αυτό! Γι' αυτό δεν αναλαμβάνουμε και άδειες! Λέμε ότι αν θέλεις θα σου κάνω το 1:50, θα προχωρήσουμε όμως μαζί και το σπίτι! Γιατί πολύ συχνά ο πελάτης νομίζει ότι το σπίτι τελειώνει στο 1:50, ενώ εκεί αρχίζει! Ποιο είναι το σπίτι σαν αυτόνομο αντικείμενο, μέσα κι έξω, οι επιφάνειές του, η συνέχεια του χαρακτήρα του, αυτό όλο τότε ξεκινάει.

AM_ Και η δομή του δικού μας γραφείου στηρίζεται σε αυτήν την αντίληψη περί αυτονομίας ενός στοιχείου. Δεν αποσκοπεί τόσο στα της κατασκευής, όσο στους τρεις τομείς που απαιτούνται για τη δημιουργία της κατοικίας. Το landscaping, η αρχιτεκτονική και το interior design. Επομένως, προχωράμε τις μελέτες μέχρι και την τελευταία λεπτομέρεια λόγω αυτής της δομής. Μπορεί ένας πελάτης να θέλει να σταματήσει σε ένα στάδιο, αλλά συνήθως έρχονται διότι ξέρουν ότι θα πάμε μαζί τους μέχρι τέλος.

ΨΩ_ Δηλαδή το σπίτι, από τη στιγμή που χτίζεται, το παρακολουθούμε καθ' όλη τη διάρκεια της κατασκευής! Οι πελάτες προτιμούν τα τελειώματα.. Εκεί που μοιάζει με κάτι που τους αρέσει και το καταλαβαίνουν..

AM_ Σχεδόν ποτέ δεν αλλάζουμε πράγματα στη διάρκεια της μελέτης, διότι έχουμε κάνει τόσες συζητήσεις πριν, που δεν γκρεμίζουμε ποτέ να ξανακτίσουμε. Ποτέ! Το έχουμε εξαντλήσει το θέμα πριν υλοποιηθεί.

HΘ_ Είναι πολύ σημαντικό να είσαι εκεί όταν χτίζεται. Θυμάμαι, και το λέω με πικρία, μία από τις δουλειές στην οποία ειλικρινά δεν μπορούσα να είμαι στην κατασκευή όσο θα το ήθελα. Δεν ήταν στο χέρι μου! Μέχρι αυτό το σπίτι στο Χαλάνδρι, σε όσες δουλειές έκανα αναλάμβανα προσωπικά την αυτεπιστοσία, ήμουν κάθε μέρα στο εργοτάξιο! Από το 2000 που ξεκίνησα να διδάσκω, δεν μπορούσα να το κάνω αυτό.. Κατά βάση, στην οικοδομή εκείνη ήταν ο συνεργάτης μου, ο πολιτικός μηχανικός, που με είχε συστήσει στους ανθρώπους.

PΣ_ Δε βρίσκεις κάθε μέρα μηχανικό που να σέβεται τη δουλειά σου..

HΘ_ Παρόλο που ήταν ένας έμπιστος άνθρωπος είδα πράγματα για τα οποία ευχόμουν να ήμουν εκεί. Άμα είσαι αρχιτέκτονας που σ' ενδιαφέρει η δουλειά σου, δεν μπορείς να εμπιστευτείσαι! Πρέπει να είσαι εκεί!! Ας μην κρυβόμαστε όμως, οι αμοιβές επίβλεψης δεν τα καλύπτουν αυτά, γιατί δεν περιλαμβάνουν την αυτεπιστοσία..

ΝΞ_ Η καλή αρχιτεκτονική δεν ανταμείβεται πάντα! Εγώ δεν είμαι καλός επαγγελματίας! Θέλω να τα κάνω όλα σωστά και καταλήγω να κάνω επιπλέον πράγματα για τα οποία και δεν πληρώνομαι! Αυτό πατάει στον χαρακτήρα μας, είναι η ηθική του επαγγέλματος. Ή είσαι καλός επαγγελματίας ή κάνεις καλή αρχιτεκτονική. Δε συμπίπτουν πάντα αυτά.

HΘ_ Εμένα στο τέλος της ημέρας μου έμειναν κάποια λάθη. Συμβιβασμούς που έκανα εγώ, ειδικά στην κατασκευή, για να μην πάω κόντρα σε πράγματα που είναι πολύ πιο ακριβά σαν λύσεις, επειδή καταλαβαίνω τις ανάγκες των πελατών.

Το πρόβλημα εντοπίζεται σε πιο πρώιμο στάδιο.. «Οι συναντήσεις και υλοποιήσεις των σχεδιαστικών φάσεων ήταν σποραδικές, με αποτέλεσμα να μην επιτυγχάνεται ο σωστός συντονισμός για την επίλυση των απαιτήσεών μας. Για παράδειγμα η απουσία ανεξαρτησίας των δύο κατοικιών, η μη ανεξάρτητη χρήση ασανσέρ από κάθε κατοικία, η έλλειψη αποθηκευτικών χώρων, η δυσκολία πρόσβασης στη βεράντα δεν ικανοποιούσαν την καθημερινότητά μας. Έπρεπε να είχαμε επιμείνει και εντρυφήσει περισσότερο στο αρχικό στάδιο της κατασκευής, ώστε να αποφύγουμε αυτά που δεν μας ικανοποιούν».

ΡΣ_ Οι ατέλειες είναι μέσα στο πρόγραμμα! Ειδικά αυτές που εμφανίζονται μετά! Όσο για τον πολιτικό μηχανικό υπάρχει αυτή η κοινή άποψη ότι το μόνο που τον ενδιαφέρει είναι το κτίριο να στέκεται στατικά. Όποιος είναι καλός στις κατασκευές και στα χτισίματα, δεν πρέπει να στεκόμαστε σε ταμπέλες, έτσι; Αν δηλαδή πέσουμε σε καλό πολιτικό μηχανικό που έχει αισθητική και κάνει τρομερά πράγματα να του βγάλουμε το καπέλο! Έναν μηχανικό ανοιχτόμυαλο, που θα του πεις για κάτι που ξεφεύγει και θα το δεχτεί ή θα προσπαθήσει τουλάχιστον να βρει τρόπο, μαζί με εσένα, να λειτουργεί και διαφορετικά.

ΠΡ_ Κάτι τσακωμούς που ρίξαμε στη Βούλα..

ΟΠ_ Οι στατικοί μας φόρτωσαν το σπίτι και χάλασαν το αποτέλεσμα.. Τα βλέπω ακόμα σε φωτογραφίες και στενοχωριέμαι. Συνεχίζω να πιστεύω ότι έχει βαριά στοιχεία.

ΠΡ_ Ναι, βγήκε λίγο πιο βαρύ από αυτό που θέλαμε.. Αλλά καταφέραμε να υλοποιήσουμε τη βασική μας ιδέα! Όλο το σπίτι να στηρίζεται σε δύο τοιχία τα οποία δε συναντιούνται! Για να γίνει πράξη αυτό και να βγουν σε πρόβολο, με τον νέο αντισεισμικό κανονισμό μας προέκυψαν μεγάλα ανεστραμμένα δοκάρια. Εγώ τσακώθηκα με δύο πολιτικούς μηχανικούς γιατί ήθελαν να κρεμάσουν τα δοκάρια για να στηρίξουν την κατασκευή! Το λογικό αυτό είναι! Εμείς τα θέλαμε ανεστραμμένα!

ΕΖ_ Εγώ, επειδή ο ιδιοκτήτης ανέλαβε την αυτεπιστασία ως πολιτικός μηχανικός, είδα ότι μπήκε στην κατασκευή με μία συγκεκριμένη λογική. Αυτά που κάναμε μαζί ήταν κάτι καινούριο γι' αυτόν. Θυμάμαι όμως ότι όταν τελείωσε, ήταν όλοι ευχαριστημένοι με το αποτέλεσμα! Είχε τη διάθεση και αυτός και η γυναίκα του να κάνουν κάτι καινούριο! Και η συνεργασία μας του έδωσε τη δυνατότητα να δει την τρέχουσα κατασκευή μ' έναν άλλο τρόπο!

Η κατασκευή κράτησε περίπου 3 χρόνια. Ο συνεργάτης της ΕΖ ομολογεί ότι ίσως μπορούσε να γίνει πιο γρήγορα, αλλά το διάστημα δικαιολογείται γιατί έγινε μια προσεγμένη δουλειά. Αυτό οφείλεται σε ένα βασικό σημείο.. «Τα πάντα επιλέχτηκαν με τη συναίνεση τη δική μου και της γυναίκας μου. Δεν μπήκε συνεργείο να κάνει κάτι το οποίο δε γνωρίζαμε. Περιμέναμε αυτό ακριβώς το αποτέλεσμα!».

Μερικοί από την παρέα έχουν πάρει το κρασί τους και έχουν σηκωθεί από το τραπέζι. Βρίσκονται στο κάτω καθιστικό και συζητάνε για κατασκευαστικές λεπτομέρειες..

ΗΘ_ Θυμάμαι, με αφορμή αυτό που λέγαμε προηγουμένως, ότι οι λύσεις του πολιτικού μηχανικού είχαν επιπτώσεις και στις όψεις. Στην πλευρά της εισόδου, τα παράθυρα των λουτρών είχαν σχεδιαστεί στρογγυλά. Εκείνος δεν τα ήθελε επειδή ήταν βορινά, επομένως τα κόψαμε! Εγώ θεώρησα ότι αυτό ήταν

μια υπερβολή. Έχω μια μανία με αυτά που μας άφησε ο μοντερνισμός!! Θεωρώ πολύ πιο σημαντική, στο συγκεκριμένο σημείο, την αισθητική αξία που θα έδιναν αυτά τα δύο μικρά παράθυρα, από τα ασήμαντα προβλήματα που θα μπορούσαν να προκαλέσουν στην πράξη..

ΔΕ_ Εμένα ούτε μια λύση με μεγάλα παράθυρα μ' εμπόδισε! Ίσως θα έπρεπε να κάνουμε πιο μικρά ανοίγματα γιατί είναι βόρεια αλλά αυτή τη στιγμή έχουν βγει τόσο καλά ενεργειακά τζάμια και κουφώματα με θερμοδιακοπή τα οποία είναι καλύτερα κι από τοίχο!! Πλέον καλύτερα είναι να έχεις τζάμι παρά τοίχο! Επίσης, αν θυμάμαι καλά, στο Κεφαλάρι, δεν έβαλαν καν ρολά.. Εμείς γενικά τα αποφεύγουμε αλλά οι περισσότεροι πελάτες τα θέλουν κυρίως για λόγους ασφάλειας! Το οποίο δεν ισχύει βέβαια γιατί θα πρέπει να βαράς με ένα σφυρί δύο ώρες για να σπάσει το τζάμι! Καλύτερα να τρυπήσεις τον τοίχο!!

Η γνώμη του πελάτη και κατασκευαστή, σχετικά με την εξέλιξη των τζαμιών είναι ξεκάθαρη.. «Τα κρύσταλλα όλα είναι ενεργειακά απ' έξω, πυριτικά άλατα στη μέση και από μέσα είναι δύο πεντάρια ενωμένα με μεμβράνη! Είναι 300 κιλά το κάθε τζάμι. Για τα εισαγόμενα, ψεύτικα τα θεωρώ, μου ζήτησαν 60 χιλιάδες ευρώ ενώ τα πρώτα μου κόστισαν τη διπλάσια τιμή».

Άλλοι πελάτες του γραφείου είναι εξίσου θερμοί με τη νέα τάση.. «Η καινοτομία του σπιτιού είναι ίσως το γεγονός ότι δεν έχει παντζούρια! Ήταν κάτι που το είχαμε ζητήσει! Δεν τα θέλαμε! Αγαπάμε το φως..! Και από τη στιγμή που μπορεί το τζάμι και τα κουφώματα να παρέχουν ασφάλεια δεν υπάρχει θέμα».

ΡΣ_ Κάποιες φορές ακόμα εκπλήσσομαι από τους πελάτες που ερωτεύονται τη θέα και ζητάνε υπερβολικά ανοίγματα, χωρίς να νοιάζονται ούτε για ηλιοπροστασία, ούτε για ασφάλεια. Ξοδεύουν για καλά συρόμενα, μετά όμως πρέπει να ξοδέψουν και για περσίδες, για στοιχεία σκίασης! Ειδικά σε μια χώρα σαν την Ελλάδα, σε συμφέρει να επενδύσεις σε τέτοια συστήματα, αντί να πληρώνεις ρεύμα! Έχουμε βρεθεί στη θέση να προσπαθούμε να πείσουμε πελάτισσα να τοποθετήσει ρολά στα μεγάλα ανοίγματα του καθιστικού, τα οποία θα ενσωματώναμε και θα κρύβαμε, κάτι που η ίδια αρνιόταν. Βλέποντας ότι χρειάστηκαν τελικά, επέλεξε μόνη της ρολά με αισθητικές συνέπειες όπως καταλαβαίνετε...

Η πελάτισσα δεν το αρνείται. Η χρήση βιομηχανικού ρολού ήταν δική της επιλογή.. «Ήθελαν να βάλουν τα ρολά που έχω στα υπνοδωμάτια, τα οποία είναι solid. Με αυτά δεν μπαίνει ούτε ο αέρας μέσα! Στον όροφο όμως είχαμε μεγάλο πρόβλημα, γιατί δεν ήθελα τέτοια συσκότιση. Δεν κάναμε τίποτα λοιπόν και το άφησαν πάνω μου. Σε κάποια φάση που δεν πήγαινε άλλο πήγα και έβαλα βιομηχανικό ρολό το οποίο μου άρεσε και βολεύει πάρα πολύ, διότι αφήνεις ανοιχτά, κατεβάζεις το ρολό και είναι διάτρητο!».

ΗΘ_ Σκίαση δε συνεπάγεται μόνο τεχνολογικά συστήματα. Η ίδια η γεωμετρία του κτιρίου μπορεί να κατευθύνει ανάλογες λύσεις.. Η πλευρά με τη διπλή όψη, όπου ένας τοίχος βγαίνει μπροστά και πίσω είναι ο όγκος του σπιτιού, θεώρησα ότι ήταν ένα καλό εύρημα, σε σχέση με τη σκίαση του μπαλκονιού. Στην αρχή μάλλον απόρησαν οι ιδιοκτήτες στο γιατί χρειάζεται, αλλά το δέχτηκαν. Δίνει το κάτι παραπάνω στη λύση, τελικά όμως δε δουλεύει όπως το περίμενα. Η σφήνα που δημιουργείται στην αρχή είναι μικρή, οπότε δεν έχεις τόσο μεγάλη προστασία τελικά..

MN_ Στην Άνω Γλυφάδα το πείραμα ήταν η διαπερατότητα στην ανατολική και τη δυτική όψη. Η δυτική όψη χαρακτηρίζεται από ένα σύστημα μόνιμων εξωτερικών περσίδων. Αυτές προσφέρουν ποικίλα

αποτελέσματα ανάλογα με τις ανάγκες σκίασης σε σχέση με την καθημερινότητα του χρήστη. Ταυτόχρονα και η πρόσοψη μεταβάλλεται συνεχώς με φαινομενικά τυχαίο τρόπο. Οι περσίδες αυτές και μαζεύονται και περιστρέφονται, με ό,τι γωνία θες.

HΘ_ Και δέχτηκαν κάτι τέτοιο εύκολα;

MN_ Δεν ήταν κάτι που συζητήθηκε. Οι περσίδες μπήκαν για να έχεις και τη διαπερατότητα ανάμεσα στο βουνό και τη θάλασσα, και τη δυνατότητα να την περιορίσεις όταν γίνεται ενοχλητική. Είχε όμως να κάνει με το πώς είδα εγώ κάποια χαρακτηριστικά τους. Είχα επισκεφτεί το διαμέρισμά τους στο κέντρο της Αθήνας, το οποίο ήταν κάπως κλειστοφοβικό. Ξέρετε τώρα.. διαμέρισμα τρίτου ορόφου που απέναντι έχει άλλη πολυκατοικία... Ξαφνικά βρέθηκαν μέσα στην απόλυτη διαμπερότητα.

HΘ_ Εμένα, παρόλο που δεν παρενέβησαν στο αισθητικό κομμάτι, το χρώμα στις όψεις ήταν κάτι για το οποίο επέμεναν. Εγώ είχα προτείνει στα αρχικά σχέδια ο διαχωρισμός των όγκων να επιτυγχάνεται μέσω διαφορετικών υλικών. Οι ίδιοι ήθελαν η διαφοροποίηση αυτή να γίνει μέσω χρωμάτων. Οπότε και το κάναμε. Μια μέρα συζητούσα με τον ιδιοκτήτη για το χρώμα και μου διηγήθηκε το εξής συμβάν.. Όταν είχαμε ήδη βάλει τα χρώματα, έντονη ώχρα και μπλε, τον ρώτησε ο απέναντι «Έτσι θα το αφήσετε;». Και του απάντησε «Ναι, γιατί; Δε σ' αρέσει;» και τότε σχολίασε «Όχι. Πρέπει κάπως να εντάσσεται με τα υπόλοιπα». Και του λέει την κορυφαία ατάκα «Και τι έχουν τα υπόλοιπα για να εντάσσεται;»!!

EZ_ Και οι δικοί μου είχαν πολύ μεγάλη ανοχή στο να δοκιμάσουμε χρώματα και εξωτερικά και εσωτερικά του σπιτιού. Ασβεστοχρώματα για την ακρίβεια από κάποιο ελληνικό εργοστάσιο, αν και περάσαμε μεγάλη ταλαιπωρία για να φτάσουμε στο τελικό αποτέλεσμα. Στο κτίριο όπου έγινε αυτό το πάντρεμα των γούστων με τον ιδιοκτήτη, είχα λειτουργήσει με έντονη πολύχρωμη προσέγγιση. Τότε όμως δεν ήταν όλοι συνηθισμένοι στο χρώμα. Η γενιά μετά από μας υπήρξε πιο τολμηρή.

HΘ_ Και το δικό μου σίγουρα ξένιζε πριν δέκα χρόνια! Ίσως όχι πλέον.. Για να πω την αλήθεια και μένα τον ίδιο είχε σοκάρει!

ΞΟ_ Εσένα σου ζήτησαν χρώμα, εμένα μου ζήτησαν.. «ανθρώπινα» υλικά! Αποφύγαμε ανοξείδωτα υλικά και γυαλί, δηλαδή μείναμε μακριά από τα πολύ γυαλιστερά και πολύ επεξεργασμένα υλικά. Αποφύγαμε όλη την τάση που εκείνη την περίοδο αναπτυσσόταν και ήταν σε μεγάλη ένταση, από τη Μύκονο μέχρι την Εκάλη και τα Νότια προάστια. Αντί ψυχρών λευκών μαρμάρων χρησιμοποιήσαμε μάρμαρα τύπου Επιδαύρου που είναι πιο γήινα. Βάλαμε πωρόλιθο και ξύλο στην όψη αλλά και μέσα..

ΠΡ_ Τα υλικά αυτά είναι που αντέχουν και στον χρόνο! Ο τρόπος που δουλεύουμε με τα υλικά της όψης αποσκοπεί και στη διατήρηση τους στον χρόνο και σε μία συνοχή με το εσωτερικό. Μερικά από αυτά είναι το κόντρα πλακέ θαλάσσης, το εμφανές τούβλο, το artificiel πελεκητό, η πλάκα Καρύστου.. Άλλο κριτήριο είναι η ευκολία αντικατάστασης! Το κόντρα πλακέ θαλάσσης είναι μονωτικό από μόνο του, φθηνό, βαμμένο με βερνίκι και βιδωμένο με ανοξείδωτες βίδες, για να το βγάζεις εύκολα άμα χαλάσει!

ΣΤ_ Εμείς, επειδή ήμασταν αναγκασμένοι να χρησιμοποιήσουμε κεραμίδι στο Μαρκόπουλο, πράγμα που δεν άρεσε ούτε σε μας ούτε στους ιδιοκτήτες, σκεφτήκαμε να βάλουμε ασφαλτικό..

ΡΣ_ Ας μην το αρνούμαστε, είναι ένα υλικό που το σιχαινόμαστε εμείς οι αρχιτέκτονες. Έχει διαφορά να το δεις σ' έναν παλιό οικισμό.. Αυτή η προσπάθεια μίμησης του χωριού παντού μας έχει δημιουργήσει μια απέχθεια!!

ΣΤ_ Το περάσαμε απ' την Πολεοδομία.. Ουσιαστικά παίξαμε με την ιδέα της στέγης αλλά την κάναμε λίγο πιο μοντέρνα. Και τους άρεσε! Ο επόμενος προβληματισμός μας αφορούσε τη μορφή της εσωτερικά. Θα κάναμε μια μπετονένια πλάκα ή θα αφήναμε εμφανή τη στέγη; Η πρώτη λύση θα ήταν πεταμένα λεφτά, εφόσον δεν ήθελαν κάποιο πατάρι. Στην πιο οικονομική λύση πλήρωνες μεν το ξύλο, αλλά το χαϊρόσουν κιόλας!

ΡΣ_ Υπάρχουν δύο τεράστια δοκάρια από αντικολλητή 6 μέτρα επί 20, ειδική παραγγελία γι' αυτό το σπίτι. Το αποτέλεσμα ήταν άψογο, γιατί ο στεγάς που την έφτιαξε δεν ξέφυγε εκατοστό από το σχέδιο. Ας μεταφερθούμε για λίγο στην τραπεζαρία..

ΔΕ_ Δυστυχώς για τα σπίτια όλοι έχουν γνώμη! Δεν είσαι ούτε γιατρός ούτε δικηγόρος.. Αν πας στο δικηγόρο και σου πει η υπόθεση σου λύνεται με το νόμο 3550/83, θα του πεις να λυθεί θέλω!! Επομένως κι εμείς δε λέμε στον πελάτη «Σου έχουμε 20 πατώματα, διάλεξε όποιο σ' αρέσει!»! Αφού κάνουμε έρευνα αγοράς, προτείνουμε τα δύο! Συνήθως τα δέχεται γιατί το έχεις ψάξει καλά! Σαφώς σε όλα τα σπίτια που χτίζουμε, θα θέλαμε και εμείς να ζήσουμε, γι' αυτό επιλέγουμε υλικά που μας αρέσουν και τα χτίζουμε καλά! Ζει κάποιος άλλος όμως. Επομένως είναι πάντα συνδυασμός του αρχιτέκτονα με τον πελάτη.

ΧΨ_ Δυστυχώς αυτά τα θέματα, δεν είναι μόνο συνδυασμός γούστων ή αισθητικής.. Ακόμα και αυτά καθορίζονται από τις οικονομικές δυνατότητες του κάθε πελάτη..

ΑΒ_ Πάντα στην Ελλάδα όταν πάει κανένας να χτίσει σπίτι ξεκινάει με κάποια χρήματα νομίζοντας ότι θα κάνει πολύ περισσότερα από αυτά που τα οικονομικά του τού επιτρέπουν. Θα έλεγε κανείς ότι στην αρχή είναι αρκετά γαλαντόμοι. Αλλά όταν συνειδητοποιεί προς το τέλος ότι τα χρήματα δεν περισσεύουν, αρχίζουν οι περικοπές. Αυτές όμως θα έπρεπε να είχαν κατανεμηθεί στη διάρκεια ολόκληρου του χρόνου και να είχε οργανώσει εκ των προτέρων μια ορθότερη οικονομική διαχείριση.

ΧΨ_ Ακόμα κι αν ο πελάτης σου κάνει ξεκάθαρο εξαρχής ποιο είναι το budget του, αυτό σχεδόν πάντα ξεπερνιέται! Ομολογώ ότι μέχρι σήμερα ακόμα σκέφτομαι ότι θα ήθελα να είχα ελέγξει το κόστος στην Παιανία, να είχα βρει τρόπους να γίνει ακόμα πιο φθηνά. Με τα σημερινά δεδομένα, κατασκευές τέτοιου μεγέθους μπορούν να γίνουν οικονομικότερες. Τότε ήταν αδύνατο.

ΣΤ_ Κοίταξε να δεις.. τις περισσότερες φορές ζητάνε το κόστος όταν η μελέτη είναι στο 1.100! Στην 1.100 όμως εσύ δεν έχεις κάνει μελέτη εφαρμογής, δεν ξέρεις τι θα κατασκευάσεις ακριβώς. Οι σιδηροκατασκευές που γίνονται μετά, οι διάφορες υποδομές, τα λεγόμενα κρυμμένα λεφτά είναι που δεν γνωρίζει ο πελάτης και ανεβάζουν απίστευτα την τιμή!

ΡΣ_ Είναι λεφτά που τα χώνεις στο χώμα, δεν τα δείχνεις! Θα μπορούσες, θεωρητικά, να πάρεις ένα οικόπεδο και να σχεδιάζεις για τέσσερα χρόνια.. Και πάλι δε θα το πιάσεις το κόστος! Μέχρι την τελευταία βίδα να σχεδιάζεις, οι τιμές αλλάζουν!

ΣΤ_ Νομίζω ταλαντευόμαστε ανάμεσα στο καλό και στο κακό. Δε θέλω να λέω ψέματα.. Γιατί ο άλλος θα βρεθεί μετά να μην έχει τα λεφτά για να τελειώσει. Εμείς όταν του λέμε πόσο θα κοστίσει, το εννοούμε. Γιατί ξέρουμε ότι εκεί θα φτάσει!

ΗΘ_ Εγώ, σε ανθρώπους που αφήνουν όλο τους το βιός για να φτιάξουν κάτι δικό τους, δε θέλω ούτε να πω ψέματα ούτε να πιέσω. Μένουν σ' ένα διαμέρισμα το οποίο πουλάνε για χτίσουν το δικό τους σπίτι. Συνεπώς ήταν κάτι που προϋπολογίστηκε από νωρίς γιατί ήταν πολύ κρίσιμο για αυτούς. Είμαι πεπεισμένος πλέον ότι κανείς θα μπορούσε να βρει τρόπους, λιγότερο συμβατικούς, που εξυπηρετούν τη κατασκευή! Αυτή ακολουθεί μια πεπατημένη ελληνική, μπετόν αρμέ, δοκός επί στυλο, κλπ. Οι νεότεροι σήμερα πειραματίζονται και με άλλα πράγματα, μεθόδους και υλικά επιτυγχάνοντας πιο φθηνή κατασκευή. Αυτό είναι μια κριτική προς τα εμάς!

ΣΤ_ Εμείς είχαμε πάντα τον μεσαίο πελάτη! Δεν είχαμε ποτέ αυτόν με τα πολλά λεφτά. Μέσα απ' αυτό μάθαμε ότι υπάρχει τρόπος να κάνεις και οικονομικά σπίτια.

ΤΥ_ Ποιος είπε ότι μόνο αυτοί επιζητούν την οικονομία; Εμάς πελάτης μας με διακεκριμένη θέση σε επιχείρηση τα ήθελε όλα αλλά επέβαλε σφιχτό budget. Όταν κάποιος έχει πολύ μεγάλες επιθυμίες η διαδικασία της κατασκευής παρουσιάζει μεγαλύτερα ρίσκα, με κίνδυνο φθοράς στη συνεργασία. Σκέψου να πληρώσεις πολλά και να μην είναι καλό το αντικείμενο!

Πράγματι δεν αποφεύχθηκαν οικονομικά θέματα.. «Με εξασθένησε αυτό το πράγμα. Ξεφύγαμε πάρα πολύ. Όταν προϋπολογίζεις κάτι και σου βγαίνει τρεις φορές πάνω το κόστος, σε βάζει και σε δύσκολη θέση οικονομικά..! Αλλά το ξεπεράσαμε».

Γι' αυτό πιστεύει ότι θα πρέπει να διαχωρίζεται ο μελετητής από τον κατασκευαστή για το καλό του πελάτη. Θεωρεί ότι ένας κατασκευαστής τροποποιεί στοιχεία του σχεδίου για να πετύχει ένα καλύτερο κόστος, ενώ ο αρχιτέκτονας επιζητά προβολή, του εαυτού του και του έργου του. «Κάποια στιγμή ένας πελάτης πρέπει να διαφοροποιήσει τη μελέτη απ' την κατασκευή. Να έχει έναν για τη μελέτη και άλλον για την κατασκευή. Γιατί αν είναι ο ίδιος άνθρωπος, έχει το creativity, είναι δημιουργημά του. Δεν είναι δικό σου το σπίτι, είναι δικό του μέχρις ότου στο παραδώσει. Άρα θέλει να το κάνει όπως εκείνος το φαντάζεται. Εκεί καμιά φορά οι λύσεις δεν είναι και οι πιο οικονομικές. Και υπάρχουν συγκρούσεις».

ΚΛ_ Είναι προτιμότερο να σου πει ότι οι προτάσεις σου ήταν ακριβές, δηλαδή δε χρειαζόταν να είναι τόσο πολυτελείς, παρά να κάνεις κάτι κατώτερο των προσδοκιών και των επιθυμιών του για να τον προστατεύσεις οικονομικά. Και αυτό είναι κάτι το οποίο έκανα όταν ξεκίνησα. Πολλές φορές παρασκεφτόμουν τα χρήματα που θα ξοδέψει ο άλλος. Κάποια στιγμή κατάλαβα ότι ήταν λάθος και το έλεγα και καθαρά στους πελάτες. Είμαι δίπλα τους για να προτείνω λύσεις. Δεν κοιτάζω τα χρήματα, όχι επειδή δε τα σέβομαι, αλλά κάποιος άλλος πρέπει να ασχοληθεί μ' αυτό το κομμάτι. Είναι οι ίδιοι, είναι ο άνθρωπος ο οποίος θα κάνει την κατασκευή; Εγώ δεν είμαι εδώ για να κοντρολάρω τα έξοδά τους και το πορτοφόλι τους, αλλά για να δίνω λύσεις οι οποίες έχουν σχέση με προτάσεις, με τη φαντασία μου, με το ταλέντο μου..

Ο πελάτης της Εκάλης αναλύει το οικονομικό κομμάτι του δικού τους έργου.. «Ποτέ δε μένει κανείς συνεπής σ' ένα τέτοιο θέμα. Το budget ξεπεράστηκε κατά πολύ. Αλλά αυτό δεν ήταν θέμα του αρχιτέκτονα. Ήταν θέμα του κατασκευαστή! Το budget ήταν 100 και στο τέλος έφτασε τα 170! Και το συνειδητοποίησα όταν μου ήρθε ο λογαριασμός. Έχει να κάνει με τα υλικά τα οποία χρησιμοποιήθηκαν, τους συνεργαζόμενους υπεργολάβους, την έλλειψη ενδιαφέροντος από πλευράς του κατασκευαστή να περιορίσει το κόστος. Έγινε μια γενικότερη σπατάλη στον χώρο τότε».

ΔΕ_ Καλό είναι να έχει αυτογνωσία και ο πελάτης. Υπάρχει πελάτης τώρα, λόγω κρίσης, που ήρθε και είπε ότι στο οικόπεδό του μπορεί να χτίσει 400 τετραγωνικά σπίτι αλλά θέλει 250, για να το συντηρεί. Γιατί το σπίτι, η μονοκατοικία, θέλει πολλά λεφτά για συντήρηση. Θέλει συνέχεια έξοδα.

ΡΣ_ Είναι σαν να μην έχει λεφτά και να αγοράζεις Ferrari! Μια φορά να του αλλάξεις λάστιχα, πάνε τα λεφτά σου!

ΠΡΑΞΗ ΠΕΜΠΤΗ

Καθώς η συζήτηση φτάνει στο τέλος, η οικοδέσποινα πηγαينوέρχεται στην κουζίνα για να ετοιμάσει και να σερβίρει το επιδόρπιο. Όταν οι επισκέπτες την παίρνουν είδηση κάνουν περιπαιχτικά σχόλια σχετικά με την ποσότητα του φαγητού που έχουν ήδη καταναλώσει, χωρίς όμως να μπορούν να αρνηθούν «το κερασάκι στην τούρτα»! Με αφορμή αυτό ανοίγεται μια συζήτηση γύρω από το ρόλο της γυναίκας στο σπίτι.

ΠΡ_ Αν δε μιλήσεις με την γυναίκα δε γίνεται σπίτι!

ΕΖ_ Για αυτήν το σπίτι είναι μια φαντασίωση. Θέλει να το βιώνει με τους δικούς της όρους αφού περνάει τις περισσότερες ώρες σε αυτό. Αποκτά μια άλλη σχέση μαζί του. Ο άντρας το αντιμετωπίζει ως στέγη της οικογένειας, ως προσωπική του καταξίωση.

ΞΟ_ Θεωρώ ότι ζούμε σε μία μητριαρχική κοινωνία. Ιδιαίτερα στην αρχιτεκτονική τα πάντα καθορίζονται από τις γυναίκες. Η τόσα χρόνια εμπειρία μου λέει ότι το παιχνίδι, ιδιαίτερα στην κατοικία, ορίζεται από τα κριτήρια που εκείνες θέτουν σε όλα τα επίπεδα!! Η ουσία όμως της αρχιτεκτονικής εξαρτάται από την ισορροπία ανάμεσα στο αντρώγυνο. Και πολλές φορές είναι μια ισορροπία τρόμου, γιατί υπάρχει αυτή η εξαιρετική γυναικεία σκέψη που παράγει απίστευτα πράγματα, απίστευτες δυσκολίες, εντάσεις, εμμονές... Και δεν την αμφισβητεί κανείς.

ΕΖ_ Ακριβώς γι' αυτόν το λόγο, για τους άντρες αρχιτέκτονες, είναι πολύ βασανιστική η συνεργασία με τις ιδιοκτήτριες. Αλλά είναι αναπόφευκτη! Πρέπει κανείς να λάβει υπ' όψιν ότι οι γυναίκες σε μπερδεύουν γιατί έχουν μια πολύ καλή αίσθηση του μικρού και αποσπασματικού, με αποτέλεσμα να χάνουν το δάσος μπροστά στο δέντρο! Αργείς όμως να το καταλάβεις και εκεί κινδυνεύει να διαλυθεί το κτίριο από πλευράς σχεδιασμού. Στις λεπτομέρειες αυτές συνεννοείται πολύ καλύτερα μια γυναίκα ως νοικοκυρά, γιατί οι εμμονές τις σου γίνονται πιο σαφείς. Άσχετο αν τις έχεις ή όχι. Κάποια στιγμή η συζήτηση πηγαίνει στο πώς διπλώνω τις κιλότες μου στο συρτάρι!! Ο καθένας μπορεί να τρελαθεί!

ΙΚ_ Πάντα η κυρία είναι που κάνει τη διαφορά.. Στην κατοικία που εξέθεσα στην Biennale Νέων Αρχιτεκτόνων, η ιδιοκτήτρια ήθελε να μπει στο σπίτι με τους όρους που είχε κατοικήσει σε όλη τη μέχρι τότε ζωή της. Παρόλο που ήταν ενθουσιώδης με την ιδέα του μοντέρνου, του χρώματος, της λιτότητας.. προτίμησε τις βαριές κουρτίνες οι οποίες έκλειναν τη σχέση με το έξω, τα πολλά μπιμπελό, ξέρετε τώρα!

ΞΟ_ Ιδιαίτερα στην κατοικία, οι μνήμες των ανθρώπων είναι συνδεδεμένες με το σπίτι της μαμάς και της γιαγιάς, τις κουρτίνες και το χαλί της θείας.. Γνωρίζουμε πολύ καλά πώς ήταν οι οικογένειες στην Ελλάδα τη δεκαετία του '50 και του '60, πού και πώς έκαναν τα σπίτια, ακόμα και από τον ελληνικό κινηματογράφο! Η ανατροπή τους, η ριζική ανατροπή τους, δεν είναι εύκολη υπόθεση.. Όταν αυτό γίνεται είναι σχεδόν πάντα για το θεαθήναι..

ΣΤ_ Σήμερα έχουμε πάει στο άλλο άκρο! Απίστευτη προώθηση ενός lifestyle, που επιτάσσει το.. νεκρό!! Φτιάχνουν ένα μουσείο στο οποίο τελικά δε ζούνε!

ΡΣ_ Και να πούμε και μια άλλη ζημιά που κάνει το lifestyle.. Όταν κανείς έχει διαβάσει δεκαπέντε χιλιάδες φορές το Maison et Decoration και όλα τα περιοδικά διακόσμησης, μετά πάει και ψωνίζει σαν να βρίσκεται στο σουπερ μάρκετ! Το σπίτι του μοιάζει με κατάστημα πια!

ΞΟ_ Μιλάμε για ένα κοινό το οποίο ξεχνάει το παρελθόν του και ανοίγει έναν νέο δρόμο που του είναι ξένος και βασανιστικός.. Βλέπω σπίτια κενά, χωρίς καμία φόρτωση.. Μια υψηλού επιπέδου γεωμετρία και αισθητική που οδηγεί σε κάτι ψυχρό και άψυχο. Σιγά, σιγά βλέπουμε ότι ξαναβγαίνουν πολύ γρήγορα στην επιφάνεια αυτά τα οποία είχαν κρυφτεί πίσω από το καινούριο.

ΚΛ_ Σε εμένα αρέσει πολύ το μοντέρνο ως ρυθμός. Τόσο όμως με ενοχλεί κι αυτή η απίστευτη λιτότητα που έχει. Με κουράζει. Ακόμη και τα σπίτια του Βαλσαμάκη ήταν τρομαχτικά λιτά, δεν έχουν κανένα διακοσμητικό κομμάτι στο εσωτερικό τους.

«Μοντερνισμός σημαίνει απλότητα, λιγότερα κουραστικά περίτεχνα πράγματα. Η κατοικία μου είναι μοντέρνα αλλά, πέρα από αυτό, έχει λεπτομέρειες αισθητικής τις οποίες τις αντιλαμβάνεσαι μόνο εσύ τελικά. Αυτό σε ικανοποιεί, σου αρέσει. Η υπερβολική λιτότητα είναι μόνο για τους αρχιτέκτονες...».

ΞΟ_ Στο Χαϊδάρι, η ζεστασιά που είχαν οι άνθρωποι κατά τη διάρκεια της συνεργασίας μας φάνηκε και στο σπίτι τους έτσι όπως το έφτιαξαν και το επίπλωσαν. Συμμετείχαμε σε ικανό βαθμό στην επιλογή των επίπλων, αν και πολλά πράγματα μας ξέφυγαν, δεν έγιναν όπως θα θέλαμε.. Αφήσαμε την κυρία να διαλέξει κουρτίνες για παράδειγμα, των οποίων το ύψος δε μ' άρεσε καθόλου!! Αλλά δεν ήθελα, σε καμία περίπτωση, να επιβάλλω μέχρι και την τελευταία λεπτομέρεια στην περιοχή από την οποία κατάγονταν!!

ΗΘ_ Κάθε φορά αυτό πρέπει να είναι σεβαστό. Δεν μπορείς να τραβήξεις τον άλλον με το ζόρι! Αν έχει συσσωρεύσει πέντε πράγματα, είναι αδύνατον.. Αν έχει την οικονομική δυνατότητα και είναι νέος, μπορείς πιο εύκολα να τον κατευθύνεις.

ΣΤ_ Πιστεύω ότι πολλές φορές δεν μπορούν, για οικονομικούς λόγους, να μπουν στη λογική να αλλάξουν και την επίπλωση..

MN_ Το σύνηθες είναι ο κόσμος να θέλει τα έπιπλά του! Τώρα, δικοί μου πελάτες αντικατέστησαν όλα τα προηγούμενά έπιπλά τους, παλαιότερα του '60 φανταστείτε! Διατηρήθηκε ένα minimal ύψος, το οποίο οι ίδιοι επεδίωκαν. Τις περισσότερες φορές σε συμβουλεύονται. Για εμένα είναι πολύ βασικό να ασχολείσαι παραπάνω, να πηγαίνεις ακόμα και για ψώνια μαζί τους! Όποτε δεν το 'χω κάνει είναι.. τραγωδία!

ZH_ Έστω ότι δε σε αφήνουν να ασχοληθείς παραπάνω.. Δική μας δουλειά είναι να είμαστε σε θέση να οργανώσουμε τον χώρο τους με βάση τα υπάρχοντα έπιπλα. Όλοι ξέρουμε ότι αυτά μπορεί να συμβάλλουν αρνητικά στην εικόνα του σπιτιού. Στην Κηφισιά το σπίτι έγινε αποδεκτό με αυτή την επίπλωση γιατί βαρύτητα δόθηκε στη μορφολογία και όχι στον εσωτερικό διάκοσμο. Εντάξει, η επίπλωση δεν είναι το φόρτε του, τι να κάνουμε;

Επειδή τα προηγούμενα σπίτια τους ήταν νοικιασμένα, δεν είχαν κάνει σοβαρές αγορές. Για τις νέες αγορές δεν είχαν μιλήσει καθόλου με την αρχιτέκτονα.. «Μπορεί να την ενημερώναμε μια στο τόσο. Ούτε ζητήσαμε τη συμβουλή διακοσμητή μιας και το σπίτι δεν έχει ανάγκη από κάτι τέτοιο! Ό,τι στοιχεία υπάρχουν είναι η διακόσμηση του. Η σκάλα, ο πέτρινος τοίχος, τα χρώματα στους τοίχους.. Δεν έχει να προσθέσεις κάτι».

ΤΥ_ Δεν αντέχω στην ιδέα απουσίας συνοχής, γι' αυτό ψωνίζω μαζί τους μέχρι και τους πίνακες!! Ζητούν τη συμβουλή μου, δεν χρειάζεται να τους πιέσω! Οριακά κρατιέμαι σε κάποιους πελάτες να μην πω «Πέτα τα! Θα σου στείλω και φορτηγό αν χρειαστεί»!

«Τα περισσότερα έπιπλα ήταν επιλογή της γυναίκας μου. Εγώ δεν είχα ανάμειξη σε αυτό. Επιπλέον, δε ρωτούσα τι ήθελε ο ΤΥ, αγοράσαμε αυτά που θέλαμε εμείς. Σε προηγούμενα σπίτια μας η επίπλωση ήταν περισσότερο κλασική, φορτωμένη. Εδώ, και η γυναίκα μου και εγώ, αποφασίσαμε ότι θα κόψουμε το νήμα, δε θα φέρουμε κανένα παλιό έπιπλο, θα ξεκινήσουμε απ' το μηδέν».

ΔΕ_ Δυστυχώς εμένα ο πίνακας μου ξέφυγε!! Αλλά, όπως και να το κάνουμε, ο πελάτης έχει κάθε δικαίωμα. Μπορεί ή να σεβαστεί το σπίτι και να το αφήσει όπως το σχεδίασε ο αρχιτέκτονας ή να του αλλάξει τα φώτα! Από τη στιγμή που το σχεδιάζεις μέχρι τη στιγμή που το παραδίδεις, είναι το παιδί σου! Η δουλειά μετά πεθαίνει, ή μάλλον γεννιέται για κάποιον άλλον, τον ιδιοκτήτη. Εμείς πάντα θέλουμε να έχουμε λόγο στα έπιπλα και ασχολούμαστε όσο το δυνατόν περισσότερο με αυτόν τον τομέα. Κυρίως η συνεργάτιδα μου δηλαδή, που έχει σπουδάσει και διακόσμηση στην Ιταλία και ξέρει από διεθνή έπιπλα.

Η σύζυγος δείχνει ευγνώμων γι αυτό.. «Η συνεργάτιδα του κυρίου ΔΕ με βοήθησε πάρα πολύ στο θέμα των επίπλων. Της έλεγα τι ήθελα, κι εκείνη μπορούσε να μου πει και πώς θα είναι και πού θα το βρω. Για τα ψώνια πήγαμε μαζί και το εκτίμησα ιδιαίτερα! Είδα και έμαθα πράγματα τα οποία δεν γνώριζα! Ασφαλώς ήξερα τι μου αρέσει και τι όχι, αν και μπορώ να πω ότι το γούστο μου εξελίχθηκε μέσα από αυτή τη διαδικασία». Κράτησαν και έπιπλα αντίστοιχου ύφους από το παλιό τους σπίτι, αφού ουσιαστικά δεν άλλαξαν στυλ. Δε κρύβουν ότι το γραφείο κουράστηκε πολύ για να πετύχει ένα λεπτομερές και άρτιο αποτέλεσμα, ειδικά στα χτιστά έπιπλα, αφού είναι όλα είναι «custom made».

ΛΜ_ Και εμείς αποφασίσαμε να έχουμε πιο έμπειρους συνεργάτες για το κομμάτι της εσωτερικής διακόσμησης. Αυτή είναι η δομή του γραφείου μας, δηλαδή όλο το αντικείμενο το έχουμε in house! Από το τοπογραφικό φτάνουμε στην αδειοδότηση, τις οριστικές μελέτες εφαρμογής, το interior design, το landscape architecture.

ΨΩ_ Από τη στιγμή που ξεκινάμε την προμελέτη στο γραφείο, έρχονται όλα τα τμήματα από πάνω. Έτσι κάθε χώρος αποκτά σημασία γιατί δίνεται έμφαση σε όλα τα σημεία ανεξαιρέτως. Τα στοιχεία που τον απαρτίζουν, είτε σταθερά, είτε κινητά, σχεδιάζονται παράλληλα με τον τομέα του interior design, δεν προκύπτουν! Στοχεύουμε σε μια ενιαία σύνθεση, όπου κάθε αντικείμενο έχει συζητηθεί. Έχει προηγηθεί μεγάλη ζύμωση με τους ιδιοκτήτες, γι' αυτό και κάθε αποτέλεσμα είναι μοναδικό.

ΝΞ_ Όταν υπάρχει η οικονομική δυνατότητα δεν αποτελεί κομμάτι που αφορά άλλες ειδικεύσεις. Συμπληρώνει την κίνηση και τη λειτουργία του χώρου, γιατί ουσιαστικά είναι μια σταδιακή μετάβαση από το μεγάλο στο μικρό, ένας ολοκληρωτικός σχεδιασμός. Τίποτα δεν προκύπτει τυχαία.

ΚΛ_ Ο μέσος άνθρωπος ασχολείται πολύ με το σπίτι του πια.. Το κακό, κατά τη γνώμη μου, είναι να απευθύνεται σε λάθος ανθρώπους. Σε διακοσμητές, για παράδειγμα, οι οποίοι είναι καταστροφή. Η διακόσμηση στην Ελλάδα γίνεται μ' έναν τρόπο ερασιτεχνικό..

Ο πελάτης στην Εκάλη χρησιμοποίησε υπάρχοντα έπιπλα.. Όταν άρχισαν να σχεδιάζουν τους εσωτερικούς χώρους υπήρξαν κάποιες προτάσεις και απ' τον ΚΛ αλλά και από έναν υπεύθυνο εσωτερικών χώρων, με τον οποίο είχαν συνεργαστεί για το γραφείο του. Παρόλα αυτά, τα σχέδια του διακοσμητή δεν υλοποιηθήκαν ποτέ. Έτσι, για ένα διάστημα, η οικογένεια κράτησε κάποια παλιότερα τα οποία σταδιακά άλλαξαν.

EZ_ Επειδή δεν είναι το κύριο αντικείμενο του γραφείου μου οι μονοκατοικίες, δεν έχει τύχει να σχεδιάσουμε κάτι, να το φτάσουμε μέχρι ένα σημείο και μετά να μπει ο διακοσμητής με υπερδιπλάσια αμοιβή και να το κάνει κάτι άλλο. Διαθέτουμε αρχιτεκτονικό μάτι και δεν το προσεγγίζουμε σκηνογραφικά όπως ο διακοσμητής, πράγμα που συνήθως έρχεται κόντρα σε αυτό που σχεδιάζουμε. Στο Παλαιό Ψυχικό σχεδιάστηκαν τα πάντα!!

«Το σύνθετο στο καθιστικό έχει σχεδιαστεί από την αρχιτέκτονα. Επίσης το πανέλο κάτω από το οποίο είναι το τζάκι, οι ειδικές θέσεις για σκεύη, το τζάμι με τις τραβέρσες.. Τα χρώματα, η επίπλωση! Από τη σταθερή, μέχρι και την κινητή. Στο τέλος έκανε τα ψώνια για τα έπιπλα με την γυναίκα μου! Όλο το στήσιμο του σπιτιού, από την κατασκευή μέχρι την επίπλωση και τη διακόσμηση, αντανακλά την προσωπικότητα μας».

AB_ Εμείς δεν αναλαμβάνουμε την επίπλωση. Περισσότερο έχει να κάνει με τον ιδιοκτήτη κάθε φορά. Η αρχιτεκτονική μελέτη τελειώνει με τη διαμόρφωση του υπαίθριου χώρου και το σταθερό εξοπλισμό, δηλαδή ντουλάπες, κουζίνες, μπάνια, φωτιστικά.

Οι πελάτες δεν είχαν την οικονομική δυνατότητα να ζητήσουν τη συμβουλή τους και σε αυτό το θέμα.. «Μακάρι να υπήρχε, αλλά έπρεπε να μπούμε στο σπίτι. Τα παιδιά μεγάλωναν, είχαν άλλες απαιτήσεις, έξοδα, σχολεία, φροντιστήρια. Το κόστος πια ήταν πολύ μεγάλο.. Ήμασταν τυχεροί που μπορέσαμε και ολοκληρώσαμε το στάδιο της κατασκευής. Από εκεί και πέρα ανταπεξήλθαμε όσο μπορούσαμε με το προσωπικό μας γούστο. Δεν αγοράσαμε τίποτα καινούριο». Προσαρμόστηκαν στις δεδομένες συνθήκες, με στόχο τη συνοχή.. «Τα σχέδια έχουν τηρηθεί στο έπακρον. Δεν έχουμε αλλάξει γνώμη για τη θέση των επίπλων. Δε θα μπορούσαμε γιατί ήταν όλα προσχεδιασμένα! Αλλιώς θα επικρατούσε πανικός, θα έπρεπε να αλλάξουν όλα!».

ΓΔ_ Ας του δίνεις ένα πρώτο εργαλείο για τις αναζητήσεις του. Μπορεί να καταλήξει σε κάτι παρεμφερές. Υπάρχει πάντα και η περίπτωση να κάνει κάτι εντελώς δικό του, ξένο προς το κτίριο!! Συμβαίνει!

ΠΡ_ Αυτό πρέπει να το αποφεύγουμε! Στη Βούλα δεν σχεδιάσαμε τα κινητά, αλλά τους δώσαμε όλη την οργάνωση, τις κατευθυντήριες προτάσεις, ακόμα και τα καταστήματα που θα επισκεφθούν. Φροντίσαμε όμως σίγουρα να περάσουμε κάποιες ποιότητες μέσω της αρχιτεκτονικής.

ΟΠ_ Η διάθεση του συγκεκριμένου πελάτη για επιδειξιμανία συνοδευόταν από μια ανάγκη για το πληθωριστικό. Έτσι τον στριμώξαμε μέχρι εκεί που το άντεχε!

ΡΣ_ Το μεγαλύτερο ποσοστό των επίπλων που εμείς σχεδιάζουμε τα κάνει ένα συγκεκριμένο εργοστάσιο. Και είναι όλα haute couture. Δεν είναι η κουζίνα του ΙΚΕΑ, όπου οι διαστάσεις είναι standard και αν

χρειαστεί θα κοτσάρουμε και μία τσόντα! Αυτό προφανώς και στοιχίζει! Άντε εξήγησε το τώρα στους πελάτες...

ΞΟ_ Καλό είναι να πιστεύουμε ότι θα τολμήσουν κάποια πράγματα.. Οι δικοί μου το έκαναν. Δέχτηκαν μια εξαιρετικά τολμηρή λύση που εφαρμόσαμε στο τζάκι. Ουσιαστικά το εντάξαμε σε μια κατασκευή που λειτουργεί ταυτόχρονα και ως χώρος φύλαξης με κρυφά ντουλάπια. Μια εξελιγμένη μορφή του γνωστού σκρίνιου. Ενσωματώσαμε σε αυτό μέχρι και την τηλεόραση! Δημιουργείται, εν ολίγοις, μια ζώνη εντελώς ουδέτερη, η οποία όμως χωράει πάρα πολλά πράγματα που χρειάζονται σε έναν κοινόχρηστο χώρο.

ΕΖ_ Τέτοιες λύσεις διευκολύνουν και την καθημερινότητα της νοικοκυράς. Πελάτισσά μου ήθελε να είναι κλειστές όλες οι επιφάνειες, να μην υπάρχουν ανοιχτά ράφια εκτεταμένα, κόγχες και τέτοια στοιχεία που εμείς οι αρχιτέκτονες χρησιμοποιούμε συχνά, με δικαιολογία το φόρτο εργασίας της. Προσωπικά θεωρώ ότι είναι ψυχικές ανάγκες για να ελέγχεται εύκολα η καθαριότητα των επιφανειών.

ΞΟ_ Δεν είναι λεπτομέρειες σε επίπεδο γοήτρου του σπιτιού, αλλά κρυμμένα λειτουργικά στοιχεία που αποσκοπούν στη διευκόλυνση της ζωής όλης της οικογένειας. Εγώ για παράδειγμα, επειδή αγαπώ πάρα πολύ τα παπούτσια και θεωρώ ότι είναι ένα αντικείμενο που πρέπει κανείς να το φυλάει προσεκτικά και να έχει χώρο να το φροντίζει, σχεδίασα στα κλιμακοστάσια μια ειδική κοινόχρηστη ζώνη για τα παπούτσια τους.

ΠΡ_ Στις κρυφές λεπτομέρειες μπορεί κανείς να εντάξει και τα τεχνολογικά συστήματα που υποβοηθούν τη λειτουργία ενός σπιτιού. Τα καλοριφέρ για παράδειγμα! Ή επιλέγεις να είναι ένα επιβλητικό στοιχείο, όπως συμβαίνει εδώ, ή τα κρύβεις! Πρόκειται για τα jaga, που ενσωματώνονται σε ένα μεταλλικό κουτί στο ύψος της πλάκας και το μόνο που βλέπεις είναι περσίδες στο πάτωμα. Είναι πανάκριβα αλλά αξίζουν γιατί κάνουν πολύ καλή δουλειά.

ΔΕ_ Και εμείς επιλέγουμε να μη φαίνονται πουθενά μηχανήματα, και αυτό το πετυχαίνουμε με ψευδοροφές. Αναγκαστικά χρειάζονται για να περάσουν μηχανήματα, φώτα, καλώδια, σωλήνες, οτιδήποτε δε θέλουμε να είναι ορατό! Είναι όλα αυτόματα.

«Κάθομαι μ' ένα κοντρόλ και ανοίγω τα ρολά, τα φώτα όλου του σπιτιού.. Έχω ένα διακόπτη τον οποίο προγραμματίζω και απ' αυτόν μπορώ ν' ανάβω τα φώτα στον επάνω όροφο!!». Τον πρώτο χρόνο ο ιδιοκτήτης κουράστηκε πάρα πολύ. Μέσα σ' αυτό το διάστημα έμαθε πώς δουλεύει το σπίτι ερχόμενος αντιμέτωπος με κατασκευαστικά λάθη και προβλήματα.. «Θέλει να το προσέξεις, να είσαι συνεχώς από πάνω». Αν το ξανάκανε.. «Θα το 'κανα πιο απλό, πολύ πιο απλά πράγματα. Το σπίτι είναι για να το ζεις».

ΣΤ_ Βάζουμε τα δυνατά μας για να κάνουμε ό,τι καλύτερο σ' έναν χώρο. Σχεδιάζουμε έπιπλα, προτείνουμε φωτιστικά.. Όταν ο άλλος έρθει και βάλει αυτά που θέλει, σου ακυρώνει κάθε προσπάθεια!! Υπάρχει φωτιστικό, δε θυμάμαι ποιας εταιρίας, το οποίο ρίχνει συγκεκριμένη δέσμη φωτός. Στην κατοικία στο Μαρκόπουλο, αποφασίσαμε να το βάλουμε σε έναν κόκκινο τοίχο για να φωτίζει μια πολύ ωραία σκάλα που κάναμε. Ο ΡΣ, γνωρίζοντας τι γωνία έριχνε, έψαξε την ακριβή του θέση, για να φωτίζει το μεγαλύτερο τμήμα της σκάλας! Τελικά δεν μπήκε αυτό, γιατί η πελάτισσα αγόρασε μόνη της άλλο! Δεν έχουν πλέον την υπομονή να δεχτούν τέτοιες ιδέες σε αυτή τη φάση.

ΡΣ_ Ο κόκκινος τοίχος που ανέφερε η ΣΤ ουσιαστικά είναι ένα πανέλο που διαχωρίζει τη ζώνη κυκλοφορίας από το καθημερινό στον όροφο. Το συγκεκριμένο χρώμα ζητήθηκε από την ιδιοκτήτρια γιατί ήθελε να

φοντάρει έναν παλιό σκαλιστό μπουφέ. Και ενώ το δεχθήκαμε και το εφαρμόσαμε, κάποια στιγμή τον έβαλε αλλού, άλλαξε γνώμη!!

Ο μπουφές στην πραγματικότητα δεν ήταν από τα αγαπημένα της αντικείμενα. Τόσο, που τσακωνόταν με την αδελφή της για το ποιά δε θα τον πάρει! Ο αρχιτέκτονας γνώριζε την ύπαρξη αυτού του κομματιού και ότι η θέση του θα έπρεπε να συνδυάζεται με την τραπεζαρία. Για το χρώμα, όλως περιέργως, έχει να πει.. «Ήταν επιλογή του αρχιτέκτονα! Εγώ εκ των προτέρων δε μπορώ να προτείνω χρώμα διότι δεν ξέρω πώς θα φαίνεται..! Το βλέπω εκ των υστέρων! Δεν το φοβάμαι όμως!! Ο κόκκινος τοίχος μ' αρέσει».

ΣΤ_ Τα σταθερά έπιπλα έγιναν σε συνεργασία με το εργοστάσιο που σας λέγαμε! Οι επιλογές των κινητών όμως ήταν αποκλειστικά της ιδιοκτήτριας. Τι να πεις σε αυτό; Ο μπουφές είναι από τη μαμά της, τον ήθελε! Και ας έχει λίγο παραπέρα τη chaise longue..! Παρόλα αυτά, νομίζω ότι σχετικά ταιριάζει. Βλέπεις ότι έχει γούστο σε τέτοια πράγματα, το παλιό, το νέο, το φθινό, το ακριβό.. Είναι λίγο το αμερικάνικο mix and match! Προτιμώ αυτό από το νεκρό!! Γι' αυτό λογικά δεν έχουν αλλάξει πολλά μέχρι σήμερα.

Το αντρόγυνο δεν επενέβη στο πρώιμο στάδιο της κατασκευής, αφού αυτό αφορά ειδικότητες με των οποίων τη δουλειά δεν είναι εξοικειωμένοι. Το οικονομικό κομμάτι όμως τους ενδιέφερε άμεσα. Προσωπική υπόθεση έγινε η αγορά υλικών, πατωμάτων και τα λοιπά. Οι αρχιτέκτονες τούς πρότειναν γνωστά και συνεργαζόμενα καταστήματα, αφήνοντας το ψάξιμο πάνω τους.. «Σε αυτό ήμουν κάθετη. Πρέπει σίγουρα να συμμετέχεις στη μορφή, στο κέλυφος, στην εμφάνιση, αλλά η εσωτερική διαρρύθμιση είναι κάτι το οποίο αφορά αποκλειστικά τον κάτοικο! Οι αρχιτέκτονες δεν ανακατέυτηκαν στο θέμα του εσωτερικού. Εγώ δε θέλω ούτε τον αρχιτέκτονα ούτε τον εσωτερικό διακοσμητή. Αν μπορούσα θα 'χτιζα και το σπίτι μόνη μου!». Η ίδια δεν είναι οπαδός της άποψης.. νέο σπίτι, νέα έπιπλα, νέα λογική.. «Κάθε κομμάτι είναι μέρος της ζωής μου. Θέλω να βρει τη θέση του στον καινούριο χώρο. Γι' αυτό τα καινούρια πράγματα, είναι πάρα πολύ λίγα!».

ΡΣ_ Υπάρχει και το εξής πρόβλημα.. Επειδή διανύουμε την εποχή της εικόνας, δουλεύουμε πολλές φορές στο όνομα της φωτογραφίας. Εμείς οι ίδιοι ορίζουμε την αισθητική του κοινού, δημοσιεύοντας τις ωραιότερες φωτογραφίες αφού τις έχουμε επεξεργαστεί στο έπακρον! Ξεχνάμε γρήγορα ότι εκεί μέσα ζουν άνθρωποι.

ΠΡΑΞΗ ΕΚΤΗ

Το τραπέζι έχει μαζευτεί και η οικοδέσποινα τους προτείνει για το τέλος της βραδιάς ένα επιδόρπιο ποτό.

ΝΞ_ Υπάρχουν λογίων, λογίων πελάτες.. Οι δεκτικοί και ανοιχτοί, που έρχονται με μια ιδέα η οποία στην πορεία οδηγείται σε άλλο επίπεδο. Εδώ εμείς ορίζουμε την παράμετρο που κλειδώνει τις επιλογές του πελάτη. Υπάρχει όμως και το ενδεχόμενο να μας δένουν τα χέρια. Αναφέρομαι σαφώς στην περίπτωση του πελάτη που διέπεται από μια συστηματική άρνηση, έχει συγκεκριμένα πράγματα στο μυαλό του και εξαιτίας του δεν είναι δυνατή μια καλή επικοινωνία. Οι αμοιβαίες υποχωρήσεις είναι που οδηγούν σε κάτι καλό.

ΔΕ_ Οι χειρότεροι πελάτες είναι αυτοί που δεν ξέρουν τι θέλουν, δεν ξέρουν τι τους γίνεται!

ΧΨ_ Το θέμα είναι να ξέρει να σου λέει, όχι μόνο να ξέρει τι θέλει. Να αποφασίζει.

ΣΤ_ Το πιο ενοχλητικό είναι να παίρνει μόνος του αποφάσεις γιατί με αυτόν τον τρόπο σε ακυρώνει. Καλό είναι ο αρχιτέκτονας να εμμένει σε πράγματα που θεωρεί ότι πρέπει οπωσδήποτε να γίνουν με τον τρόπο του. Σε κάποια θέματα βέβαια κάνεις πίσω! Πρέπει να περάσει και το δικό του..

ΡΣ_ Να μην ντρέπεται όμως να σου το πει! Ένα τακτικό μυστικό είναι να λες κάτι, να επιμένεις, αλλά να αφήνεις να λειτουργήσει και στο κεφάλι του πελάτη για ένα διάστημα. Στην ορμή και την ένταση της συζήτησης δεν μπορεί να αποφασίσει. Μέχρι να ξαναβρεθείτε, θα έχει καταλήξει στο τι πραγματικά θέλει. Κι εμείς οι ίδιοι μπορεί να έχουμε αλλάξει άποψη!

ΞΟ_ Στη δουλειά μας εισπράττουμε διάφορες συμπεριφορές. Υπάρχει η συμπεριφορά του ανθρώπου που δεν ξέρει τι θέλει, και εκείνου που ξέρει ή μάλλον νομίζει ότι ξέρει. Έχουμε κάμποσες φορές σταματήσει συνεργασία ξεκαθαρίζοντας ότι δεν πάει άλλο. Η οικογένεια για την οποία σας μίλησα ανήκει στη μικρή κατηγορία των ανθρώπων που πιστεύουν ότι είναι καλοί σε αυτό που κάνουν και το ίδιο σκέφτονται και για τον άλλον! Όπως θέλουν να τους ακούς, ακούν και εσένα!

ΕΖ_ Η αλήθεια είναι ότι αποφεύγω πελάτες με τελείως διαφορετικές απόψεις από μένα. Γενικότερες απόψεις, στάσεις ζωής, συνήθειες και τα λοιπά. Ακριβώς γιατί δεν έχω τη διάθεση του κοντραρίσματος και έχω την ανάγκη της από κοινού συναίνεσης. Οπωσδήποτε όμως προσπαθώ να τον κατευθύνω. Ακόμα και αν δεν πολυσυμφωνώ με την αισθητική του, ξέρω να προσαρμόζομαι και να βρίσκω λύσεις.

ΞΟ_ Δεν θα γίνουμε και yes-man! Αν λέγαμε σε όλα ναι θα συμπαρασυρόμασταν σε μία σχέση ευτέλειας!

ΚΛ_ Το να έχουν τελείως διαφορετική αισθητική από τη δική σου είναι το κακό σενάριο. Τι γίνεται λοιπόν σε μια τέτοια περίπτωση; Ψάχνεις να βρεις ένα μέσο δρόμο ώστε αφενός να μην τον δυσαρεστήσεις και αφετέρου να μην κάνεις και εσύ ένα έργο για το οποίο δε θα είσαι υπερήφανος. Και επειδή είμαστε υπερήφανοι για λίγα πράγματα στη ζωή μας, καλό είναι να μην αισθανόμαστε ντροπή για τη δουλειά μας. Ας είναι σωστή πάνω απ' όλα.

ΣΤ_ Ένα ωραίο που έλεγε ο πατέρας μου, το οποίο στην αρχή δε σας κρύβω μου φαινόταν προκλητικό, ήταν το εξής.. «Θέλουμε να σας αρέσει το σπίτι, αλλά να αρέσει και σε εμάς». Πολλές φορές οι καινούριοι πελάτες τρώμαζαν με αυτό. Ακουγόταν λίγο υπεροπτικό αλλά τελικά έτσι ξεκαθαρίζεις τη θέση σου!

MN_ Έχει να κάνει με το κατά πόσο ο αρχιτέκτονας ακούει τον πελάτη και προσπαθεί να βρει το σωστό τρόπο να τον ικανοποιήσει και να ικανοποιηθεί ο ίδιος. Η μονοκατοικία έχει ανάγκη τη συμβουλή του ιδιοκτήτη της. Αυτά που σου λέει τα μεταφράζει, διαβάζοντας τα με τον ιδιαίτερο τρόπο σου, σε μια κατοικία που θα τον εξυπηρετήσει, χωρίς να πέσεις στην παγίδα να αναπαράγεις τη λάθος εικόνα που έχει για κάτι.

ΠΡ_ Μου έχει κάνει εντύπωση το πώς συνεννοείσαι με κάθε πελάτη στη φάση της γνωριμίας. Τις περισσότερες φορές έρχονται με εικόνες στο μυαλό τους. Θέλουν λόγου χάρη, ένα σπίτι μυκονιάτικο.. στο Καπανδρίτι! Χρέος σου είναι να καταλάβεις ότι απλά είδε κάτι στη Μύκονο που του άρεσε και δεν είναι κάθετος.

ΟΠ_ Μπορεί απ' το μυκονιάτικο να του άρεσε η διαφάνεια, το φως, η θέα! Αυτός όμως να μην το καταλαβαίνει και να νομίζει ότι του άρεσε το καμαράκι ή το κυκλαδίτικο! Αν είσαι διατεθειμένος να προσπαθήσεις με τον άλλον, εκφράζοντας τη δική σου ερμηνεία απ' αυτά που σου περιγράφει, είσαι σε θέση να του κάνεις μια πρόταση. Αν αυτός είναι κολλημένος με το στοιχείο αυτό καθαυτό τότε δεν υπάρχει συνεργασία! Διακόπτεται.

ΠΡ_ Προσπαθούμε απ' τα λεγόμενα αυτά που θα μας κάνουν έξαλλους, να δούμε τι κρύβεται από πίσω. Κάτι έχει αγαπήσει όταν συζητάει για συγκεκριμένες μορφές..

ΟΠ_ Ο καθένας ψάχνει κάποια ποιότητα όταν πρόκειται να κάνει το σπίτι του και είναι κακό να κάνεις επίθεση. Πρέπει ν' αφήσεις περιθώρια στον άλλον να ωριμάσει μαζί σου..

MN_ Οι περισσότεροι ζητούν πράγματα έχοντας κατά νου τα προηγούμενα σπίτια τους. Είναι σπάνιο να ξέρουν κάτι πέρα από το πατρικό τους και το σπίτι στο οποίο ζουν, το δεύτερο. Αυτές είναι οι πραγματικές γνώσεις τους.

ΨΩ_ Κυρίως σου λέει κάποιες primary ανάγκες του. Η εμπειρία του αρχιτέκτονα στην ουσία θα του βγάλει και κάποιες άλλες που δεν ξέρει ότι τις έχει, προσαρμόζοντας τες στα δικά του δεδομένα.

ΤΥ_ Τον πελάτη πρέπει να τον εκπαιδεύσεις με ό,τι ευθύνες και αν αυτό συνεπάγεται. Θα ξεκινήσει να σου ζητάει παραδοσιακά ή κλασικά. Δική σου ευθύνη είναι να τον πας λίγο ή πολύ παρακάτω. Ουσιαστικά τον ωθείς προς το καλύτερο, τον βγάζεις από τη μιζέρια του.

ΛΜ_ Οι περισσότεροι πελάτες έρχονταν στο γραφείο φρικαρισμένοι για το σύγχρονο σπίτι! Διότι έβλεπαν στα περιοδικά αυτούς τους μεγάλους χώρους των bar και των εστιατορίων ή τις νέες τάσεις στο θέατρο και τον κινηματογράφο.. Το minimal στην υπερβολή του..

MN_ Από την άλλη είναι λάθος να στηριχτείς πολύ στους μη ειδήμονες. Γιατί τότε κινδυνεύεις να πας στο τετριμμένο, στο κλισέ. Η σύγχρονη αρχιτεκτονική που προωθούν τα περιοδικά επίπλωσης, όπου όλοι στις φωτογραφίες φαίνονται πανευτυχείς και αποθεώνεται το αντικείμενο, δε θα έπρεπε να αποτελεί κριτήριο τους. Το σπίτι του Mies, ας πούμε, είναι μνημείο της αρχιτεκτονικής του πλανήτη. Δεν κατοικήθηκε ποτέ. Η Villa Savoye, ομοίως. Πολλά είναι τα παραδείγματα... αποτυχίας.

ΟΠ_ Απέτυχαν ακριβώς επειδή δεν στηρίχθηκαν καθόλου στους μη ειδήμονες!! Είναι πολύ σημαντικό, άνθρωποι εκτός του χώρου που έχουν ένα άλλο κοίταγμα των πραγμάτων, να σου λένε την γνώμη τους. Μπορεί να σε φορτώσουν δέκα κόμπλεξ που σέρνουν περί lifestyle και επίδειξης, τα οποία αν τα ξεφορτωθούν, θα ακούσεις και σωστά πράγματα. Ακόμα και να εκπαιδευτείς!

ΚΛ_ Όλα αυτά τα χρόνια έχω παρατηρήσει ότι οι Έλληνες, και συγκεκριμένα οι Αθηναίοι, έχουν βελτιώσει πολύ την αισθητική τους. Και αυτό οφείλεται, ναι, στα πολλά περιοδικά που κυκλοφορούν, αλλά και στα καταστήματα, στους νέους χώρους εστίασης και αναψυχής, στα σύγχρονα σπίτια..

ΝΞ_ Πιστεύεις ότι έχει εκπαιδευτεί το ελληνικό κοινό για να δεχτεί την αρχιτεκτονική; Ο Έλληνας δεν είναι σωστά διαπαιδαγωγημένος. Είναι αγκυρωμένος σε μορφές και εικόνες σπιτιών. Το πώς χτίζουμε και το πώς έχει μάθει ένα κοινό να κρίνει την αρχιτεκτονική είναι σε πολύ πρώιμο στάδιο, αν συγκρίνουμε με άλλες χώρες. Η εκπαίδευση θα πρέπει να ξεκινάει από πολύ νωρίς, από το σχολείο.

ΚΛ_ Ποιος είπε ότι η εκπαίδευση αφορά μόνο τον πελάτη; Είναι πάρα πολύ σημαντικό να μην αφήνει κανείς τον εαυτό του ανενημέρωτο. Στην Ελλάδα πράγματι, είναι πάρα πολύ εύκολο να πέσεις στην παγίδα της καθημερινότητας, αφού τα οπτικά ερεθίσματα απουσιάζουν. Γι' αυτό πρέπει να τα προκαλούμε μόνοι μας! Είτε ταξιδεύοντας, είτε προσπαθώντας να έχουμε μια ενημέρωση από περιοδικά, βιβλία, internet... Παλιά δεν είχαμε καν αυτή τη δυνατότητα! Αυτή είναι η καλύτερη εκπαίδευση για το νέο Έλληνα αρχιτέκτονα σήμερα.

ΛΜ_ Εκπαίδευση για εμάς, μπέρδεμα για τον πελάτη! Ο βομβαρδισμός πληροφόρησης δημιουργεί μια σύγχυση! Πρέπει να το ξεδιαλύνεις αυτό λοιπόν..

ΨΩ_ Και όχι βίαια! Δεν πρέπει να προβάλλεις το δικό σου εγωισμό γιατί τελικά θα κάνεις ένα σπίτι που θα αρέσει σε σένα και μόνο!

ΛΜ_ Φυσικά παροτρύνεις τον άλλον να ακολουθήσει νέους δρόμους και κατευθύνσεις που μπορεί να μην έχει καν σκεφτεί! Η επιτυχία είναι να σου πει ότι αυτό τελικά δούλεψε.

ΠΡ_ Έτσι γεννιέται η αλληλοεκπαίδευση! Εκπαιδεύεις και εκπαιδεύεσαι. Γιατί στην ουσία μαζί υλοποιούμε το έργο. Είναι σα να συνθέτεις μουσική σε ένα συγκρότημα. Δεν είναι ένας μόνο ο συνθέτης.

ΜΝ_ Η εκπαίδευση του αρχιτέκτονα έρχεται μέσα από τα προβλήματα που του θέτει ο χρήστης. Έτσι το αντικείμενο γίνεται πιο ενδιαφέρον, μεταμορφώνεται σε κάτι.

ΤΥ_ Σε κεντρίζει ένας προβληματισμός, μία πρόκληση. Σε κάνει να θες να αποδείξεις ότι μπορείς. Το οικόπεδο στη Βάρη ήταν αρκετά δύσκολο και είχα πει στον ιδιοκτήτη να διαλέξει άλλο, μεγαλύτερο και ευκολότερο! Η απάντησή του ήταν «Κύριε ΤΥ, είναι μια πρόκληση για εσάς, είστε καλός, αποδείξτε το»!

ΚΛ_ Ας μην ξεχνάμε ότι ο πελάτης είναι αυτός που σε επιλέγει.

ΡΣ_ Για να είμαστε δίκαιοι και να μην γκρινιάζουμε.. Χρειαζόμαστε πάντα ένα feedback! Για να πάρει μια πραγματική μορφή η εικόνα που έχουμε στο μυαλό μας χρειαζόμαστε την καθοδήγησή του πελάτη.

ΛΜ_ Έτσι ανοίγει ο ορίζοντας του αρχιτέκτονα, προσπαθώντας να ακούσει, αλλά κυρίως να αποκρυπτογραφήσει χωρίς προκαταλήψεις. Μαθαίνει να επεξεργάζεται και άλλες απόψεις και τρόπους ζωής, αφού σε κάθε άνθρωπο παίζει πολύ μεγάλο ρόλο το παρελθόν και τα βιώματά του. Από αυτά δεν μπορείς να τον αποκόψεις. Ο καθένας τα επεξεργάζεται διαφορετικά, με στόχο ένα αποτέλεσμα που ικανοποιεί και τους δύο. Θέλει δουλειά!

ΨΩ_ Ο πελάτης συλλέγει βιωματικά πράγματα και στα σερβίρει! Μπορεί να έχει μεγαλώσει στην Αράχοβα, να έχει γεννηθεί στις Σέρρες και οι γονείς του να είναι από τη Βόρεια Αφρική. Όλα αυτά είναι μνήμες! Βάζει λοιπόν σ' ένα τραπέζι αυτή τη μεγάλη κατσαρόλα και λέει «Θέλω να ζήσω έτσι!»! Δεν είναι βλάκας, μην τον απορρίψεις! Πρέπει να ακούσεις τι σου λέει, να αποκρυπτογραφήσεις, όπως είπε η ΛΜ, τα λεγόμενά του.

ΚΛ_ Εμένα μου αρέσει ο ίδιος να μαζεύω το υλικό το οποίο θα τους παρουσιάσω. Και από άλλες δουλειές, όχι απαραίτητα δικές μου! Λέω «Θα κανονίσουμε την τάδε μέρα να έρθετε στο γραφείο μου και θα σας πω ποιες είναι οι σκέψεις μου, τι θα μπορούσαμε να πάρουμε ως στοιχείο και να το δέσουμε». Τους παρουσιάζω λοιπόν διάφορα πράγματα και μέσα από αυτή τη διαδικασία ο άλλος αρχίζει και αποκτά εικόνες. Δεν έχω άλλον τρόπο να τον βάλω μέσα στη σκέψη μου. Χρειαζόμαστε τη δική τους άποψη, για να δω τι μου απορρίπτουν.

ΔΕ_ Δεν υπάρχει δικό μου ή δικό σου. Τουλάχιστον στην αρχιτεκτονική που επιθυμώ εγώ να κάνω, όλα προκύπτουν μέσα από συζητήσεις. Με τον πελάτη δεν κάνεις ένα ραντεβού, σου λέει τι θέλει, εσύ του το δίνεις και τέλος! Κάνεις δεύτερο και τρίτο, αρχίζει η προσέγγιση, μαθαίνεις τις επιθυμίες του, πώς θέλει να ζει, να βλέπει τηλεόραση, να ξυπνάει, αν όταν ξυπνάει θέλει να βλέπει τον ήλιο, αν θέλει να είναι σκοτεινό το δωμάτιό του, αν το βράδυ φοβάται, όλα αυτά.. Μαθαίνεις τη ζωή του βασικά! Η γνωστή ψυχανάλυση!

ΖΗ_ Ακούγεται υπερβολικό αλλά σε αυτή τη δουλειά πρέπει να είσαι και ψυχολόγος...

ΕΖ_ Είναι μια πολύ έντονη περίοδος αυτή για τον άνθρωπο που φτιάχνει το σπίτι του. Κι ο αρχιτέκτονας εκεί παίζει ένα ρόλο ψυχοθεραπευτή γιατί είναι συνέχεια από κοντά! Κουβαλάει κι εκείνος τα δικά του θέλω και προβλήματα σε σχέση με το τι είδους σχεδιαστής είναι και το έχει στον ύπνο του το κτίριο και τη σχέση κάθε βράδυ.. Κινδυνεύει λοιπόν να είναι πάρα πολύ βασανιστικό αυτό εάν δεν πετύχεις ένα επίπεδο συνεννόησης.

ΚΛ_ Ειδικά σήμερα, επειδή η ζωή όλων μας έχει δυσκολέψει πάρα πολύ, υπάρχουν πολλά νεύρα.. Προσωπικά προβλήματα, κακές σχέσεις μεταξύ του ζευγαριού και ξεσπούν πάνω σου. Πρέπει κανείς να έχει πολύ μεγάλη ηρεμία, ψυχραιμία και υπομονή για να τα αντιμετωπίσει όλα αυτά. Διότι μια καλή δουλειά, ανταμείβεται μακροπρόθεσμα.

ΧΨ_ Ένα λάθος που έχω πιάσει τον εαυτό μου να κάνει είναι να δείχνω πολλές διαφορετικές λύσεις, γιατί μετά ζητάνε κολάζ!! Βλέποντας τις δυνατότητες του οικοπέδου, σκέφτομαι και τις εναλλακτικές, με τις οποίες πάντα αρχίζω ώστε να τον καθοδηγήσω προς το σωστό για εμένα. Παίρνω ρίσκο βέβαια! Το πιο ωραίο είναι να σου έχει εμπιστοσύνη, να σου πει μετά από ένα σημείο «Κάνε ό,τι θες». Πώς την κερδίζεις; Όταν του λες τι μπορείς να κάνεις, το φαντάζεται και μετά το βλέπει υλοποιημένο.

ΡΣ_ Ο Έλληνας ήταν πάντα αδηφάγος. Όλοι έχουμε πέσει στην παγίδα που αναφέρεις. Για κάποιο λόγο αγαπάει να ζητάει κάτι παραπάνω. Είναι και αυτό μια μάχη. Άμα του δώσεις πολύ, θα πάρει κι άλλο. Πρέπει να του δίνεις λίγο ή και καθόλου..

ΣΤ_ Να του κάνεις τις χάρες και μαζί να βλέπει και κάτι που τον ενθουσιάζει, που δεν το περιμένει! Εκεί θ' αρχίσει να μεγαλώνει ο δεσμός ανάμεσά σας και η εμπιστοσύνη.

ΚΛ_ Αν κερδίσεις την εμπιστοσύνη του τα πράγματα μετά κυλάνε πολύ εύκολα, διότι πλέον αφενός σε ψάχνει για να του δώσεις απαντήσεις και λύσεις και αφετέρου ό,τι του προτείνεις το βλέπει θετικά. Ενώ στην αρχή είναι επιφυλακτικός. Αυτό δεν μπορεί να γίνει παρά μόνο με επιχειρήματα και λογικές εξηγήσεις. Δεν μπορεί η πρότασή μας να βασίζεται σε μια έμπνευση, ούτε σε κάποια αισθητική ανησυχία ή ένα καλλιτεχνικό βίωμα!

ΔΕ_ Εμένα τα πρώτα μου σχέδια είναι πολύ ελεύθερα, extreme θα έλεγα. Όπως είχα μάθει στο Πολυτεχνείο, σαν να μην υπάρχει πελάτης. Αφού μετά τα μαζέψω λίγο, του τα παρουσιάζω και προσπαθώ να τον πείσω. Η εμπιστοσύνη κερδίζεται στις κατόψεις. Οι όψεις είναι άλλο θέμα..

ΤΥ_ Εγώ συνεχίζω με αυτή τη λογική. Στην πραγματικότητα πιο πολύ σχεδιάζω για τον εαυτό μου, παρά για τον πελάτη. Το σπίτι, ιδίως τη μορφολογία του, δεν τη σκέφτομαι τόσο σε σχέση με εκείνον, αλλά κυρίως με τον εαυτό μου. Χωρίς να αρνούμαι τη σημασία του. Απλά σχεδιάζω κατοικίες στις οποίες και ο ίδιος άνετα θα έμενα. Αυτό λειτουργεί ως ώθηση στη σκέψη και τη φαντασία μου. Το να κάνεις αρχιτεκτονική είναι ζόρικο. Το σημαντικότερο από όλα είναι ότι έρχεσαι αντιμέτωπος με τον εαυτό σου. Η δυσκολία δεν αφορά την Πολεοδομία ή τους πελάτες. Είσαι εσύ, το χαρτί και το μολύβι και εκεί έρχεσαι αντιμέτωπος με τους προβληματισμούς σου και οτιδήποτε σε απασχολεί προσωπικά. Θεωρώ επίσης πολύ σημαντικό να νιώθω καλά με αυτό που κάνω, όχι μόνο εκείνη τη στιγμή, αλλά και την επόμενη μέρα! Αν και ποτέ δε δηλώνω ολοκληρωτικά ευχαριστημένος με το έργο μου..!

ΕΖ_ Εγώ δε θα κάνω ποτέ ένα σπίτι και θα πω «Αυτό είναι, take it or leave it», εκτός αν είναι για τον εαυτό μου. Δεν έχω την έντονη ανάγκη να εκφραστώ ως καλλιτέχνης, γιατί αυτό που κάνεις εσύ το ερμηνεύω κυρίως ως μια καλλιτεχνική προσέγγιση. Δεν έχω πρόβλημα να κάνω εκπτώσεις, φτάνει το αποτέλεσμα κατά κάποιο τρόπο να με αντιπροσωπεύει.

ΜΝ_ Είναι πολύ λεπτό το κατά πόσο πρέπει ν' αφήνουμε τον πελάτη να επεμβαίνει, αφού εμείς του δίνουμε το δικαίωμα καταρχάς. Έχω καταλάβει ότι αυτό που με απασχολεί είναι η ικανοποίησή του, ναι, αλλά μέσα από τη σχηματοποίησή του ιδίου στο αντικείμενο. Θέλω να εμφανίζεται ο χρήστης στο ίδιο του το σπίτι.

ΕΖ_ Το μόνο που ζητώ όταν τελειώσει το κτίριο, είναι ο πελάτης να μου πει ένα ευχαριστώ. Δεν είναι κανόνας αυτό. Δε θέλω δηλαδή να τελειώσει το σπίτι κι ο άλλος να μη θέλει να με ξαναδεί!! Αυτό το πράγμα με αρρωσταίνει, θεωρώ ότι έχω κάνει κάτι τελείως λάθος!

ΞΟ_ Η καλύτερη αμοιβή που εισέπραξα ποτέ ήταν για το σπίτι στο Χαϊδάρι. Λίγες μέρες αφού εγκαταστάθηκαν οι άνθρωποι, κάλεσαν όλο το γραφείο για φαγητό. Θυμάμαι λοιπόν ότι κάποια στιγμή με αγκάλιασε ο ιδιοκτήτης κλαίγοντας, λέγοντας μου πόσο του άλλαξα τη ζωή. Δε φανταζόταν ποτέ ότι θα μπορούσε να έχει έναν χώρο που του ταιριάζει τόσο! Είναι ένα σπίτι που το αγκαλιάζει και αισθάνεται ότι τον αγκαλιάζει πίσω! Δεν μου έχει ξανασυμβεί να εισπράξω μια τέτοιου είδους χειρονομία..

ΨΩ_ Ο αρχιτέκτονας πρέπει να κατεβάσει λίγο την έπαρση του. Πολλές φορές πλασάρει ένα προϊόν το οποίο αρέσει μόνο σε αυτόν, ενώ σημαντικότερη είναι η αλληλοεκτίμηση που περιγράφεις.

ΞΟ_ Πρέπει να ομολογήσουμε ότι ο δικός μας χώρος έχει δημιουργήσει πάρα πολλές και μεγάλες αντιθέσεις. Ο κόσμος, η κοινή γνώμη, έχει πάρα πολύ αρνητική εικόνα για μας, όσο και αν δε θέλουμε να το παραδεχθούμε. Και όχι εν αδίκω! Εσφαλμένα έχουμε την άποψη ότι μπορούμε να επιβάλλουμε την γνώμη μας. Σχεδιάζουμε σύμφωνα με το mainstream και όχι αφουγκραζόμενοι τους ανθρώπους που πρόκειται να χρησιμοποιήσουν το σπίτι. Τώρα έχει ισορροπήσει κάπως η κατάσταση. Τη δεκαετία του 2000 για την οποία μιλάμε τώρα, εφαρμόζονταν απίστευτα πράγματα, υπήρχε ένα διαρκές κόλλημα των αρχιτεκτόνων να ακολουθήσουν αυτό το ρεύμα. Μα δεν το σηκώνει, δεν μπορεί να το κάνει αυτό!!

ΡΣ_ Εδώ ο κόσμος δεν έχει ξεκαθαρίσει στο μυαλό του τι ακριβώς είναι που κάνουμε! Ένας μάς βλέπει ως πολιτικούς μηχανικούς που θα του κάνουμε ένα σπίτι. Μας ρωτάει «Τι παραπάνω δίνεις από έναν άλλον που φτιάχνει μεζονέτες;». Άλλος μας βλέπει σαν διακοσμητές.. «Α! Κάνετε τα εσωτερικά!». Όχι! Ξεκινάμε από την αρχή και τελειώνουμε στην κουρτίνα άμα θέλετε! Δεν το καταλαβαίνουν. Μα είναι δυνατόν, ο απλός τεχνίτης, ο εργολάβος ή οποιοσδήποτε άλλος, να κάνει τη δουλειά που κάνει ένας αρχιτέκτονας;

ΨΩ_ Στο μυαλό των ανθρώπων η αρχιτεκτονική είναι εύκολο πράγμα. Όλοι θεωρούν τον εαυτό τους λίγο πολύ αρχιτέκτονες ή διακοσμητές!

ΡΣ_ Οι πελάτες δεν ξέρουν τι θ' αντιμετωπίσουν. Μας ρωτάνε «Εσείς θα μου δείξετε ένα σχέδιο και θα πω ναι ή όχι;». Λέμε «Όχι, θα τα συζητήσουμε τα σχέδια μαζί!». Έχουν άγχος! Νομίζουν ότι θα τους κάνουμε ένα σχέδιο το οποίο θα πρέπει αναγκαστικά να δεχτούν!

ΝΞ_ Η απουσία παιδείας που έλεγα..

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η αρχιτεκτονική είναι ανθρωποκεντρική. Το πώς το αντιλαμβάνεται ο καθένας εξαρτάται από τον ίδιο. Κέντρο είναι ο άνθρωπος αρχιτέκτονας, ο άνθρωπος χρήστης ή και οι δύο;

Η ιστορία που προηγήθηκε ήταν το αποτέλεσμα της προσπάθειας μας να μπούμε στα παπούτσια ενός θεατρικού συγγραφέα. Ας δούμε όμως τι γίνεται όταν ο χρήστης για τον οποίο τόσο μιλήσαμε, είναι όντως θεατρικός συγγραφέας. Η Φώφη Τρέζου, πελάτισσα του αρχιτέκτονα Άρη Κωνσταντινίδη, σχετικά με το θεατρικό της *Ο Αρχιτέκτων*, αναφέρει: *Το έγραψα στα 1962. Είναι μια σάτιρα πάνω στη σχέση του αρχιτέκτονα και του πελάτη. Ο αρχιτέκτων χτίζει ένα σπίτι και θέλει να επιβάλει στους ανθρώπους, που θα το κατοικήσουν ένα τρόπο ζωής, ο οποίος να ταιριάζει στο κατασκεύασμα, να «διαμορφώνει» τους ιδιοκτήτες, σύμφωνα με το είδος του σπιτιού! Κι αν θέλετε να ξέρετε, η ιστορία δεν είναι φανταστική. Έχει βγη από εμπειρία μου προσωπική. Όσο για πιθανές αναφορές και προεκτάσεις, δεν μπορώ να σας πω τίποτα. Ας έρθουν οι άνθρωποι κι ας δουν ό,τι θελήσουν στο έργο μου...*¹²

Σύμφωνα με την εργασία "Εκεί που το τέλειο γίνεται παράλογο": Η ιστορία του διαδραματίζεται στο εξοχικό σπίτι ενός ζευγαριού, η κατασκευή του οποίου μόλις αποπερατώθηκε. Στο σπίτι εκτός από το ζευγάρι βρίσκεται και ο αρχιτέκτονας του, ο οποίος αδυνατώντας να εγκαταλείψει το δημιούργημά του προτού ολοκληρωθεί οριστικά (έπιπλα, χρώματα), επεμβαίνει συνεχώς και απροκάλυπτα για να επιβλέπει το ανδρόγυνο. Ο έλεγχος που ασκεί πάνω τους υπερβαίνει τα όρια του λογικού που στο τέλος καταλήγει να εξουσιάζει πλήρως τη ζωή τους, κάνοντάς την αφόρητη. Το έργο κλείνει με τη δολοφονία του ανδρόγυνου από τον αρχιτέκτονα, αφού τελικά διαπίστωσε πως δεν εναρμονίζονταν με την αισθητική του σπιτιού.¹³ *Δίδω την καρικατούρα του μανιακού αρχιτέκτονος που εν ονομάτι των αισθητικών αντιλήψεων και της εμπνεύσεως του, αγνοεί εντελώς τον λόγον υπάρξεως του δημιουργήματός του.*¹⁴

Ο Άρης Κωνσταντινίδης, απόλυτος στην πίστη του για τη σωστή αρχιτεκτονική, πιστεύει με ευλαβικό πάθος πως το έργο που προσφέρει στον άνθρωπο είναι το Καλό, το Σωστό για τη ζωή τους. Πλαγίως θέτει τις ηθικές παραμέτρους σχεδιασμού και όχι τις κατασκευαστικές. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η φράση του.. *Ποιος γνωρίζει σήμερα να κατοικεί, ποιος ξέρει πως θέλει να είναι χτισμένη η κατοικίας του*

¹² «Ο αρχιτέκτων» και «Το γυάλινο κιβώτιο», *Γυναίκα*, 5 Μαΐου, 1971.

¹³ Σκαμάκης, Σταύρος και Χούσου, Γεωργία. Εκεί όπου το τέλειο γίνεται παράλογο. Παραδοτέα εργασία για το μάθημα Ιστορία και Θεωρία Αρχιτεκτονικής 8, Κατεύθυνση Α: Πλευρές του Ελληνικού Μοντερνισμού, 2012.

¹⁴ Κική Σεγδίτσα, «Τρία ελληνικά μονόπρακτα αύριον εις την Νέαν Σκηνήν. "Το γυάλινο κιβώτιο", "Ο κύριος με τα παρδαλά" και ο "Αρχιτέκτων". Η χθεσινή πρες – κόνφερανς», *Νέα Πολιτεία*, 28 Απριλίου, 1971.

ώστε να ζει άνετα μέσα σ' αυτήν, σύμφωνα με τις νέες κοινωνικές ανάγκες και σύμφωνα με τις δυνατότητες που του προσφέρει η πιο νέα τεχνική και η πιο νέα αισθητική;¹⁵

Για τον αρχιτέκτονα που επιζητά να δώσει μία θεωρητική διάσταση στο έργο του, ο Γιώργος Μανέτας ξεκαθαρίζει.. *Η ελληνική φιλοσοφία ρωτάει πάντα τον λόγο που γίνεται κάτι. Κάθε στοιχείο του κτιρίου πρέπει να αντιστοιχεί σε κάτι που υπάρχει, και όχι να γίνεται μόνο για τη φόρμα. Η αρχιτεκτονική δεν είναι γλυπτική. Είναι εφαρμοσμένη τέχνη.*¹⁶

Η κύρια δυσκολία στην οποία έχει να αντιπαρατεθεί το κείμενο του Χάιντεγκερ είναι ότι σε τούτο συντελείται μια μετατόπιση του στοχαστικού ενδιαφέροντος από την αισθητική στην ηθική λειτουργία της αρχιτεκτονικής. Το ζητούμενο είναι μια αρχιτεκτονική που θα ορίζεται από τη βούληση να εκφράσει το ήθος της εποχής της. Εδώ ο Heidegger συναντάται με τον Ζίγκφριντ Γκίεντιον [Siegfried Giedion], ο οποίος θεωρεί ως το πρωταρχικό καθήκον της σύγχρονης αρχιτεκτονικής «την ερμηνεία ενός τρόπου ζωής έγκυρου για την εποχή μας».¹⁷ Αυτή είναι η θέση του Γεώργιου Ξηροπαΐδη, καθηγητή Φιλοσοφίας στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών και αναπληρωτή καθηγητή στο Τμήμα Γερμανικής Γλώσσας και Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, ο οποίος εκπόνησε τη διδακτορική του διατριβή με θέμα τη φιλοσοφία της γλώσσας του ύστερου Heidegger.¹⁸ Η συγκεκριμένη παράγραφος συνοψίζει το πόρισμα της διάλεξης αυτής. Θα μας εξέφραζε ακόμα περισσότερο η φράση σύγχρονη αρχιτεκτονική να εστίαζε στην κατοικία, αφού για μας αυτή ως αντικείμενο συγκεντρώνει όλα αυτά τα στοιχεία που ορίζουν τη σύγχρονη ζωή, τη ζωή στο εκάστοτε παρόν.

Όπως όλα υπόκεινται σε αλλαγές με την πάροδο του χρόνου, έτσι και η ζωή μας ακολουθεί την ίδια πορεία. Ως αποτέλεσμα δημιουργούνται ρεύματα μέσα στα οποία κάθε άνθρωπος δεν παύει να λειτουργεί εξατομικευμένα. Η αρχιτεκτονική εκφράζει και εκφράζεται μέσα από αυτά, σχηματοποιώντας νέες προϋποθέσεις. Προϋποθέσεις ζωής. Τι πιο εξατομικευμένο από το κέλυφος που στεγάζει μια ζωή; Ο αρχιτέκτονας είναι εκείνος που θα το υλοποιήσει για να έρθει αυτή να κατοικήσει. Εδώ έχει τη δύναμη να δώσει μορφή στις προϋποθέσεις ζωής του ατόμου, ορίζοντας αναπόφευκτα την καθημερινότητά του. Είναι αυτονόητο λοιπόν ότι δεν πρέπει να προσεγγίζει το κέλυφος με μοναδικό γνώμονα τα αισθητικά κριτήρια

¹⁵ Κ. Θέμελη: Ο Λόγος του Αρχιμάστορα μια συνομιλία με τον Άρη Κωνσταντινίδη, Εκδ. Ίνδικτος, Αθήνα, 2000.

¹⁶ Φωτεινή Μπάκα, «Τα σπίτια τους, τα κάστρα τους», Ελευθεροτυπία, 11 Ιουνίου, 2010.
<http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=171915>

¹⁷ Γεώργιος Ξηροπαΐδης, «Χάιντεγκερ και αρχιτεκτονική. Παρατηρήσεις γύρω από ένα αμφιλεγόμενο θέμα.»
http://www.arch.uth.gr/mps/Seminar4/Heidegger_and_Architecture.pdf

¹⁸ Οι δημοσιεύσεις του περιστρέφονται γύρω από την τρίτη "Κριτική" του Καντ, τη φαινομενολογία (Χούσερλ), τη φιλοσοφική ερμηνευτική (Χάιντεγκερ και Γκάνταμερ), την κριτική θεωρία (Αντόρνο και Χάμπερμας) και την ιστορία των αισθητικών ιδεών (Καντ, Γερμανικός Ιδεαλισμός, Ρομαντισμός).
http://www.biblionet.gr/author/22742/Γιώργος_Ξηροπαΐδης

που επιτάσσουν τα ρεύματα, αλλά με πρωταρχικά αυτά που του θέτει ο κάτοικος. Αυτό που πρέπει να κάνει είναι να τα προσαρμόσει με όπλο την γνώση του.

Αν και εστιάσαμε σε κατοικίες της περασμένης δεκαετίας, άρα και στο ρεύμα που τη διέπει, εμβαθύναμε στις προϋποθέσεις ζωής αυτών. Μας ενδιέφερε πολύ περισσότερο το κτίριο και ο δημιουργός του σε συνάρτηση με τον κάτοικό του. Προσεγγίζοντας και τις τρεις αυτές συνιστώσες κατανοήσαμε την απαιτούμενη διαδικασία παραγωγής της κατοικίας και εκτιμήσαμε το αποτέλεσμα της. Η ισορροπία δεν προκύπτει μόνο από τις αρετές του αρχιτέκτονα ή του πελάτη αλλά από την δημιουργηθείσα σχέση. Στις συνεργασίες που μελετήσαμε εντοπίσαμε τις περισσότερες φορές ως κοινό σημείο αναφοράς, παρεμφερείς χαρακτήρες, αρχιτέκτονα και πελάτη. Αυτό τελικώς δικαιολογεί το αποτέλεσμα.

Μου αρέσει να λέω στους χρήστες της δικής μου αρχιτεκτονικής πως δεν κτίζω εγώ γι' αυτούς αλλά εκείνοι τον «εαυτό» τους. Έτσι μπορώ να ανακαλύπτω το μυστικό νήμα που μου χάρισαν δάσκαλοί μου στην Αρχιτεκτονική Σχολή της Αθήνας, που μου έδειξαν να βλέπω τον κόσμο και τον «άλλο» με ένα ανοιχτό βλέμμα.¹⁹

Οδυσσέας Σγουρός

¹⁹ Θέματα Χώρου και Τεχνών 2009, 13-15.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Blaser, Werner. *Mies van der Rohe Farnsworth House*. Berlin: Birkhauser, 1999.
- Constantopoulos, Elias. *Nicos Balsamakís*. London: 9H Publications, 1984.
- Friedman, Alice. *Women and the Making of the Modern House*. New York: Harry N. Abrams, 1995.
- Heidegger, Martin. *Κτίζειν, κατοικείν, σκέπτεσθαι* [1951]. Αθήνα: Εκδόσεις Πλέθρον, 2008.
- KTIRIO. *Μονοκατοικίες αστικές, Σύγχρονη Αρχιτεκτονική στην Ελλάδα*. Θεσσαλονίκη, 2006.
- KTIRIO. *Μονοκατοικίες αστικές 2, Σύγχρονη Αρχιτεκτονική στην Ελλάδα*. Θεσσαλονίκη, 2009.
- Steven, Harris, and Deborah, Berke. *Architecture of the Everyday*. New York: Princeton Architectural Press, 1997.
- Vidal, Eleb. *L' invention de l' habitation moderne*. Paris: Hazan eds, 1998.
- Βαλσαμάκη, Μαρία, και Τρανταλή, Όλγα. *Νίκος Βαλσαμάκης Αρχιτέκτων*. Αθήνα: Μουσείο Μπενάκη, 2007.
- Βαλσαμάκης, Νίκος. *Σκέψεις για την Αρχιτεκτονική*. Αθήνα: Εκδόσεις Futura, 2001-2002.
- Φιλιππίδης, Δημήτρης. *Νεοελληνική Αρχιτεκτονική*. Αθήνα: Εκδοτικός οίκος Μέλισσα, 1984.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

- Αρχιτεκτονικά Θέματα*, 2000-2010.
- Θέματα Χώρου και Τεχνών*, 2000-2010.

ΑΡΘΡΑ

- Foster, Margaret. «Farnsworth House Floods». 15 Σεπτεμβρίου, 2008.
<http://www.preservationnation.org/magazine/2008/todays-news/farnsworth-house-floods.html>
- Stephens, Suzanne. «Newsmaker: Playwright June Finfer». Αύγουστος, 2010.
http://archrecord.construction.com/news/newsmakers/1008June_Finfer.asp
- Αναστασοπούλου, Εύη. «Νίκος Βαλσαμάκης, ο άνθρωπος και το έργο του», 23 Φεβρουαρίου, 2007.
<http://anamorfosis.net/?p=56>
- Μπάκα, Φωτεινή. «Τα σπίτια τους, τα κάστρα τους». *Ελευθεροτυπία*, 11 Ιουνίου, 2010.
<http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=171915>
- Σεγδίτσα, Κική. «Τρία ελληνικά μονόπρακτα αύριον εις τη Νέαν Σκηνήν. Το γυάλινο κιβώτιο', 'Ο κύριος με τα παρδαλά' και ο 'Αρχιτέκτων'. Η χθεσινή πρεσ-κόνφερανς». *Νέα Πολιτεία*, 28 Απριλίου, 1971.
<http://www.nt-archive.gr/playMaterial.aspx?playID=493>
- Τουρνικιώτης, Παναγιώτης. «Το αίνιγμα της villa Stein de Monzie» στο *Η Διαγώνιος του Le Corbusier*, Αθήνα: Εκκρεμές, 2010, 136-159.
- Φιλιππίδης, Μέμος. «Αιρετικές, πρωτοπόρες και δίπλα στο κύμα αφήνουν τη δική τους παρακαταθήκη στο μοντέρνο κίνημα». *Το Βήμα*, 22 Αυγούστου, 2011.
<http://www.tovima.gr/vimadeco/houses/article/?aid=415984>
- «Ο αρχιτέκτων» και το «Γυάλινο Κιβώτιο». *Γυναίκα*, 5 Μαΐου, 1971.
<http://www.nt-archive.gr/playMaterial.aspx?playID=493>

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

<http://www.preservationnation.org/magazine/2008/todays-news/farnsworth-house-floods.html>
http://en.wikipedia.org/wiki/Farnsworth_House
<http://www.labiennale.org/it/architettura/>
<http://www.capital.gr>
<http://www.ktirio.gr/default.aspx?catid=147&action=showarchitects&archid=193>
<http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=171915>
<http://www.a-team.gr/>
<http://www.ktirio.gr/default.aspx?catid=147&action=showarchitects&archid=240>
<http://www.michalisgriparis.gr/>
<http://www.pleias.com.gr/index.html>
<http://www.ktirio.gr/default.aspx?action=showarchitects&catid=147&archid=219>
<http://www.smyrlis.gr/>
<http://www.ktirio.gr/default.aspx?catid=147&action=showarchitects&archid=29>
<http://www.isv.gr/>
<http://www.ariszambikos.com/>
<http://www.zege.gr/>
<http://www.kalliopekontozoglou.gr/el/>
<http://www.greekarchitects.gr/en/%CF%83%CF%85%CE%BD%CF%84%CE%B5%CE%BB%CE%B5%CF%83%CF%84%CE%AD%CF%82/lena-mantziou-id95>
<http://www.tombazis.com/>
<http://www.rctech.gr/>
<http://www.ex-arch.gr/>
<http://www.exarchopoulos.gr/>
<http://www.wedesign.gr/>
<http://www.arch.ntua.gr/person/1268>
<http://www.katerinavalsamaki.gr/>
http://www.mobarchitects.gr/index_gr.htm
<http://www.mplusm.gr/>
<http://www.2s-architects.gr/>
<http://www.d-na.gr/?lang=el>
<http://www.ktirio.gr/default.aspx?action=showarchitects&catid=147&archid=217>
<http://www.aeter.gr/index.aspx?menuid=3&newsid=40>
<http://www.greekarchitects.gr/gr/%CF%83%CF%85%CE%BD%CF%84%CE%B5%CE%BB%CE%B5%CF%83%CF%84%CE%AD%CF%82/%CE%B9%CF%89%CE%AC%CE%BD%CE%BD%CE%B7-%CE%B6%CE%B1%CF%87%CE%B1%CF%81%CE%B9%CE%AC%CE%B4%CE%B7-id91>
<http://www.anamorphosis-architects.com/>
<http://www.architectonica.gr/>
<http://www.ktirio.gr/default.aspx?catid=147&action=showarchitects&archid=182>

<http://www.potiropoulos.gr/>

http://www.architizer.com/en_us/people/profile/dimitris_giannis/#.UePngtJA2ul

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

Βοζάνη, Αριάδνη.

Γερακάκης, Πάνος και Εξαρχοπούλου, Έλενα - TAKIS EXARCHOPOULOS & ASSOCIATED ARCHITECTS.

Γεωργιάδη, Ελένη και Ζέππος, Τάσος – ZEGE.

Γκιουλέκα, Κατερίνα – ΠΛΕΙΑΣ Ε.Π.Ε.

Γρυπάρης, Μιχάλης.

Εξάρχου, Ιωάννης.

Ζαμπίκος, Άρης.

Καλαϊτζάκης, Κώστας – ISV.

Κοντόζογλου, Καλλιόπη.

Κωνσταντόπουλος, Ηλίας.

Μάντζιου, Λένα.

Μουρελάτος, Αντώνης και Φιλιπποπούλου, Μαρίνα.

Παπαϊωάννου, Τάσης.

Πολλάνη, Μαρία.

Σμυρλής, Νίκος.

Σταματάκης, Γιώργος – A-TEAM.

Τριανταφύλλου, Γιώργος.

Φραγκούλη, Χριστίνα – A.N.TOMBAZIS & ASSOCIATED ARCHITECTS.

Φωτιάδης, Φίλιππος.

Χαμηλοθώρης, Νάσος – R.C.TECH.

Ιδιοκτήτες της κατοικίας στο Μαρκόπουλο των: Γερακάκη Πάνο, Εξαρχόπουλο Τάσο και Εξαρχοπούλου Έλενα - TAKIS EXARCHOPOULOS & ASSOCIATED ARCHITECTS.

Ιδιοκτήτες της κατοικίας στο Παλαιό Ψυχικό της: Γκιουλέκα Κατερίνα – ΠΛΕΙΑΣ Ε.Π.Ε.

Ιδιοκτήτες της κατοικίας στην Εκάλη του: Γρυπάρη Μιχάλη.

Ιδιοκτήτες της κατοικίας στο Παπάγου της: Κοντόζογλου Καλλιόπη.

Ιδιοκτήτες της κατοικίας στο Χαλάνδρι του: Κωνσταντόπουλος Ηλίας.

Ιδιοκτήτες της κατοικίας στην Κάτω Κηφισιά της: Μάντζιου Λένα.

Ιδιοκτήτες της κατοικίας στον Άλιμο των: Γαλατά Λίλα, Ησαΐα Δημήτρη, Παπαϊωάννου Τάση.

Ιδιοκτήτες της κατοικίας στο Χαλάνδρι της: Πολλάνη Μαρία.

Ιδιοκτήτες της κατοικίας στη Δροσιά των: Καρανίκου Κατερίνα και Σταματάκη Γιώργο – A-TEAM.

Ιδιοκτήτες της κατοικίας στο Κεφαλάρι των: Καρανίκου Κατερίνα και Σταματάκη Γιώργο – A-TEAM.

Ιδιοκτήτες της κατοικίας στο Κορωπί Βάρης των: Παναγιωτοπούλου-Δουρίδα Δάνια και Χαμηλοθώρη Νάσο – R.C.TECH.

ΑΛΛΟ ΥΛΙΚΟ

Historic American Buildings Survey, National Park Service, Department of the Interior Washington, D.C. 20240, Σύνταξη τον Ιούλιο του 1984.

Σκαμάκης, Σταύρος και Χούσου, Γεωργία. *Εκεί όπου το τέλειο γίνεται παράλογο*. Παραδοτέα εργασία για το μάθημα Ιστορία και Θεωρία Αρχιτεκτονικής 8, Κατεύθυνση Α: Πλευρές του Ελληνικού Μοντερνισμού.

Ξηροπαΐδης, Γεώργιος. *Χάιντεγκερ και αρχιτεκτονική. Παρατηρήσεις γύρω από ένα αμφιλεγόμενο θέμα*.
http://www.arch.uth.gr/mps/Seminar4/Heidegger_and_Architecture.pdf

Ευχαριστούμε τους,

Κώστα Τσιαμπάο, Παναγιώτη Τουρνικιώτη,
Μαρία Κιούρτη και κριτές,

Γιώργο Σταματάκη, Αριάδνη Βοζάνη, Γιώργο Τριανταφύλλου,
Τάση Παπαϊωάννου, Μιχάλη Γρυπάρη, Κατερίνα Γκιουλέκα,
Μαρία Πολλάνη, Νίκο Σμυρλή, Αντώνη Μουρελάτο,
Μαρίνα Φιλιπποπούλου, Κώστα Καλαϊτζάκη, Άρη Ζαμπίκο,
Ελένη Γεωργιάδη, Κωνσταντίνο Ξανθόπουλο, Καλλιόπη Κοντόζογλου,
Λένα Μάντζιου, Χριστίνα Φραγκούλη, Νάσο Χαμηλοθώρη,
Γιάννη Εξάρχου, Έλενα Εξαρχοπούλου, Πάνο Γερακάκη,
Φίλιππο Φωτιάδη, Ηλία Κωνσταντόπουλο,
Δημήτρη Τσακαλάκη, Δημήτρη Καλαποδά,

τους ιδιοκτήτες των κατοικιών που επισκεφθήκαμε,

και τέλος, τις οικογένειές μας.